

«men de er alle i større eller mindre grad
sårbare personer»

*Policy dokumenter sin framstilling av enslige
mindreårige asylsøkere og flyktninger*

Lisette Holm

MASTEROPPGAVE

Masterprogram i barnevern

Vår 2018

Det psykologiske fakultet

HEMIL – Senteret

[22.05.2018]

Veileder: Ragnhild Hollekim og Andrea Margarita Baldomir

Forord

Denne oppgaven har vært en spennende reise, og en anledning for et dypdykk inn et tema som jeg har stor interesse for. Selv om analysen av, det som til tider virket som utallige sider policy dokumenter, har vært krevende. Så har det også vært utfordrende, og gøy, og lærerikt, alt på en gang.

Jeg vil rette en takk til gjengen i veiledningsgruppen for gode og konstruktive tilbakemeldinger. Og ikke minst for en anledning til et innblikk i deres oppgaver og temaer som har bidratt til både inspirasjon og motivasjon. Jeg vil takke min første veileder Ragnhild Hollekim for innsikt, nyttige råd, og hjelp til å strukturere en ellers til tider ustrukturert kvinne. Jeg vil også takke min andre veileder Maggie for et ferskt blikk når jeg selv hadde gått meg fast i min egen oppgave.

Jeg hadde ikke klart å holde motivasjonen oppe uten min entusiastiske heiagjeng, min søster Caroline og min mor Eva. Og ikke minst de forunderlige fruene Ayna, Camilla, Eline og Karianne som har måtte høre utallige utgreiinger om mitt pågående prosjekt, for ikke å snakke om den meget tidsrealistiske forberedelsesframføringen min jeg påla dere, takk!

Og Daniel, tusen takk til deg fordi du du er den du er, selv når jeg har vært langt vekk i min lille akademiske boble.

Bergen, mai 2018

Lisette Holm

Sammendrag

Oppgavens interesse ligger i fremstillingen av enslige mindreårige asylsøkere (EMA) og hva dette kan ha å si for barnevernets praksis. 2015 kan anses som et definerende år når det kommer til innvandringen. *Flyktningekrisen* ble introdusert som begrep. Den politiske agendaen rettet seg således mot hvordan man skulle møte et økt antall flyktninger og asylsøkere, inkludert EMA. Man kan også stille seg undrede til hvorvidt et begrep som *Flyktningekrisen* er representativ som en krise for de som må flykte, eller de som tar imot de som har flyktet.

Oppgaven baserer seg på en kvalitativ tilnærming, hvor en latent tematisk analyse av utvalgte policy dokumenter er blitt gjennomført. Utvalgte er deler av fire Norges offentlige utredninger, hvor to er fra før 2015, og to etter 2015. Hensikten er å forstå språk som meningsskapende, hvor man ser individ og samfunn i en gjensidig interaksjon som danner virkelighet. Dermed har oppgaven et sosial konstruksjonistisk vitenskapelig ståsted. Dette passer også den latente tematiske analysen sitt, hvor interessen ligger i å gå utover lingvistiske virkemidler, men heller se på hva som ligger bakom ordene. Ettersom at tematisk analyse ikke er forankret i et spesifikt rammeverk, så har forskeren selv anledning til finne frem til hensiktsmessig teori. Denne oppgavens utgangspunkt er knyttet opp mot resiliensteori.

Funnene er knyttet opp mot det todelte forskningsspørsmål. Den ene delen dreier seg om fremstillingen av EMA. Det som kom fram var at rettighetene som EMA har påvirker fremstillingen av EMA, og også vice versa. Den andre delen dreier seg om hva dette kan ha å si for det barnevernfaglige praksisfeltet. Herunder falt konkret fremstilling av kompetanseområder, så vel som integrering som et viktig aspekt. Funnen er summert opp i fire overordnede punkter; 1) Et risikoperspektiv på EMA er særlig fremtredende. 2) EMA og norske barn har forskjellige rettigheter. 3) Kultursensitivitet og resiliensfremmende arbeid som viktig sosialfaglig kompetanse. 4) Integrering er særlig viktig for å ivareta EMA sitt behov.

Nøkkelord: *Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, sårbarhet, resiliensfremmende arbeid, kultursensitivitet, integrering, policy dokumenter.*

Abstract

The thesis interest lies in how unaccompanied minors (UM) are portrayed, and the potential impact this might have on the child welfare services that meet and work with UM. 2015 can be seen as a year with special impact on the view of immigration to Norway. This because there was a notable increase in refugees and asylum seekers this year. ‘The refugee crisis’ (*flyktningekrisen*) was introduced as a political term, and the attention was drawn to how Norway should and could meet the increasing numbers of refugees and asylum seekers. There is also an underlying question to what the meaning of ‘the refugee crisis’ really is. Is it a crisis for the people that have to flee, or is it a crisis for the country that takes in the people that are fleeing?

The thesis has a qualitative approach, with a latent thematic analysis as the method for analyzing the chosen Official Norwegian Reports. The chosen Official Norwegian Reports are a total of four, where two is dated before 2015, and two after. The purpose of this thesis is to understand how language creates meaning in the interaction between individuals and society. And furthermore, how this interaction and meaning-making process creates reality. The thesis lies in the social constructionist realm, which is in accordance to the latent thematic analysis. The interest goes beyond looking for linguistic tool, and the purpose is to look for meaning beyond the words. Thematic analysis is not ruled by a preset of theoretical framework, so therefore the researcher has an opportunity to establish what the theory of purpose is for the task. This thesis has resilience as its theoretical framework.

The findings are bound to a two part research question. The first part refers to the portrayal of UM. In relation to this, the rights of UM seem to affect how UM is portrayed, and vice versa. The second part has to do with what kind of impact the portrayal of UM might have on child welfare services. Related to this it seems that some competence areas are more concrete than other, and also that integration is presented as an important aspect of the work that is done in the meeting between UM and professionals. The findings can be summed up in four main points: 1) there is a risk perspective on unaccompanied minors, 2) UM and Norwegian children have different rights, 3) cultural sensitivity and resilience work are presented as important, and 4) integration is specifically important to safeguard the needs of EM

Key words: *Unaccompanied refugee minors, vulnerability, resilience work, cultural sensitivity, integration, policy documents.*

Innholdsfortegnelse

1. Introduksjon	3
1.1. Bakgrunn for valg av tema	3
1.2. Formål og problemstilling	5
1.3. En sosial konstruksjonistisk forståelse	6
1.4. Begrepsavklaring	8
1.5. Oppgavens oppbygning	10
2. Teori – Resiliens	12
2.1. Hva er resiliens?	12
2.2. Resiliens og forståelsen av EMA.....	13
2.3. Resiliens og barnevernsfaglig kunnskap	14
2.4. Resiliens – kultur og annengjøring	17
2.5. Resiliens og integrering	19
3. Litteraturgjennomgang	22
3.1. Søkeprosessen.....	22
3.2. Hvordan språk påvirker praksis.	23
3.2.1. Policy dokumenter.....	23
3.2.2. Media.....	26
3.2.3. Det skrevne ord	28
3.2.4. Det talte ord.....	30
4. Forskningsdesign – metode og analytisk tilnærming	33
4.1. Metodevalg og kunnskapssyn.....	33
4.2. Datainnsamling	34
4.2.1. Søke- og utvelgelsesprosessen	34
4.2.2. Utvalget	37
4.3. Analytisk tilnærming	39
4.4. Kvalitetssikring.....	43
4.5. Etske forutsetninger.....	45
4.6. Oppgavens begrensinger.....	45
5. Presentasjon og diskusjon av funn	46
5.1. Fremstillingen av EMA i policy dokumenter	46
5.1.1. Som unge i en sårbar situasjon	47
5.1.2. Som unge med kompetanse og ressurser.....	54
5.1.3. Motstridende fremstillinger: Individualitet, generalisering og kategorisering... ..	58

5.2.	Fremstillingen av EMA sine rettigheter	60
5.2.1.	Universale rettigheter (for ‘alle’ barn)	60
5.2.2.	EMA over og under 15 år	62
5.2.3.	EMA får en annen kvalitet på tjenester	65
5.3.	Nødvendig sosialfaglig kompetanse	67
5.3.1.	Å arbeide resiliensfremmende	68
5.3.2.	Å arbeide på en kultursensitiv måte	70
5.4.	Integrering som alfa omega for å lykkes	71
5.4.1.	Aktivitetstilbud generelt og skole spesielt for å sikre integrering	73
5.4.2.	«Å ikke bli for attraktiv»	75
5.5.	Manglende forskning på EMA	76
6.	Oppsummering og konklusjon	78
6.1.	Sårbare, ressurssterke og lik andre – legitimering av ‘annerledeshet’	78
6.2.	Bli EMA frarøvet rettigheter?	80
6.3.	Hva er kultursensitivitet <i>egentlig</i> ?	82
6.4.	Integrering – ikke løsningen på på alt	83
6.5.	EMA sin stemme må frem! (Forslag til videre forskning)	85
7.	Avslutning.....	86
	Referanser.....	87
	Vedlegg	96

1. Introduksjon

Hvordan Norge tar imot og møter enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger har til stadighet blitt diskutert. I 2006 leverte en koalisjon av flere forskjellige organisasjoner (bl.a. Flyktninghjelpen, Redd Barna, Røde kors) en uttalelse til norske myndigheter om at barnevernet måtte ta hovedansvaret i arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger heller enn Utlendingsdirektoratet (UDI) (NGOU 2006:1). Det har vært flere tilfeller av søkelys på behandlingen av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. En av det nyeste er supplerende rapport med kommentarer til Norges femte og sjette rapport til FNs barnekomité. Her står det at

Tross anbefalingene fra komiteen i 2010, har regjeringen høsten 2016 foreslått at omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere under 15 år heller ikke lenger skal reguleres i barnevernloven, men i en egen lov. Forslaget innebærer en betydelig svekking av omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere, sammenlignet med situasjonen for barn under barnevernets omsorg. (Forum for barnekonvensjonen, 2017 s.26).

Fortsatt stilles det spørsmål ved hvorvidt den daglige omsorgen, særlig i mottaksfasen, burde overføres til barnevernet heller enn utlendingsforvaltningen. Spørsmålet omkring hvordan EMA skal behandles og møtes beveger seg mellom hensynet til barnets beste og regulering av innvandring som også har vært et hett tema på dagsordenen (Eide, 2012, Engebrigtsen, 2002).

Spennet mellom å utøve en human behandling av denne gruppen barn, og samtidig gjennomføre den til enhver tid legitime innvandrings- og asylpolitikken, utgjør spesielle utfordringer. Dette gjelder både for dem som skal iverksette de politiske og administrative føringene på dette området, og for dem som skal yte den praktiske omsorgen for barna. (Eide, 2012). Dermed kan man se at enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger er en gruppe barn som lett 'faller mellom to stoler'.

1.1. Bakgrunn for valg av tema

Som følge av at jeg leste høringsutkast fra Bergen kommune (2016) Bergens barn – byens fremtid samhandlingsplan for bedre samarbeid mellom instanser med barn i fokus, (Bergen kommune, 2016) fattet jeg en interesse for hvordan flyktninger og asylsøkere ble fremstilt. I

høringsutkastet ble det skrevet at «[s]amtidig vet vi at det er en særlig risiko for å utvikle psykiske plager og sykdom for barn i familier hvor foreldrene selv har psykisk sykdom, er rusmisbrukere eller voldelige, eller har minoritetsbakgrunn.» (Bergen Kommune, 2016 s.9). Dette var også den eneste gangen ordet *minoritetsbakgrunn* ble brukt. Her henviser Bergen kommune til Mathiesen, Kjeldsen, Skipstein, Karevold, Torgersen & Helgeland (2007) sin rapport Trivsel og oppvekst – barndom og ungdomstid. I deres rapport presiseres det at «disse familiene er imidlertid talmessige få, og det høyeste antallet barn og unge med problemer kommer fra vanlige familier.» (Mathiesen et al 2007 s. 11). Likevel viser både Bergen kommune (2016) sitt høringsutkast og rapporten til Mathiesen et al. (2007) til en portrettering av flyktninger gjennom sammenligning med andre grupper som anses som utsatt.

Dette tenkte jeg kunne fortelle noe om kategoriseringer og generaliseringer på bakgrunn av politikken som føres, og at dette kan ha konsekvenser for hvordan man møter disse menneskene. Det skal være sagt at i forbindelse med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger så anerkjenner høringsutkastet at «[s]elv om enslige mindreårige flyktninger i planen identifiseres som en risikogruppe er det individuelle forskjeller. Det er derfor behov for et bredt utvalg av tiltak for å klare å ta godt imot og godt vare på disse barna.» (Bergen kommune, 2016, s. 32). Dermed viser høringsutkastet til en tvetydighet som nettopp fattet min interesse hvor ressurs og risiko kan virke motstridende, og hvilke tiltak og hvordan fremstilling som gjøres av en gitt gruppe mennesker vil basere seg på hvilken side av risiko/ressurs spekteret man legger seg. Det er imidlertid ikke policy dokumenter på et kommunalt nivå jeg endte med å velge ut. Når jeg gikk videre inn i tema var det policy på et nasjonalt nivå jeg valgte å fokusere på.

Det har vært et kontroversielt tema - hvordan skal man møte enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger- og gjentakende politiske debatter har lagt seg på en skala med humanitære og menneskerettslige hensyn som burde bevares på ene siden, og en tanke om at menneskerettighetskonvensjonen ikke skal gå over norsk lov dersom den setter nasjonens sikkerhet i fare på den andre siden (Helljesen og Wernersen, 2017). Dette er også en debatt som gjør temaet svært dagsaktuelt. Det skal være sagt at formålet med oppgaven ikke er av politisk karakter da forskning stiller seg utenfor den politiske interessen. Men dagsaktualiteten til temaet gir legitimitet til spørsmål som berører enslige mindreårige asylsøkere, hvordan de fremstilles og hvordan de møtes. For selv om antallet asylsøkere og flyktninger forventes å gå drastisk ned i 2018 så kan man ikke se bort ifra at en økning vil skje igjen. I tillegg er der en del av befolkningen som kom til Norge som flyktning/asylsøker hvor

en del vil bli værende, og dermed har samfunnet et ansvar for å ivareta disse og sikre god integrering.

Denne typen problemstillinger har på flere måter fanget min interesse. Både fordi jeg selv jobber innenfor barnevernfeltet og dermed har hatt tett kjennskap til arbeidet med enslige mindreårige asylsøkere. Og fordi vi bor i et stadig mer globaliserende samfunn som setter krav til et system som på noen områder må tilpasse seg og moderniseres.

1.2. Formål og problemstilling

Det forskningsspesifikke formålet med denne oppgaven er et ønske om å utforske på hvilken måte policy dokumenter kan være meningsfulle i ord, og videre hvordan dette kan ha innvirkning på handling. I forbindelse med policy dokumenters definisjonsmakt har forskning vist at politiske dokumenter har en omfattende innvirkning på forståelsesrammen man setter kategorier av mennesker inn i (Olsen, El-Bialy, Mckelvie, Rauman og Brunger, 2014). Således også den kontekstuelle forståelsen av et individ sine utfordringer. Viktigheten av et ressursfokus er forankret i det teoretiske rammeverket som utgangspunkt for å forstå og møte en spesifikt definert gruppe barn. På bakgrunn av dette har følgende forskningsspørsmål blitt utviklet:

Forskningsspørsmål/problemstilling:

- 1. Hvordan fremstilles enslige mindreårige asylsøkere/flyktninger i barnevernsrelaterte policy dokumenter.*
- 2. Hva kan dette bety for hvordan disse ungdommene blir forstått, og som følge av det, hvilken hjelp de får i det barnevernfaglige praksisfeltet.*

Ut fra mine litteratursøk har jeg ikke kjennskap til andre like studier som fokuserer spesielt på fremstillingen av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger i policy dokumenter, og videre hvordan dette kan påvirke praksis i møte med disse barna. Jeg har funnet frem til empiri som har tilnærming til sammen hengen mellom språk og praksis, men disse er av kvalitativ annen karakter enn denne oppgaven. Disse vil bli utdypet i litteraturgjennomgangen, Jeg har funnet andre oppgaver som har en diskursanalytisk tilnærming på eksempelvis kulturbegrepet (Nilsen, 2011), mangfoldsbegrepet (Lewin, 2007),

og integreringsbegrepet (Christoffersen, 2010). Også hvordan enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger fremstilles i miljøarbeideres beskrivelser (Catic, 2015) eller media (Mahieu og Olsbänning, 2014). De fleste av disse et eksplisitt diskursteoretisk utgangspunkt, og skiller seg dermed fra denne oppgaven som har en tematisk analyse som utgangspunkt. Fordelen med dette er at den tematiske analysen ikke er forankret i et gitt teoretisk rammeverk, og dermed står man fritt til å finne frem til det som er hensiktsmessig for sin egen oppgave (Braun og Clarke, 2006). Jeg tenker derfor at denne oppgaven kan bidra til å fylle et kunnskapshull med en spisset problemstilling som fokuserer på enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.

I forbindelse med min oppgave vil det i en større forskningsmessig og teoretisk ramme være hensiktsmessig å ha kunnskap om sosiale konstruksjoner som meningsskapende. Jeg mener det er viktig å ha et forskningsmessig fokus på hvordan politiske rammer, retorikk og prioriteringer er en del av en samfunnsmessig kontekst som skaper mening og forståelse for alle medlemmer av et gitt samfunn. Således vil definisjoner og forståelser som vi bærer med oss nødvendigvis være et resultat av den konteksten vi befinner oss i. Dermed er ikke våre meninger og handlinger skapt i et vakuum uavhengig av andres meninger og handlinger. Det er heller en gjensidig prosess hvor våre meninger og handlinger skaper og blir skapt i relasjon til det som er rundt oss. Nettopp på bakgrunn av dette er det viktig å være bevisst på disse meningsdannende prosessene og hva de kan ha å si for hvordan vi møter samfunnsmessige utfordringer på

1.3. En sosial konstruksjonistisk forståelse

Oppgaven bygger på en tematisk analyse (jf. Braun & Clarke, 2006), med resiliens som teoretisk utgangspunkt. Dette vil imidlertid bli inngående forklart i teoridelen. I denne delen ønsker jeg å sette lys på oppgavens vitenskapsteoretiske ståsted som en overordnet forståelsesramme for å danne et bakteppe. Som sagt så har jeg vært interessert i policy dokumenter som meningsskapende, og dermed har forståelsen av sosiale konstruksjoner vært viktig for meg å ha med meg. Både for å anerkjenne hvordan og på hvilket grunnlag policy dokumenter blir dannet, og for å anerkjenne min egen posisjon.

Innad i en sosial konstruksjonistisk forståelse ligger tanken om at tid og rom skaper konteksten for hvordan vi oppfatter verden på (Berge og Luckman, 1966). Man ønsker å få en forståelse av hva som er sannheten bak det som blir observert gjennom å ha et kritisk

utgangspunkt til hva som egentlig er den 'generelle' kunnskapen. Dermed blir oppgaven å sette lys på prosessene som er meningssskapende for individer, og således de prosessene som legger grunnlaget for hvordan vi forstår verden.

Schneider og Ingram (2008) har et fokus på *policy makers* og deres diskursive utgangspunkt for å sosialt konstruere visse grupper. «Empirical research has confirmed the importance of social constructions of target populations and has shown how constructions are use, manipulated, reproduced, and changed in the policy making process.» (Schneider og Ingram, 2008, s. 189). Med bakgrunn i dette forklarer de hvordan sosiale konstruksjoner blir brukt av de som sitter med den politiske makten, hvordan utviklingen av politikken nettopp blir farget av disse konstruksjonene av gitte grupper, og videre hvordan denne utviklingen igjen vil prege politisk diskurs og oppførsel (ibid, s. 193). «Lastly, as this review has shown, to help promote resilience we must first see children as children and as refugees second. » (Pieloch, McCullough & Marks 2016:337). Slik Pieloch et al. (2016) illustrerer kan man se på det todelte skillet som utgjør den sosiale konstruksjonen som EMA inngår i. I tillegg til at de er barn, er de også flyktninger/asylsøkere. Hvordan den sosiale konstruksjonen og den diskursive fremstillingen av EMA er av relevans for å se hvordan dette kan ha betydning for barnevernets praksis.

Forståelsen av sosiale konstruksjoners innflytelse på avgjørelser og forståelsesrammer vil også være knyttet opp mot det å kunne definere ens egen forskning sin posisjon. For en nøytral tilnærming må skillet mellom politikk og forskning være tydelig. En forsker har gjennom etiske retningslinjer forpliktet seg til å forbeholde nøytralitet og bidra til kunnskap i samfunnet (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2014). Dette skillet kan være utfordrende å presisere når det kommer til analysen av politiske dokumenter, Nettopp på grunnlag av at de har en politisk agenda. Det presiseres at Norges offentlige utredninger i utgangspunktet er politiske uavhengige, og har som hensikt å bidra til kunnskapsøking, og kompetanseheving (Hansen, 2017). Men realiteten er også at disse dokumentene bidrar til en politisk agenda, eksempelvis gjennom lovgivning som blir vedtatt eller forslag til tiltak. Dette er en tydelig illustrasjon på hvordan alt påvirker og påvirkes av en sosial kontekst. «Although these motivations may be innocent enough, I also realize that a consequence of any delineation of criteria is political. Tools, frameworks, and criteria are not value free. » (Tracy, 2010 s:838). Desto viktigere og klarere både sin egen posisjon, og refleksiviteten som preger oppgaven. Det har den hensikt å sikre oppgavens troverdighet og hensikt. Jeg vil utdype min egen posisjon i forbindelse med kvalitetssikring.

Det sosial konstruksjonistiske ståstedet er også knyttet til hvordan man forstår og danner forståelse omkring gitte fenomener i den konteksten en befinner seg i. Dermed er det viktig å avklare sin egen forståelse for eksempelvis gruppen med mennesker man omtaler. Jeg har derfor valgt ut noen begreper som jeg videre vil presentere. Dette for å gi et innblikk i hva som legges som definerende grunnlag i sammenheng med disse begrepene, og hvordan jeg forstår de.

1.4. Begrepsavklaring

Jeg har her valgt å kort forklare *enslige mindreårige asylsøkere* generelt, og skillet mellom over og under 15 år spesielt. Dette fordi at man kan tenke seg at definisjonen av enslige mindreårige asylsøkere er til dels universalistisk i forbindelse med internasjonale konvensjoner. Og at forståelsen av enslige mindreårige vil ha en sammenheng med hvilke rettigheter de har i det landet de kommer til. Samt at et lands aldersmessige definisjoner vil ha en innvirkning på denne forståelsen. I tillegg vil jeg gi en kort forklaring av hva policy dokumenter er.

Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger

De Forente Nasjoner (FN) definerer enslige mindreårige som en person som er under 18 år, eller under den gjeldende myndighetsalderen som gjelder for hvor barnet befinner seg. I tillegg er de separert fra begge foreldre og på ingen annen måte er blitt tatt hånd om av en voksen som etter loven eller kultur er ansvarlig for barnet (De Forente Nasjoner, 1997).

Norge gjorde FNs Barnekonvensjon til del av norsk lov i 2003, og har også tatt inn en videre definisjon av EMA som er gjeldende for barn som kommer i følge med andre voksne (eks. onkel, tante o.l.), men uten egne foreldre. Dermed går denne definisjonen utover FN sin definisjon som omhandler barn uten følgeperson (Karlsen, 2014).

Utlendingsdirektoratet (UDI) sin definisjon er på bakgrunn av denne utvidelsen er således at «[d]u er en enslig mindreårig asylsøker hvis du er under 18 år, kommer til Norge uten foreldre eller andre med foreldreansvar og søker beskyttelse (asyl) i Norge.» (Utlendingsdirektoratet, 2017). Innad i denne definisjonen ligger også en forståelse av at der finnes felles trekk og store ulikheter i gruppen.

Barna og ungdommene har til felles at de mangler foreldrenes omsorg, veiledning og beskyttelse, de kommer hovedsakelig fra samfunn med væpnede konflikter eller annen organisert vold, og har i varierende grad opplevd traumatiske forhold som tap, savn, sorg, forfølgelse, nød og overgrep. (Michelsen & Berg, 2015, s. 116).

Sitatet som er tatt fra rapporten «Levekår for barn i asylsøkerfasen» utdypes videre med å si at gruppen er langt fra homogen, og store individuelle forskjeller vil forekomme.

Jeg forstår enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger som i tråd med UDI sin definisjon på bakgrunn av at det nettopp er politiske dokumenter som vil være forankret i denne definisjonen denne oppgaven har basert seg på. Videre vil jeg heretter referere til enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger som EMA

EMA over og under 15 år

Alder vil for EMA ha betydning i form av hvilke rettigheter man har krav på. Tre spesifiserte aldre trekkes frem som særlig viktig. Over eller under 15 år som regulerer hvor ansvaret for omsorgssituasjonen i mottaksfasen ligger, 16 år som regulerer hvorvidt EMA vil få permanent eller midlertidig opphold, og 18 år som overordnet regulerer hvorvidt man vil bli anerkjent som EMA (Eide, 2012). Over og under 15 år-skiellet er særlig relevant for denne oppgaven. Det var vanskelig å finne noe som sier spesifikt hvor '15åringene' havner når det kommer til skillet mellom over og under 15 år. Men man kan gjøre en sammenligning mellom den kriminelle lavalderen i Norge som er 15 år (inkluderer da 15 år) (Straffeloven, 2005) og trekker linjer til at over 15 år vil si f.o.m 15 år t.o.m 18 år. På UDI sine sider står det at alle under 18 år som kommer alene til Norge for å søke asyl eller som flyktning, regnes som enslige mindre asylsøkere eller flyktninger (UDI, 2017).

Det var av interesse at når jeg søkte etter Barne- ungdoms- og familieetaten sin definisjon av '15åringene', så fant jeg i desember 2017 at dets sto at «Bufetat har ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år frem til de bosettes i en kommune eller reiser ut av landet.» og videre at «Utlendingsdirektoratet har blant annet ansvar for å gi et botilbud til alle asylsøkere, inkludert enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år.» (Bufetat, 2017) Underveis i utformingen av denne oppgaven fant jeg imidlertid at denne definisjonen ble oppdatert 2. mai 2018 til «Det statlige barnevernet (Bufetat) har ansvar for enslige mindreårige under 15 år. Disse får tilbud om plass på et omsorgssenter for mindreårige i

statlig eller privat regi. UDI har ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere som er 15 år eller eldre.» (Bufetat, 2018)

Når jeg undersøkte hvorvidt 15 år inkluderes i «mellom 15 og 18 år» fant jeg at UDI (2012) regelverket sier at «Per i dag tilbys enslige mindreårige over 15 år røntgen av hånd og håndrot i forbindelse med registreringen av søknad om beskyttelse.» (fra UDI.no) Det spesifiseres ikke her hvorvidt dette inkluderer 15 åringene, men videre står det at «Saksbehandler skal for eksempel forhåndsvarsle der oppgitt alder på søknadstidspunktet er 15 år, mens vår aldersvurdering tilsier at søkeren var 18 år da han søkte om beskyttelse.» Dermed ville den nevnte 15åringen også vært alderstestet, og dermed inkludert i over 15 år gruppen. I tillegg finner man på Barneombudet (u.d.) sine sider, noe som også har framkommet av svar på Norges rapport til FNs Barnekonvensjon at «Barneombudet mener også at det er diskriminering, altså ulovlig forskjellsbehandling, at enslige mindreårige asylsøkere som har fylt 15 år ikke får like god oppfølging som de under 15 år.» Her er det en konkretisering av at også 15 åringene inkluderes i gruppen over 15 år. Min forståelse av EMA over og under 15 år vært i tråd med denne konkretiseringen.

Norges offentlige utredning

Norges offentlige utredning (heretter NOU) er en statlig rapport hvor drøfting av kunnskapsgrunnlaget på et gitt området, samt presentasjon av mulige strategier for endring og/eller utvikling, er første steget i prosessen med å iverksette offentlige tiltak (Hansen, 2017). Det blir oppnevnt et utvalg med personer med særlig relevant faglig kompetanse, som avgir NOUen til et departement. Selv om en NOU vanligvis vil resultere i konkrete tiltak, så er utgangspunktet for rapporten ikke politisk, men heller av faglig hensyn. I tillegg er dokumenters representativitet sett i sammenheng med konteksten (Grønmo, 2004). og i dette tilfellet er dokumentene tilknyttet innvandrings- og integreringspolitiske spørsmål, samt fokus omkring barnevernsfaglige spørsmål knyttet opp mot EMA.

1.5. Oppgavens oppbygning

Oppgavens videre disposisjon er kapittel 2 som tar for seg resiliens som det teoretiske rammeverket. Her er grunnlaget for forståelsen av funnene forankret. Kapittel 3 består av en gjennomgang av relevant empiri som tar for seg hvordan språk påvirker praksis, for å kontekstualisere oppgaven. I kapittel 4 gjennomgår oppgavens forskningsdesign og metodiske

verktøy samt kvalitetssikring og begrensinger. I kapittel 5 vil funn bli presentert og drøftet noe underveis, før en avsluttende oppsummering og konklusjon kommer i kapittel 6.

2. Teori – Resiliens

I denne delen vil jeg presentere resiliens som det teoretiske grunnlaget for oppgaven. Jeg vil knytte resiliensbegrepet opp mot elementer som jeg anser som relevant både for forståelsen av EMA, og for hvordan barnevernet jobber med og møter EMA.

Resiliens gjorde seg gjeldende for meg ganske raskt i forbindelse med utvikling av denne oppgaven. Det på bakgrunn av at jeg ønsket et ressursperspektiv på EMA som gruppe. Jeg fant at foreliggende teori og empiri i stor grad fokuserte på risiko og psykopatologisering (eksempelvis Lustig, et al. 2004; Bean, Eurelings-Bontekoe og Spinhoven, 2006; Oppedal og Raeder, 2011) Det betyr ikke at det ikke er kilder som påpeker viktigheten av resiliens i møte med, og i arbeidet med EMA, men det påpekes viktigheten av et utvidet fokus på dette og behovet for mer forskning på feltet (Wernesjö, 2011). Dessuten, selv om man nå ser en nedgang i antall EMA som ankommer Norge, var det for kort tid siden et stort antall EMA som kom til landet, noe som vil si at man en tid framover muligens vil ha et viktig arbeid å gjøre for å legge ett godt grunnlag for EMA sin bosetting i Norge. Resiliensperspektivet er også sammenfallende med retningen som barnevernsfeltet i Norge tar, hvor man enda sterkere enn før ser på barn som handlende aktører i eget liv. Dette har gjort seg gjeldende i blant annet utviklingen og vedtakelsen av ny norsk barnevernlov som en rettighetslov for barn (NOU 2016:16).

Resiliens er et vidt teoretisk rammeverk som rommer mange perspektiver. Jeg har imidlertid valgt et fokus på forståelsen av resiliens i forbindelse med EMA spesielt, og videre perspektiver som har gjort seg gjeldende i forbindelse med mine problemstillinger. Dette omhandler resiliens teoretisk arbeid fra barnevernets side, så vel som forståelsen av resiliens opp mot kultur og integrering. Dette fordi disse har vist seg å være sentrale elementer i både fremstillingen av EMA, og hva denne fremstillingen kan ha å si for hvordan vi møter disse barna.

2.1. Hva er resiliens?

Med bakgrunn i latin forstås *resiliens* av *resilire* som å 'sprette tilbake' eller 'rekyl' (Merriam-Webster). Med andre ord handler det om å komme tilbake, muligens sterkere, etter at noe eller noen har opplevd motgang. I om lag 50 år har tanken om resiliens utviklet seg, og

det kan være snakk om et resiliens sett i sammenheng med system, samfunn og/eller individ (Ungar, 2014). Det felles trekket når det snakkes om resiliens er at individer, samfunn eller systemer opplever motgang, men på bakgrunn av beskyttende faktorer og iboende ressurser så kan de dermed 'sprette tilbake' fra den motgangen man opplever. I tillegg kan resiliens ses på, og vurderes ut i fra å være en prosess, et resultat eller en egenskap koblet opp mot eksempelvis et individ. (Masten, 2001)

Når det er snakk om forskning på individer, og særlig barn, begynte tanken om resiliens med en forståelse av dette som en iboende ressurs hos det enkelte barn, hvor noen hadde resiliens (løvetannbarna) og andre ikke (Masten, 2001). Denne tanken har imidlertid utviklet seg, og nå snakker man om resiliens i forbindelse med beskyttende faktorer som bidrar til å overvinne motgang og kumulative risikofaktorer. Disse beskyttende faktorene kan være koblet til individet, slik som personlighetstrekk og støtteapparat rundt seg i form av familie, de kan være relatert til faktorer i den familiære situasjonen slik som å etablere et nært bånd med minst én viktig omsorgsperson, eller det kan være snakk om faktorer knyttet opp mot samfunnet rundt barnet som eksempelvis mulighet for aktivitet og utdanning (Daniel, Wassell & Gilligan, 2010). Det skilles mellom risikofaktorer og sårbarhet hos barnet, hvor risiko kan være en ytre påvirkning som eksempelvis fattigdom, mens sårbarhet er tilknyttet barnets evne til å tilpasse seg den situasjonen barnet befinner seg i. Sårbarhet blir også provosert av risikofaktorer som ofte berører individet, slik som manglende omsorgsevne til foreldre.

2.2. Resiliens og forståelsen av EMA

Der finnes noen universelle 'virkeligheter' for forståelsen av barn, selv om konteksten for å definere barn og barndom vil variere. Det er en enighet om at utviklingspsykologisk og tilknytningsteoretiske forutsetninger må være på plass for at et barn skal ha en god og sunn utvikling (Masten, 2001; Ungar, 2011; Bengtson og Ruud, 2012). EMA faller innunder kategorien barn, og har på mange måter like behov som andre barn, selv om deres forutsetninger kan være noe annerledes. Likevel viser det seg å være et overveiende fokus på EMA sine traumatiske opplevelser, og dermed vil dette være med på å definere denne gruppen barn og dermed også hva deres behov er (Ensor og Gozdzia, 2010). Et interessant perspektiv er hvorvidt barna som kommer alene til et nytt land selv opplever å være påvirket av traume, eller om vi som samfunn pålegger disse barna de traumatiske opplevelsene og dermed skaper en konstruert offerrolle for dem (Rutter 2006).

Rutter (2006) fant nettopp det at flyktninger selv ikke nødvendigvis så på seg selv som mer utsatt for psykiske helseproblemer med utgangspunkt i traumer. Heller var det usikkerheten og påkjenningen dette medførte som kunne utspille seg som en risikofaktor og dermed påvirke mestringsevnen i forbindelse med å tilpasse seg et nytt hjemland.

Modern critiques of this exclusive focus on trauma and its disregard for the social dimensions of displacement have resulted in new frameworks for understanding migrant children's adaptations to their changing realities. (Ensor og Gozdzia, 2010, s.5).

Det er viktig å presisere at anerkjennelsen av barns resiliens ikke er en definer motpart til sårbarhet, men at beskyttende faktorer som barn har med seg eller rundt seg kan lette på den risikoen de muligens er sårbare for.

Tilknyttet det å styrke et barns resiliens finner man forståelsen av mestringsstrategier. I forbindelse med EMA er det blitt gjort en del forskning på dette de senere årene, og man har definert mestringsstrategier som EMA bruker for å kunne tilpasse seg sitt nye hjemland. Dette har vært hensiktsmessig å undersøke på bakgrunn av kulturforståelse og det å anerkjenne at EMA kan ha en annen opplevelse av hva som er hensiktsmessig for å takle sin nye hverdag (Ungar, 2011).

Der er et fokus på faktorer som gjør EMA særlig sårbare eller særlig resilient, men utgangspunktet for all forståelse av barns grunnleggende behov på tross av kultur blir sett i sammenheng med FN sin barnekonvensjon som fremmer retten til beskyttelse (protection), deltakelse (participation) og tjenester (provision). Forståelsen av resiliens og EMA er tilknyttet resiliens og barnevernets kunnskap. Nettopp fordi kunnskapsgrunnet, så vel som strukturelle forutsetninger vil ha innvirkning på hvordan man forstår og møter EMA (Taylor et al. 2004).

2.3. Resiliens og barnevernsfaglig kunnskap

Innad i et resiliensteoretisk perspektiv ligger en utviklingspsykologisk og tilknytningsteoretisk forståelse av et barns behov. Begge disse retningene er sentral i det norske barnevernets kompetansegrunnlag, og henger også sammen med hvordan man definerer og beskriver hva barn og barndom er i Norge. «Tilknytning er grunnlaget for videre

utvikling, og barn bruker tilknytningspersonen som en trygg base for videre utforskning og dermed vekst i livet» (Bengtson & Ruud, 2012 s:185). Dermed kan man se tilknytning som et viktig element ved å fremme beskyttende faktorer, og begrense eller forhindre risikofaktorer.

I arbeide med ungdom vil det å anerkjenne resiliens og risikofaktorer være viktig nettopp fordi «[v]ed å bruke kunnskap om sårbarhets- og risikofaktorer og resiliens vil ungdommens erfaringer kunne anerkjennes og gyldiggjøres. Dette er en forutsetning for at de skal kunne erkjennes av ungdommen selv.» (Bengtson, 2007 s:220). Selv om denne anerkjennelsen i seg selv ikke vil skape endring, så vil det å ha denne typen kunnskap med seg imøte med sårbare unge kunne bidra til å både gyldiggjøre deres avmaktshistorier, og også få ungdommen til å se mulighetene i eget liv (ibid s:221).

Det at unge kan se mulighetene i eget liv er viktig fordi det er tilknyttet barn og unge sin utvikling er av autonomi, individuering og selvstendighet. I perioden hvor unge skal utvikle nettopp dette skjer det en reorganisering i livet til de unge hvor en utvikler synet man har, både på seg selv og på andre. (Bengtson, 2007 s. 213). Autonomi er ikke en motsetning til tilknytning, men omhandler reguleringen av både nærhet og avstand til andre, individuering er knyttet opp til avhengigheten en har til en selv, fysisk og psykisk, og til omgivelsene. Nettopp gjennom disse prosessene knyttet til utviklingen av autonomi og individuering kan barn og unge finne veien til selvstendighet. Dette er nødvendig kunnskap å ha med seg for de som arbeider med EMA. Blant annet for å kunne danne relasjon og tillit.

Der finnes litteratur og empirisk forskning som viser til viktigheten av relasjonsbygging med klientene som saksbehandlere og miljøterapeuter møter i barnevernet (Kohli og Mather, 2003; Kohli, 2005; Sapienza og Masten, 2011; Aytar og Brunnberg, 2016). I forbindelse med EMA er det som sagt særlig snakk om viktigheten av relasjon, nettopp med tanke på EMA sin opplevelse av brutte relasjoner grunnet flukt (Engebriksen, 2012:159). Her kommer igjen et utviklingspsykologisk ståsted og et tilknytningsperspektiv inn, særlig i forbindelse med beskyttende faktorer man finner i resilienstenkning. Altså er en beskyttende faktor for EMA det å kunne opprette og opprettholde en relasjon til minst en nær/viktig omsorgsperson (dette kan være verge, miljøterapeut/hovedkontakt), som et utgangspunkt for å kunne tilpasse seg sitt nye hjemland og opprettholde en god utvikling (Bengtson og Ruud, 2012). Det som er utfordrende kan være det paradoksale momentet i eksempelvis arbeide med EMA i mottaksfasen, hvor de første voksenpersonene med en viss kontinuitet som EMA møter, også

er de første til å 'forsvinne' igjen (ibid). Stabilitet er noe av det fundamentale barn og unge trenger i en kaotisk tid.

Når det kommer til barnevernets kompetanse i møte med EMA, og hvordan man utfører arbeidet med denne gruppen, påpekes viktigheten ved å knytte arbeidet opp mot tre sentrale elementer for å gjenopprette stabilitet i EMA sitt liv: 'Restoration', 'maintenance' og 'transformation'. Det førstnevnte omhandler å gjenopprette 'det daglige', det andre omhandler å fortsette ritualer som en har tilknytning til fra fortiden, og det sistnevnte dreier seg om å klare seg i fremtiden (Kohli, 2007 s:48). Dette vil være arbeid som kan fremme beskyttende faktorer hos EMA og gi rom for resiliens, som igjen vil kunne fremme normalutviklingen knyttet til autonomi, selvstendigjøring og individuering.

Det er viktig å presisere at hverken resiliens eller skjeutvikling i utgangspunktet er knyttet til 'startet på' individet. Disse er begge et produkt av utviklingshistorien til barn og unge, og er tilknyttet barnets evne til å tilpasse seg her og nå (Supkoff, Puig & Sroufe, 2011). I møte med EMA vil derfor arbeid preges av å anerkjenne utviklingshistorien til disse unge, og ikke nødvendigvis avskaffe den som en traumatisk historie kun basert på barnas grunnlag for flukt. Forutsetningen for barndommen i hjemlandet kan være mangfoldig, og en historie til ett barn vil ikke være malen på alles historie (Ungar, 2011). I tillegg vil EMA være nødt til å tilpasse seg et samfunn som muligens har et annet syn på hva barn og barndom er, og dermed vil det å skape mening av egen historie i sammenheng med sitt nye liv være viktig (Kohli, 2005). Dersom barn og unge ikke får en god anledning og hjelp til å gjøre dette kan det medføre at til skjevutvikling. «[b]ehavior becomes maladaptive when the individual brings to new situations now inappropriate expectations that lead to inflexible and counterproductive behavioral responses.» (Supkoff et al. 2012 s.132). Likevel er det viktig å ikke fraskrive dette som et ansvar til individene om å 'oppføre seg riktig' ut fra majoritetens forventninger, men å fokusere på de tidligere erfaringene som kan ha en katalyserende effekt på grunnlaget for tilpasning i et nytt samfunn (Kohli, 2005).

Dette illustrerer noe av viktigheten av forståelsen av resiliens som en del av kunnskapsgrunnlaget i barnevernet. Videre er det viktig å ikke tilskrive EMA sine tidligere erfaringer en negativ vinkling. Dette kan oppstå når en fremmedgjør EMA som annerledes for norske barn og norsk barndom. Dermed vil dette henge sammen med hvordan man kan unngå negativ annengjøring. Et grunnleggende element vil dermed være forankret i kulturforståelse.

2.4. Resiliens – kultur og annengjøring

Resiliensteori har i senere tid utviklet seg til å trekke inn det kulturelt aspekt, som nødvendigvis hviler på en sosioøkologisk tilnærming. Mens man i forbindelse med barnevernets kunnskapsgrunnlag kunne forstå resiliens opp mot tilknytningsteori, hvor viktigheten av minst én nær omsorgsperson (Ungar, 2014), kan man i forbindelse med det kulturelle og samfunnsmessige aspektet se det opp mot viktigheten av tilhørighet i et samfunn.

Social-ecological systems are neither culturally neutral nor do they operate at single levels. Instead, they operate at multiple levels that span local contexts and broader global ones. It is, therefore, understood that conceptualisations of resilience, along with the mechanisms that support competent adjustments to adversity, are relative to, and shaped by, the often intersecting cultures that define social ecologies. (Theron & Liebenberg, 2014 s. 23).

Ved å trekke inn et kulturelt element i resiliensteori vil man kunne flytte fokuset fra barn og unge gjør, over på hvordan samfunn og miljø legger til rette for en positiv utvikling (Ungar, 2015). Dette kan sammen med utvikling av individets ressursrettede karakteristikk og forutsetninger skape et helhetlig grunnlag for å promotere beskyttende faktorer. Ungar (2015) gir dermed en ny definisjon til resiliens som inkorporerer det kulturelle elementet når han sier at

Understood as a social ecological concept, resilience is the ability of individuals (on their own and collectively) to navigate to the culturally relevant resources they need to do well when confronting adversity, as well as their capacity to negotiate for these resources to be provided in ways that are meaningful (Ungar 2015, s:40)

I denne tilnærmingen til resiliens blir ressurser knyttet til flere forskjellige nivåer. Det kan være snakk om individuelle, rasjonelle eller kollektive ressurser. Når man trekker inn et kulturelt element er det viktig å anerkjenne kulturel relativistiske fallgruver som kan gi en skjev forståelse av kultur og dens betydning. Det vil si at man må anerkjenne innflytelsen til majoritetskulturen, heterogeniteten innad i kulturelle grupper og kulturelle forskjeller i diskursiv makt (Ungar, 2015). Altså kan man hverken slå «oss» eller «dem» over samme kam.

Kulturforskjeller, kulturkollisjon, og kulturkonflikt fremmer kultur som noe problematisk, og det er særlig utfordrende når en som profesjonell gir individets handlinger en generell kulturbetinget forklaring for å kategorisere hele grupper (Qureshi, 2009). Qureshi (2009) peker på viktigheten av å ha en kontekstuell kulturforståelse hvor man ikke bare er bevisst på andres kulturelle betingelser, men også ens egne som utgangspunkt for hvordan vi fortolker verdenen. «Bare ved utprøving, bekreftelse og forkastning av våre individuelle meningskonstruksjoner – gjennom andres konstruksjoner – oppstår en ‘felles virkelighet’.» (Qureshi, 2009 s.217).

Kritikk av modeller for kulturell kompetanse innebærer at fokuset ligger på individuelle holdninger, og derfor ruster den ikke saksbehandleren for å jobbe mot institusjonell rasisme og undertrykkelse. I tillegg rettes kritikken mot at man møter personer med en «fargeblind» holdning, noe som i seg selv kan virke undertrykkende (Abrams & Moio, 2009). For hensikten er ikke at man skal se vekk fra etnisitet og kulturell bakgrunn, og derav behandle alle klienter likt. Faren på den andre siden av skalaen er derimot annengjøring av EMA, og hva dette kan bringe med seg. Laing (1974) snakker om ‘fremmedgjøring’ i sammenheng med sin ‘plass’ hvor man som subjekt kun ut fra den vurderingen man gjør av det man opplever, definerer det handlingsrommet man befinner seg i, og den opplevelsen man oppfatter. Selv om man har en subjektiv opplevelse, så kan man av den andre settes i en ‘falsk’ posisjon, hvor «[d]en bevegelsesfriheten eller «plass» en person føler han har, står i forhold til både *den plass han gir seg selv, og den plass han innrømmes av andre.*» (Laing (1974, s. 122). Dermed kan det også oppstå inkongruens mellom det en selv opplever og den plassen andre gir deg ut fra deres opplevelse av deg. Når Laing (1974) snakker om «*den plass han gir seg selv*» så vil denne egenutnevnte plassen være et resultat av den sosiale konteksten en befinner seg i, og hvordan man i denne konteksten er definert. Denne definisjonen kan både bero på egen selvhevdelse, men også på samfunnets definisjon og forståelse av kategorier. Og det er nettopp dette man kan se i sammenheng med «*den plass han innrømmes av andre.*».

I forbindelse med barnevernets møte med EMA, er det «det norske» som utgjør «vi-et». Norsk barndom, norsk oppvekst, norsk definisjon av barn, blir alle utfordret av det bilde man har omkring EMA, og hvordan de bryter med dette «vi-et». Det vil si at «[a]nnengjøringen styrkes av beskrivelser av hva «det norske» og det norske samfunnet er (...)» (Rugkåsa, Ylvisaker og Eide, 2017, s. 71.). Med dette kan det også følge en satt tanke på hva som er beskyttende – og hva som er risikofaktorer ut fra den norske forståelsen. Dermed er det viktig

å ha med seg at tross universalistiske antakelser om hva utvikler et barns resiliens, så må man også anerkjenne at der kan finnes forskjellige forståelser av beskyttende strategier som kan variere på tvers av kulturer (Ungar, 2015).

Reed, Fazel, Jones, Panter-Brick, & Stein (2011). snakker om hvordan kulturelle verdier på en side kan forsterke resiliens mot hverdagslig motgang, men på den annen side hvordan kulturelle verdier kan undertrykke og forårsake at man føler å komme til kort til materielle og sosiale forventninger. Dette kan gi en overføringsverdi til forståelsen av EMA, hvor de på den ene siden har med seg noen kulturelle knagger som er internalisert, og som kan møte motstand i det nye samfunnet. Det kan også føre til at dersom EMA jobber for å tilpasse seg sitt nye hjemland, og å 'passe inn', men ikke klarer å oppnå norske verdier som er forankret i eksempelvis skole og arbeid, så kan dette ha en negativ effekt på selvfølelsen. Altså vil det å forstå og se resiliens som yrkesutøver som arbeider med EMA, og å anerkjenne det kulturelle aspektet ved resiliens, være viktig for å kunne fremme beskyttende faktorer og arbeide resiliensfremmende som utgangspunkt for å sikre integrering.

2.5. Resiliens og integrering

Som sentrale verdier i det norske samfunn finner man selvværd og tilhørighet. For å fremme dette hos EMA vil integrering være et særlig viktig moment. Dette vil igjen bidra til trygghet og selvstendighet. Ettersom at EMA er barn vil skolen være en viktig integreringsarena. Ettersom at EMA kommer til et nytt land med nytt språk og nye normer, verdier og regler, vil nettopp skolen være en viktig sosialiseringsarena for disse barna. Sosialisering er nettopp den prosessen som bidrar til at de enkelte medlemmene kan tilegne seg samfunnets normer og verdier (Pastoor, 2012). Skolen er kjent som en arena for sekundær sosialisering, men vil for EMA være en viktig arena ettersom at den 'tradisjonelle' primærsosialisingsarenaen er begrenset i og med at de ikke lenger har nære omsorgspersoner.

Gjennom samhandling med betydningsfulle voksne så vel som jevnaldrende medelever får enslige mindreårige flyktninger muligheten til å utvikle sosiale og kulturelle ferdigheter som kan gi innpass i skolens sosiale fellesskap så vel som det norske samfunnet generelt. (Pastoor, 2012 s.234-235).

Ikke bare kan deltakelse i skole fremme sosialiseringprosessen, men det kan også bidra til å normalisere en ny hverdag som er et viktig utgangspunkt både for utviklingen av resiliens hos de unge, og det resiliensfremmende arbeidet som vokse i møte med EMA skal utføre. Å tre inn på en arena som bidrar til normal utvikling og normal fungering vil i seg selv ha en positiv effekt på blant annet psykisk helse (Pastoor, 2012).

I forbindelse med dette nevnes skole som en *salutogen* arena, som vil si en arena som bedrer helse. Salutogenese kan ses i sammenheng med resiliens, men mens resiliensperspektivet ser på en helhet i forbindelse med risiko- og beskyttende faktorer, tar salutogenese for seg særlig helse i sitt perspektiv. Likevel kan dette ses på som en del av resilienstenkningen. Slik som Kohli (2005) snakker om '*sense of coherence*' (følelsen av sammenheng), er dette også et grunnelement i Antonovsky (1988) sin utvikling av salutogenese. Denne oppgaven bygger imidlertid ikke på salutogenese som teori, men det er viktig å ha en forståelse for det helsefremmede perspektivet innad i resiliens som teori. Skole som helsefremmede arena er det nettopp at skolen skaper en følelse av sammenheng for EMA «som kan bidra til å skape helhet og tilhørighet i den nye livssituasjonen deres.» (Pastoor, 2012). Likevel vil muligheten for å delta på skole være tilknyttet aldersbetingelser og oppholdsstatus.

EMA i skolepliktig alder, det vil si 6-16 år, har på lik linje med andre barn rett til opplæring som er nedfelt i loven (opplæringsloven). Likevel framkommer det et skille slik som Eide (2012) påpekte i forbindelse med rettigheter tilknyttet oppholdsstatus som baserer seg på et skille mellom over og under 16 år. Retten til å kunne delta i videregående opplæring er tilknyttet at EMA over 16 må ha oppholdstillatelse. EMA kan påbegynne videregående opplæring i påvente av at søknaden skal bli behandlet, men dersom de får avslag vil de ikke ha rett til å fortsette skoleåret (Pastoor, 2012).

Det er opp til den enkelte kommunen og fylkeskommunen om de velger å gi enslige mindreårige ungdommer over 16 år et skoletilbud i mottaksfasen. Så lenge det ikke er noen nasjonale lover og forskrifter om asylsøkende unges rett til utdanning, kan skoletilbudet i de forskjellige (fylkes)kommunene være svært forskjellige. (Pastoor, 2012:227)

Dermed vil ikke EMA oppleve å ha innskrenkede rettigheter etter fylte 16 år i forbindelse med skole, de kan også oppleve forskjellige rettigheter basert på hvor de blir plassert i landet. Skole ses på som en særdeles viktig arena både for å skape stabilitet i de unges liv og for å fremme menneskerettslige hensyn, samt ivareta norske verdier. Dessuten veies også retten til

skole opp mot balansen mellom barnets beste og regulering av innvandring, da flere nevner at det å gjennomføre skolegangen både kan tjene EMA i det norske samfunnet dersom de blir, og det norske samfunnet kan tjene på å ha utdannede unge, samtidig som det kan være en ressurs den unge kan ha med seg dersom de blir sendt ut av landet.

3. Litteraturgjennomgang

For å kontekstualisere fremstillingen av enslige mindreårige asylsøkere/flyktninger i policy dokumenter, og hvilken betydning dette kan ha for praksisfeltet, vil jeg vise til empiri som jeg fant som relevant for min oppgave. Hensikten er å danne et rammeverk som skaper en forståelse av hvordan språk påvirker praksis som er tett knyttet opp til mine egne problemstillinger. De utvalgte kildene benytter seg av forskjellige metodologiske rammeverk, også forskjellig fra denne oppgaven som baserer seg på en latent tematisk analyse. Likevel ser jeg det hensiktsmessig å ta med litteratur som nytter en annen metodologisk tilnærming enn min egen, både fordi det virker for meg at det er begrenset hvor mange litterære kilder som belyser samme tema som meg med samme tilnærming, men også fordi en variasjon av litteratur kan bidra til en utvidet forståelse av tema.

3.1. Søkeprosessen

Prosessen med å finne frem til relevante søkeord var omfattende, og jeg ble straks oppmerksom på at å redusere søkene gjennom avgrenset søk var hensiktsmessig. Søkeord jeg brukte var blant annet *refugee, unaccompanied minor, social worker, perspective, enslige mindreårige, minoriteter, barnevern, diskurs, policy dokumenter*. Databasene Bibsys, proquest.com og idunn.no ble særlig brukt i min søkeprosess, selv om jeg imidlertid var innom flere databaser. Det viste seg tidlig i søken etter litteratur at å henvise meg til litteraturlisten i artikler som jeg fant særlig relevant var en nyttig strategi. Ofte henviste forskeren for en gjeldende artikkel til andre forskere som hadde særlig fokus på tema som fanget min interesse. Under finner man tabell som illustrerer eksempel på avgrenset søk:

Database	Søkeord	Antall treff	Avgrensing	Antall treff	Utvalgt funn
ProQuest Sociology database	Policy documents + discourse + refugee* + integration	1610	- Article - Immigration policy	105	Olsen, El-Bialy, Mckelvie, Rauman og Brunger (2014) <i>“Other” Troubles: Deconstructing Perceptions and Changing Responses to Refugees in Canada</i>
Bibsys	Othering + discourse+ asylum seeker + social work	414	- Artikler - Social Welfare & Social Work	17	Masocha (2015) <i>Construction of the ‘other in social workers’ discourses of asylum seekers</i>

(Tabell 1 Litteratursøk)

3.2. Hvordan språk påvirker praksis.

Litteraturen jeg valgte ut og benyttet viste på en eller annen måte hvordan språk påvirker praksis. Språk er meningsskapende kommunikasjon som kan fortelle oss noe om rådende diskurser i samfunnet i forbindelse med et gitt tema (eksempelvis innvandring). Språk sett i sammenheng med spesifikke handlingsmåter, og måter å tenke på, viser til en prosess hvor noen sitter med en definerende makt og dermed påvirker vår oppfatning av et fenomen. Sålede ser man at språk opptrer i en samhandling med andre elementer i en gitt kontekst. Denne konteksten vil legge føringer for hvordan man oppfatter og forstår samfunnsmessige utfordringer, hvordan man oppfatter andre, og hvordan man velger å agere.

Denne typen empiri har jeg sett på som særlig relevant for min oppgave da jeg har hatt et ønske om å utforske policy dokumenter som meningsskapende. Dette har bidratt til at jeg fant frem til flere forskjellige perspektiver som fremmet denne meningsskapende prosessen. Dermed valgte jeg ut empiri som viser spesifikt til policy, media, det skrevne ord i form av journaler og det talte ord som forskjellige 'arenaer' for kontekstdannelse og meningsskaping. Grunnen til at jeg har tatt med denne variasjonen er for å vise hvordan nettopp ulike samfunnsmessige områder har til felles at det som blir nedfelt eller ytret vil være med på å påvirke en større sammenheng.

3.2.1. Policy dokumenter

Et åpent barnevern og Barnevernet – en hjelper er en artikkel av Frey & Johansen (2014) som tar for seg hvordan barnevernets oppdrag blir framstilt i kommunikasjonsstrategier. Utvalg baserer seg på to kommunikasjonsstrategier: *Et åpent barnevern* (2008 – 2011) og *Barnevernet – en hjelper* (2013 – 2016). Utgangspunktet for artikkelen er kritisk diskursanalyse. Noe som er særlig hensiktsmessig for å studere hvilke verdier og holdninger som preger barnevernet gjennom hvordan de kommer til uttrykk i kommunikasjonsstrategiene, og hvilken maktstruktur og kamp som foregår mellom ulike ideologier (Frey & Johansen, 2014).

Frey & Johansen (2014) trekker frem viktigheten av konteksten rundt tekstene. Hvem er tekstene skrevet av og for. De trekker frem eksempel fra Barnevernet – en hjelper (2012) hvor det står at «Kommunikasjonsstrategien «Barnevernet – en hjelpe» skal fremme trygghet ...» (2012:3) Her problematiserer de at noen som sitter bak, har lagt føringer for, og utformet

kommunikasjonsstrategien, men at dette vises i en nogen diffust henseende i en setning som denne. Hvem ønsker å skape trygghet for hvem? Således kommer det ikke frem hvem som er handlende og agerer gjennom nevnte setning, og ansvarsforholdet blir dermed ikke synliggjort. Frey & Johansen (2014) påpeker hvordan denne framstillingen av tekst er «tradisjonelt knyttet til en byråkratisk måte å utrykke seg på i motsetning til et aktivt språk som ligger nærmere den norske dagligtale» (Frey & Johansen 2014:46).

Frey & Johansen (2014) konkluderer med at kommunikasjonsstrategiene snakker «mer om enn til barn og foreldre» og dette problematiserer de ved at «[d]et står i kontrast til at barn og foreldre har medvirkning som brukere.» (s. 52). De reflekterer også rundt utydelig sender og mottaker, og stiller seg kritisk til hvordan dette kan vise en strategi fra barnevernets side hvor utsending av informasjon er mer ønskelig enn det å kunne skape dialog. Likevel trekker Frey & Johansen (2014) frem at de fant at kommunikasjonsstrategien fra 2012 (Barnevernet – en hjelper) er skrevet på en tydeligere måte enn Et åpent barnevern fra 2008. Et eksempel de trekker fram for å illustrere forskjellene mellom de to kommunikasjonsreglens diskursive fremstilling er hvordan Et åpent barnevern (2008) skriver at «[b]efolkningen skal ha tillitt til barnevernet (Frey & Johansen 2014:4), og hvor Barnevernet en hjelper (2012) i motsetning skriver «Barnevernet er avhengig av tillit.» (s. 3), hvor det førstnevnte beskriver «den ensidige monologen fra barnevernet.» (Frey & Johansen, 2014, s. 53.).

Denne forskningen sier noe om lingvistiske strategier og språkbruk som meningsskapende. Denne oppgaven hadde som hensikt å gå forbi de rent lingvistiske trekkene, og har som hensikt å se etter en dypere helhetlig mening i teksten. Likevel gir Frey & Johansen (2014) en innsikt i hvordan politisk rettede dokumenter ordlegger seg og dermed hva dette kan ha å si for forståelsen til mottaker/leser. Olsen, El-Bialy, Mckelvie, Rauman og Bungler (2014) har en annen vinkling som presiserer, slik hensikten til denne oppgaven var, hvordan teksten skaper virkelighet, gjennom konkrete eksempler på fremstillinger av flyktninger og asylsøkere.

Olsen et al. (2014) skriver om hvordan nasjonal identitet er et resultat av, riktig nok konteksten, men også endring i kontekst som skjer over tid. De tar utgangspunkt i litteratur som omhandler annengjøring, og bruker *Interim Federal Health Program* (IFHP) i Canada som utgangspunkt kasuseksempel.

Med utgangspunkt i IFHP, som er et program som tilbyr midlertidig dekning av helsekostnader for flyktninger og asylsøkere, tar Olsen et al. (2014) for seg hvordan endring i

policy har bidratt til at deler av gruppen asylsøkere og flyktninger nå er blitt ekskludert fra å bli ansett som kvalifisert til dette programmet. Med utgangspunkt i policy endringen som medførte en restriksjon av hvilke grupper som ble ansett som 'kvalifisert' oppsto også nye kategorier av fordringshavere (*claimants*) disse var henholdsvis «those of Non-Designated Countries of Origin (Non- DCO)» og «Designated Countries of Origin (DCO)» (s. 59). I forbindelse med utviklingen av disse kategoriene sier Olsen et al. (2014) at « The creation of DCO and Non-DCO categories of claimants narrows the image of what is an acceptable refugee.» (s.59), hvor hovedtanken fra staten sin side er å forhindre utnyttelsen av immigrasjonssystemet. Olsen et al. fremmer også hvordan de to kategoriene skiller seg fra hverandre med flyktninger/asylsøkere i Non-DCO kategorien som 'sårbare' og flyktninger/asylsøkere i DCO som 'i stand til' (*capable*), hvor det sistnevnte er en gruppe som er ved større sannsynlighet til å være 'falske' flyktninger/asylsøkere i form av at de har evne til å være selvstendige og dermed utfordrer «det konstruerte bildet av 'flyktninger'» [min oversettelse] (s. 59).

Olsen et al. (2014) trekker frem tre konstruksjoner som potensielt utfordrende: 1) Sårbare og tyngende flyktninger som dreier seg om hvorvidt flyktninger er sett på som «lacking in individual agency» (s.61) og dermed også støtter oppunder et bilde av vertslandet som en nasjon med humanitær identitet. 2) «Konstruksjonen av nasjonal identitet gjennom konstruksjonen av 'flyktningen'» [min oversettelse] (s. 62), som omhandler å skape kontrast mellom det levde liv til flyktninger og det levde liv til befolkningen, hvor man gir legitimitet til at flyktninger trenger 'vår hjelp'. 3) bildet av 'false flyktninger' og den trusselen dette medbringe. Her sier Olsen et al. (2014) at

The discourse surrounding refugee policy reveals how “the refugee,” by virtue of being an Other, is constructed as a national threat. Refugees are seen as not just individuals seeking asylum, but as a ‘they’ who are part of a larger *en masse* assault on ‘us’. (s. 63).

På bakgrunn av problematiseringen av disse konstruksjonene som et resultat av nasjonal policy, konkluderer Olsen et al. (2014) med at underliggende maktrelasjoner stor potensiell innvirkning på hvordan man definerer gitte grupper, og dermed også hvordan nasjonal politikk føres og utføres i møte med forskjellige grupper. Konkret opp mot *IFHP* trekker de slutninger til at endringene som ble gjort i Canadisk policy «will arguably produce poorer

health outcomes for refugees in the country, thus producing “the vulnerable refugee” that these policy changes are based on» (s. 65).

Det Olsen et al. (2014) så jeg på som særlig relevant for min oppgave. De peker på dagsaktualiteten ved politiske føringer, på den måte at politikk endrer seg over tid, og dermed gjør legitimeringen av den også det. Dette er noe som kan ses igjen i Norge i forbindelse med innvandringspolitiske hensyn, hvor politiske innstramminger og åpninger i politikken blir argumentert for om en annen. Og hvordan dette har betydning for hvordan man forstår personene som faller inn under de forskjellige kategoriene som de politiske spørsmålene berører.

Media har vist seg å ha innvirkning på befolkningens holdninger og forståelse til eksempelvis flyktninger og asylsøkere. Videre kan dette ha innvirkning på politikken som føres. Både fordi befolkningen er demokratisk berettiget til å stemme på det partiet som har en plattform som ligger nærmest ens egne holdninger. Og fordi politikere, Storting og Regjering ønsker å følge opp det som av samfunnet blir sett på som viktige normer og verdier. Dermed vil media også kunne ha en innflytelse på praksis gjennom språk.

3.2.2. Media

Hollekim, Anderssen & Daniel (2016) tar utgangspunkt i et diskursivt analytisk rammeverk for å analysere 80 avisartikler i perioden 2011 – 2013. Avisartiklene omtaler møte mellom barnevern og innvandrerfamilier. De fant fire tema som var særlig framtreddende for nåværende forståelse av barn/barndom, foreldre/foreldreskap i Norge: 1) nulltoleranse for foreldreskap som inkorporerte vold og/eller makt i oppdragelsen 2) barn som subjektive rettighetsbærere 3) dialogbasert og barnesentrert fokus er sentralt for god oppdragelse 4) at barnevernet representerer en autoritet i møte med barn og familier, og hvordan dette er et omstridt tema. De fire posisjonene for forståelse henger sammen, og på bakgrunn av disse fant Hollekim et. al. (2016) at særlig to indikerte subjektposisjoner var framtreddende. a) barnet i sentrum (barnesentrert) med de rettigheter dette medfører, samt at staten på bakgrunn av dette har et ansvar for å fremme og forsikre dette fokuset. b) Foreldre sitt ansvar med utgangspunkt i å sikre barns positive utvikling.

Funnen koblet opp mot tema knyttet til at i Norge er der *nulltoleranse for foreldreskap som inkorporerer vold/makt i oppdragelsen* var et emosjonelt ladet språkbruk, som på den ene

siden så barnet som sårbar og på den andre siden så innvanderforeldre som en trussel for sine barns utvikling og trivsel. *Barn som subjektive rettighetsbærere* ble framhevet gjennom å illustrere FNs barnekonvensjon som en universell og absolutt standard for den norske konteksten, hvor et rettighetsperspektiv, barnet som et handlende individ og alle barn som like ble lagt til grunn. I forhold til synet på foreldreskap og at dette har et utgangspunkt i en *barnesentrert og dialogbasert* tilnærming kom det frem at artiklene ofte fokuserte på hva som ble ansett som 'gyldig' omsorgspraksis i Norge. Til sist trekke Hollekim et. al (2016) frem hvordan Norge er et land hvor staten baserer seg på tillitt fra befolkningen, og således er grensene for den enkelte familie sin private sfære flyttet. Da dette kan være ukjent og fremmed for mange innvandrerfamilier henger det derfor sammen med *barnevernets autorative figur* og hvordan dette kan skape mistillit hos innvanderforeldre da statlig inngripen er ukjent.

De to subjektposisjonene som Hollekim et. al. (2016) fant ut fra de fire temaene, er utgangspunktet for å forstå implikasjonene den rådende diskursen har for barnevernet som praksisfelt i Norge. Når et barnesentrert fokus blir presentert er dette noe som samsvarer med reguleringer og lovverk i Norge. Sammen med synet på barnet som en aktiv aktør kan man se hvordan dette representerer velferdsstatens og grunnleggende elementer som solidaritet og like rettigheter (Aadnesen & Hærem, 2007 i Hollekim et. al 2016). I tillegg tilsier funnene at rettslig beskyttelse og individuelle rettigheter har bidratt til en utvikling i Norge hvor fokus ligger på å fremme kulturelle rettigheter for barn (eks. rettigheten til å beholde egen etiske identitet og religion).

Når det kommer til foreldrenes posisjon i forhold til barnets utvikling fant Hollekim et. al. (2016) at informasjonsvirksomhet er sett på som særlig viktig. «The identified discourses indicate extensive agreement about the importance of and value ascribed to immigrant parents being informed and educated about parenting in a Norwegian context». (s. 58.). Andre momenter som ble trukket fram var barnevernets praksis med utgangspunkt i forklaringsfaktorer tilknyttet utviklingspsykologien, som er med på å smalne blikket i en vurdering av foreldrenes omsorgskapasitet. At den nordiske konteksten har lite fokus på institusjonell rasisme, og at «Consequently, groups of children may suffer for lack of, inexpedient, og unworkable interventions.» (s. 58). og at barnets beste som prinsipp ofte framhevet som en tatt-for-gittethet innad i diskursene selv om det ikke nødvendigvis er tydelig hva barnets beste innebærer, men at innvanderforeldre er forventet å tilpasse seg dette prinsippet som fremmes av majoriteten i samfunnet.

Det blir konkludert med at en homogenisering av foreldre og foreldreskap vil nødvendigvis være et resultat av den overordnede diskursen, i form av fikserte standarder for rett og galt. Noe som kan føre til en devaluering av noen grupper, og posisjonere dem som mangelfulle foreldre. I tillegg finner Hollekim et. al.. (2016) at foreldrenes egne utgangspunkt og synspunkt sjeldent er portrettert, noe som begrenser muligheten for å fremme det positive i de enkelte omsorgspraksisene, altså er et risikofokus fremtredende. Forståelsen av barnets beste inviterer derfor ikke inn innvandrerforeldre i en eventuell diskusjon som kan bidra til en mangfoldig oppfattelse av barn/barndom og foreldre/foreldreskap, og dermed er diskursen utelukkende ovenfor innvandrerforeldre.

Her kan man dermed se at fremstillingen av både barnevernet og innvandrere potensielt kan si noe om hvorfor praksisen i barnevernet er som den er. Hos Hollekim et al. (2016) var det også et rettighetsfokus inkorporert i forståelsen av, og utførelsen av praksis, som støtter norske kjerneverdier. Med andre ord, vil også rettigheter være en del av hvordan et individ fremstilles, nettopp fordi rettighetsposisjonen til et individ er et sentralt element i det norske samfunn.

3.2.3. Det skrevne ord

Gjennom en undersøkelse av skrevne dokumenter tilknyttet 50 forskjellige barnevernssaker fant Hennem (2011) at barnevernets dokumenter har en definerende rolle i forbindelse med barn og familiers identitet og posisjon i samfunnet, og går utover å bare være noe som er byråkratisk pålagt saksbehandlerne. I tillegg til å analysere dokumentene som omhandlet barn i et aldersspenn fra noen uker opp til 17 år, så ble det også gjennomført 22 semi-strukturerte intervjuer med barnevernsarbeidere som omhandlet deres arbeid og de sakene de hadde vært involvert i. Disse ble brukt for å kontekstualisere dokumentene ytterligere, men ble ikke spesifikt tatt inn i artikkelen. For å kunne fremme maktbalansen som dokumentene representerte bruker Hennem Foucault sitt teoretiske rammeverk, og således blir dermed fokuset også på hvordan dokumentene gjenspeiler tatt-for-gittheter i samfunnet. Dokumentene besto av journaler, brev/korrespondanse og annen tverrfaglig delt informasjon samt rapporter.

Gjennom analysen av dokumenter var det elementer som framtrådte relativt fort:

1. Den dominerende stemmen, ofte representert av de profesjonelle.

2. Dokumenter skrevet av foreldre/familie ble rangert «lavere» med mindre den ble skrevet av en jurist.
3. Ingen av dokumentene var skrevet av barna selv.

«(...) it can be concluded that document writing in the Norwegian child protection services is governed by a set of formal and informal rules about who can write and who cannot.”

(Hennum, 2011, s. 340). De uformelle reglene ser ut til å ha en funksjon som hemmer foreldre og barn i å utforme skriftlige dokumenter og dermed begrense medbestemmelse, i tillegg til at det etablerer en rangering knyttet opp til hvilke dokumenter som anses som viktige. De viktigste dokumentene som fulgte formelle regler viste seg ut fra intervjuene med saksbehandlerne å være dokumenter skrevet av psykologer. Dette fordi de baserer seg på kartleggingsverktøy og avanserte vurderingsverktøy.

Som sagt så argumenterer Hennum (2011) for at dokumentene går utenfor den byråkratiske prosessen med å tilfredsstille dokumentkrav. Hun sier at også ‘identity’ work (s. 341) blir gjennomført gjennom skriveprosessen, og således vil møte mellom barnevernet og familier preges av denne identitetsformuleringen, og følgelig da hvordan barn og familier blir oppfattet av barnevernet. Sett i sammenheng med det van Gennep (1960) forklarer som ritualer for overgang mellom sosiale kategorier (Gennep, 1960 i Hennum 2011) kan dokumenter spille en rolle når et barn flyttes fra en sosial kategori til en annen, eksempelvis å gå fra å være et barn uten diagnose, til å bli kategorisert som et barn med diagnose.

This ritualized transition also involves movement from one social status to another.

Perhaps the most dramatic and stigmatizing transition of all involves moving the child from his or her own family to the status of a child in the care of society. (Hennum, 2011 s. 341).

Av dokumentene framkommer det ofte beskrivelser av avvikende oppførsel og uvanlige hendelser presentert som fakta, og som framsto som en konstruert kontrast til hva som var forventet fra eksempelvis saksbehandlers side. Således var beskrivelsene også fungerende som bevis for å måtte flytte et barn fra en kategori til en annen, og følelsesladede beskrivelser syntes å bli brukt som verifikasjon på dette. Hennum (2011) fant at følelsesladede beskrivelser var felles for de fleste dokumentene som ble studert og som omhandlet plassering av barn utenfor familien. I tillegg kom det frem at disse dokumentene liknet på hverandre i utformingen, til tross for at de omhandlet forskjellige barn. Hennum (2011) drøfter hvorvidt

dette kan ha bakgrunn i at det er lettere å håndtere enkle narrative enn det som oppleves som mer komplekst, i tillegg til at det er lettere for oss å inkludere kjente historier, og ekskludere det som er motsigende informasjon. I tillegg ser Hennem (2011) på muligheten for at det kan være så enkelt som at der foregår en standardisering av byråkratiske prosesser som legger føringer for saksbehandleren. «Even though children lose their individuality in this process, it does provide child protection workers with the legitimacy of the familiar in justifying decisions about the children (...)» (Hennem 2011, s. 343).

Denne vinklingen på språk som meningsskapende var for meg av interesse fordi det tar for seg flere elementer i konteksten som har betydning. Det viser at saksbehandlerne er preget av både politiske føringer og hva som er ansett som 'riktig' og 'bra' i den profesjonelle kontorkulturen. Dessuten trekker den frem hvordan profesjonelle ofte sitter med den definerende makten, og at individene saken omhandler ofte kommer annenrangs i sine uttalelser. Dette selv om uttalelser og medbestemmelse er en lovfestet rett i Norge. Hennem (2011) illustrerer nettopp hvordan en måte å vinkle informasjon på (eks. kartleggingssamtaler) er ansett som av større verdi fordi det følger noen 'profesjonelle spilleregler'. Det har vist seg at på samme måte så kan de profesjonelles uttalelser gi innsikt i hvordan forståelse og fortolkning skaper mening.

3.2.4. Det talte ord

Selv om Masocha (2015) har tatt utgangspunkt i saksbehandleres lingvistiske strategier, som er en kvalitativ annen tilnærming enn det denne oppgaven har hatt. Så tenkte jeg dette kunne illustrere det viktige momentet ved nettopp hvordan alle de overnevnte punktene (politikk, media, dokumentering) kan ha innvirkning på praksis.

Masocha (2015) har lagt til grunn en analyse som bygger på diskursiv psykologi for å forstå fenomenet annengjøring. Han presiserer hvordan diskursen som legger føringer for politiske ytringer, og media, i stor grad har et negativt fokus og hvor den primære funksjonen er «å posisjonere asylsøkere som en problematisk utenfor-gruppe.» [min oversettelse] (Masocha, 2015, s. 569.). Utgangspunktet for undersøkelsen var å gi et bilde av, og forklaring til, den negative konstruksjonen av asylsøkere, og således gir en forståelse til sosialarbeidernes negative narrativ i en kontekst av sosiopolitiske, kulturelle og ideologiske funksjoner (Masocha, 2015).

Utvalget besto av 25 intervju med sosialarbeidere, som hadde forskjellig bakgrunn innenfor varierte instanser i sosialt arbeid. Som grunnlag for analysen brukte Masocha (2015) forståelsen av fortolknings repertoar med grunnlag i Potter & Wetherell (1987) forståelse av dette som defineres gjennom et register av termer og metaforer som ligger til grunn for å forstå og evaluere hendelser og handlinger, og således er utgangspunktet for rettferdiggjøring, rasjonalisering, konstruering og beskyldning (Potter & Wetherell 1987, sitert i Masocha 2015). Det er viktig å presisere at disse forklaringene og fortolkningene kom frem av et fåtall av sosialarbeiderne, noe som Masocha (2015) trekker frem som en begrensning i sin forskning da funnene ikke kan generaliseres, men som likevel representerer funn som er viktige å ha fokus på.

Masocha (2015) fant at der var en kongruens mellom det sosialarbeiderne svarte, og sosialt arbeid sine grunnleggende verdier. «[U]nconditional positive regard and the social justice agenda.» (Masocha, 2015:570). Avvisning av negativ framstilling, rekonstruering til et positivt/annet perspektiv, *lik som oss*, *særlig sårbare* og *menneskelig ressurs* var noen av det som ble identifisert som sosialarbeiderne sine fortolkningsmønster, hvor de flertallet fremmet at asylsøkere var ofre for urettferdig behandling, og at dette var en kontrast til det etiske grunnlaget for sosialarbeid i sin helhet. Hva som er av interesse er hvordan de sosialarbeiderne som i løpet av intervjuet uttrykte negativt holdninger mot asylsøkere, rettferdiggjorde dette med lingvistiske redskaper for å unngå stempelet som fordomsfull. Således fant man flere virkemidler som sosialarbeideren brukte for å fremme negative holdninger som likevel «holdt seg innenfor» rammene til omsorgsyirket som i seg selv verdsetter antirasistiske, antidiskriminerende og antiundertrykkende holdninger.

Ut fra sine funn kategorisere Masocha (2015) flere fortolkende repertoarer: 1) Den kulturelle andre, hvor negativ annengjøring ble benyttet i form av kultur som forklaringsfaktor mellom *oss* og *dem*. 2) Økonomiske migranter som konstruksjon ble sett i sammenheng med hvordan sosialarbeiderens framstilling portretterer asylsøkeres motivasjon for flukt grunnet i økonomiske motiver. 3) «Det vi gjør for dem kunne ikke de gjort for oss» og 4) «de får mer enn vår egne», hvor også skille mellom *oss* og *dem* presisert av sosialarbeideren, gjerne med fokus på asylsøkere som ble sett på som ufortjente mottakere av systemets goder. Særlig ble positiv egen representasjon og negativ annen representasjon trukket frem, eksempelvis i sammenheng med tradisjonell britisk høflighet/vennlighet, og hvordan asylsøkerne utnyttet dette.

Masocha (2015) konkluderer hvordan fortolkende repertoar kan ses i sammenheng med den diskursive praksisen som føres på et høyere nivå, gjerne ved valg i parlamentariske debatter. Fremstillingen av asylsøkere som en *utenfor-gruppe* gir grobunn for å koble de opp til hvordan de destabiliserer og truer det britiske samfunnet. Det fremheves den banale måten å fremstille oss/dem skillet i sosialarbeidernes narrativ ikke må undervurderes da det kan være med på å normalisere en tanke om nasjonen med grobunn i verdier som henvender seg til *ossgruppen*, og som trues av *de-gruppen*.

As illustrated, the principles of liberalism, equality, fairness and justice are not only inferred and drawn upon as discursive resources, but are also actively pressed into the services of what is predominantly an exclusionary and discriminatory discourse. (s. 581).

Denne artikkelen tenkte jeg tok for seg et interessant poeng som var relevant for denne oppgaven. Nettopp det at saksbehandlere baserte seg på sosialfaglige kjerneverdier uansett om de hadde negative eller positive forklaringer om asylsøkere og flyktninger. Dermed kan man se at et felles forankringspunkt (sosialfaglige kjerneverdier) ikke nødvendigvis skaper en lik forståelse. Men at denne forståelsen blir dannet og gitt mening til i en større kontekst.

4. Forskningsdesign – metode og analytisk tilnærming

Jeg vil i denne delen presentere forskningsdesignet jeg har valgt for å belyse de foreliggende forskningsspørsmålene, samt utgangspunkt for vitenskapelig kunnskapssyn. En beskrivelse av prosessen ved innsamling av data, og hvordan jeg har analysert denne dataen, vil bli gjennomgått. I forbindelse med dette vil jeg også ta for meg hvilke metoder som ble brukt for å sikre kvaliteten på forskningen, sett i sammenheng med påliteligheten, gyldigheten, overførbarheten og bekreftbarheten ved studien. Ethiske implikasjoner og oppgavens begrensinger vil også blir presentert.

4.1. Metodevalg og kunnskapssyn

Metode er «(...) systematiske og planmessige framgangsmåter for å etablere pålitelig kunnskap og holdbare teorier (...)» (Grønmo, 2004: 41). Valgene jeg har tatt gjennom forskningsprosessen er ikke av prinsipiell karakter, men strategisk. Det vil si at mine forskningsspørsmål, og hvilke samfunnsmessige forhold jeg har ønsket å belyse, har lagt grunnlag for hvilket datamateriale og metode som er valg (Grønmo, 2004).

Denne studien baserer seg på utvalgte policy dokumenter som datamateriale, og interessen ligger i å se språk som meningsskapende, i den forstand at språk legger grunnlag for handling. Dermed ble en kvalitativ tilnærming valgt og ansett som hensiktsmessig fordi dette er en forskningsmetode som går utover statistisk analyse og har interesse i å se hva som ligger i dybden (Braun og Clarke, 2006). I tillegg har min interesse gått utover å analysere lingvistiske trekk ved teksten, men heller fokusere på hvordan dokumentene driver aktører (Prior, 2003).

Jeg har valgt Braun og Clarke (2006) sin framgangsmåte for tematisk analyse som metode. Den tematiske analysen er ansett som svært fleksibel da den ikke er knyttet til et forutbestemt teoretisk rammeverk. Men det fordrer at forskeren utdyper både sin egen posisjon og sin valgte teoretiske forankring. Tematisk analyse er konstituert gjennom valg som sier noe om vitenskapelig ståsted. Da denne oppgaven baserer seg på en latent tematisk analyse, vil det si at den inngår i et konstruktivistisk paradigme hvor den ontologiske (hva oppfattes som virkelighet) og epistemologiske (hvordan man kan vite at det er virkelig) er posisjonert. Det vil si at det ikke finnes en enkelt virkelighet, men at virkeligheten blir sosialt konstruert og

reprodusert og på bakgrunn av dette må virkeligheten forstås fra et fortolkende utgangspunkt for å belyse underliggende meninger (Braun og Clarke, 2006:85-86).

4.2. Datainnsamling

I lys av problemstilling(ene) som har gitt relevans for det utvalgte datamaterialet, har jeg tatt siktet på å innhente informasjon fra dokumenter som datakilde. Ettersom at datainnsamlingen er preget av fleksibilitet, og går parallelt med dataanalysen, så må hensikten med studien være godt avklart gjennom problemstillingen. «Problemstillingen er det faste holdepunktet i et opplegg som ellers er preget av stor fleksibilitet,» (Grønmo, 2004, s. 176). Problemstillingen var førende for prioriteringen og valg av tema og tekst (Braun & Clarke, 2006). Da den tematiske analysen ikke gir noen eksplisitt tilnærming til utvelgelsen av datamaterialet, har jeg hatt et eklektisk forhold til metodologi. Jeg har kombinert elementer ved kvalitativ dokumentanalyse som sier noe om framgangsmåte for utvelgelse av dokumenter. (Bowen: 2009; Hammersly & Atkinson, 2007; Krippendorff, 2012).

4.2.1. Søke- og utvelgelsesprosessen

Jeg tok i betraktning det Krippendorff (2012) kaller *relevant* eller *målrettet utvalg*. Meningen er å følge et konseptuelt hierarki for å gjennomgå systematiske søk som reduserer antall dokumenter man anser som hensiktsmessig å bruke i analysen. Målrettet utvalg tar utgangspunkt i problemstillingen for å finne frem til relevante dokumenter, men samtidig stiller krav til at funnene ikke skal være forutbestemt basert på gitte dokumenter. Heller ikke at konklusjonen skal være knyttet til en selvfølgelighet at man utelukkende har plukket ut dokumenter som passer inn i en forutbestemt tanke eller sosial konstruksjon. Trinnvis så tok jeg for meg hvor jeg kunne finne relevante kilder, presiserte søket mitt i den gjeldende databasen, for så å gå systematisk til verks for å undersøke de foreløpige utvalgte tekstene.

Når jeg først startet søk etter dokumenter som var relevant for problemstillingen min gjorde jeg generelle søk gjennom forskjellige databaser. Særlig lovdata.no, bufdir.no og regjeringen.no var av interesse. Til å begynne med hadde jeg ikke noen ekskluderingskriterier, og søkene var veldig generelle med en tanke om å få en oversikt over

dokumentene som var tilgjengelig. Særlig høringsutkast fra Bergen kommune (2016) *Bergens barn – byens fremtid*, gjorde min interesse for policy dokumenter gjeldende. Dermed startet jeg søket mitt på kommunalt nivå, og fant frem til håndbok for kommunene *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger* som jeg tok med i det opprinnelige utvalget for dokumenter som datamateriale. Dette endret seg underveis ettersom at mitt fokus skiftet under gjennomgangen av relevante dokumenter, samt at problemstillingen i begynnelsen var i en utviklende prosess. Dermed skulle utvalgte dokumenter, og kriteriene jeg satte til disse, endre seg i tråd med ferdigstillingen av problemstillingen.

Regjeringen sin dokumentdatabase (regjeringen.no) fant jeg etter hvert var et naturlig utgangspunkt for mine søk etter dokumenter. Her kunne jeg avgrense søket mitt til NOUer (som underveis ble min primære kilde for data), og videre skrive inn søkeord som *enslige mindreårige asylsøkere, flyktninger, og barnevern*. Jeg kunne avgrense søket ytterligere ved å velge tema, departement og tidsperiode. Med bakgrunn i *flyktningekrisen* som et begrep og som et definerende årstall (2015), har jeg brukt dette som et forankringspunkt i finne frem til relevante dokumenter. Utvalget er representert ved dokumenter fra før og etter *flyktningekrisen* (2015). Med de avgrensingene jeg la inn i søket mitt i regjeringens database, fant jeg frem til årstallet 2011 før *flyktningekrisen* som særlig relevant og årstallene 2016 og 2017 ble vurdert som særlig relevante etter *flyktningekrisen*. Utvelgelseskriterier baserte seg på blant annet NOUer som var tilknyttet det barnevernfaglige praksisfeltet, som adresserte EMA spesielt, og som tok for seg integrasjon generelt.

Under er en tabell som illustrerer antall treff jeg fikk for hvert søkeord i databasen for NOUer. Dokumentene som dukket opp i de enkelte kategoriene av søkeord ble gjennomgått 'overfladisk' for å se hvilke politiske sider av samfunnet de var gjeldende for. Eksempelvis ble NOU 2016:15 *Lønnsdannelse i lys av nye økonomiske utviklingstrekk* nokså raskt ansett som lite relevant for mitt utvalg da den retter seg mot økonomiske politiske spørsmål, og berører fokusområder som er særlig relevant for Finansdepartementet. Dermed utelukket den det barnevernfaglige fokuset som jeg etterspurte.

Søkeord	Barnevern*	Enslige mindreårige	Flyktning*	Asylsøker*	Kultursensitiv*
Årstall					
2017	9	6	11	11	1
2016	11	7	14	12	0
2015	9	2	5	3	0
2014	7	3	6	3	0
2013	5	0	3	3	0
2012	9	7	8	8	1
2011	12	8	8	7	0

(Tabell 2 Søk etter utvalg.)

Søkene endret seg når jeg avgrenset til spesifikke departement. Her er eksempel med samme søkeord når jeg avgrenset til Barne- og likestillingsdepartementet:

Søkeord	Barnevern*	Enslige mindreårige	Flyktning*	Asylsøker*	Kultursensitiv*
Årstall					
2017	1	1	2	2	0
2016	2	2	2	2	0
2015	1	0	1	0	0
2014	2	2	2	2	0
2013	0	0	0	0	0
2012	2	2	2	2	1
2011	4	3	4	4	0

(Tabell 2.1 Søk etter utvalg.)

Videre gikk jeg gjennom dokumentene i tråd med den strategiske utvelgelsesprosessen slik Bowen (2009) og Hammersly & Atkinson (2007) beskriver det. Dette ble gjort for å sikre kvaliteten på dokumentene, og for å bygge opp under oppgavens pålitelighet og troverdighet. «[K]ildekritiske og kontekstuelle vurderinger» (Grønmo, 2004, s177) ble således knyttet opp til følgende spørsmål til dokumentene:

- 1) Hvem har skrevet dokumentet, hvordan er de skrevet?
- 2) Grunnlaget for at dokumentet ble produsert?
- 3) Målgruppe?
- 4) Originale kilder, hva er tatt med, hva er utelatt?
- 5) Hvilken kontekst ble dokumentet skrevet ut fra, tattforgrittheter, hvilken kunnskap trengs for at dokumentet skal gi mening?
- 6) Evaluert opp mot andre kilder for å forstå konteksten.

Dokumentene som framkom av de forskjellige årstallene ble gjennomgått for å se hvorvidt de møtte utvelgelseskriteriene. Dette gjennom en oversiktslesning i dokumentene, samt søk av ord i dokumentet, ord som eksempelvis *enslige mindreårige asylsøkere, integrering, barnevern*. Dokumenter som viste seg å ikke ta sikte på å omtale situasjon til EMA, eller hadde noe tilknytning til barnevernsfeltet, ble ekskludert. Dette resulterte i totalt fire utvalgte NOUer, to fra 2011, og en fra 2016 og en fra 2017.

4.2.2. Utvalget

Dokumentene leste jeg i sin helhet for å få en forståelse for konteksten og bakgrunn. Jeg gjorde meg notater underveis for å presisere hvilke deler av dokumentene som var særlig relevant. NOUer er store dokumenter, og med begrensingen i en masteroppgave, både ordmessig, og tidsmessig, ville det ikke være mulig for meg å ta for meg fire NOUer i sin helhet. Dermed ble utvalgte deler av NOUene plukket ut, med utgangspunkt i samme inkluderings/ekskluderingskriterier som over. De måtte inneholde relevans for forståelsen av EMA, de måtte være barnevernfaglig forankret, og de måtte ha et utgangspunkt i konteksten før eller etter *flyktningekrisen*. Under vises en oversikt over utvalget jeg ble sittende igjen med etter utvelgelsesprosessen. I tillegg kan man av vedlegg 1 se en detaljert oversikt over utvalgte kapitler i hver NOU og antall sider dette resulterte i.

Utvalgte policy dokumenter	Kort beskrivelse av mandat.	År
NOU 2011:10 <i>I velferdsstatens venterom Mottakstilbud for asylsøkere</i>	Mandatet til utvalget ligger i å vurdere både organiseringen og rammer i forbindelse med tilbudet til personer som søker asyl i Norge. Dette for å fremme en helhetlig gjennomgang av mottakstilbudet. Utredningen fremmet også forslag til organisering, samt forslag til lov.	Utvalg oppnevnt ved kongelige resolusjon 27. oktober 2009. Avgitt av Justis- og politidepartementet 6. juni 2011
NOU 2011:20 <i>Ungdom, makt og medvirkning</i>	Mandatet til utvalget ligger i å fremme en utredning som ser på unges makt og deltakelse på grunnlag av en systematisk og kunnskapsbasert gjennomgang. FN's barnekonvensjon ligger som et grunnlag for utvalgets utredning. Utredningen hadde som mål å bidra til kunnskapsøking i forbindelse med forståelse av lav deltakelse blant unge i samfunnet. og hvordan dette kan endres gjennom spesifikt foreslåtte tiltak.	Utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 29. oktober 2010. Avgitt av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet 13 oktober 2011.
NOU 2016:16 <i>Ny barnevernslov Sikring av barns rett til omsorg og beskyttelse</i>	Mandatet ligger i å fremme en forenkling av barnevernloven, samt styrke barns rettsikkerhet gjennom lovendring. Dette innebar tekniske, språklige og strukturelle vurderinger og eventuelt endringer. Utredningen fremmer utkast til ny barnevernslov.	Utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 28. november 2014. Avgitt av Barne- og likestillingsdepartementet 29. september 2016.
NOU 2017:2 <i>Integrasjon og tillitt Langsiktige konsekvenser av høy innvandring</i>	Mandatet til utvalget ligger i vurdere hvilken effekt høy innvandring kan påvirke samhold og tillitt i Norge, hvilke samfunnsøkonomiske konsekvenser høy innvandring kan ha, sammenhengen mellom velferdsordning og innvandring. På bakgrunn av analysen kommer utvalget med alternative strategier for å møte høy innvandring dersom dette fortsetter. Dette med bakgrunn i at man har opplevd en stor økning av innvandring det siste tiåret.	Utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 18. desember 2015. Avgitt av Justis- og beredskapsdepartementet 1. februar 2017.

(Tabell 3 - oversikt over utvalgte policy dokumenter)

4.3. Analytisk tilnærming

Den analytiske metoden følger Braun og Clarke (2006) sine seks steg for analyse: 1) gjøre seg kjent med dataen, 2) generere de innledende kodene, 3) se etter tema, 4) gjennomgå tema (reviewing), 5) definere og navngi tema, og 6) produsere rapporten. Jeg beskriver analysefasene enkeltvis og kronologisk, men det er viktig å merke seg at analyse ikke er en lineær prosess. Heller er analysen preget av rekursjon, hvor en beveger seg fram og tilbake i analyseprosessen, og skrivingen foregår parallelt med analysen (Braun & Clarke, 2006).

Gjøre seg kjent med dataen

I denne fasen leste jeg gjennom de utvalgte kildene i sin helhetlige form. Dette for å se om der var noen underkapittel som var særlig relevante, eller som jeg kunne utelukke. Denne lesingen genererte i tillegg mer datamaterialet ettersom at jeg så nødvendigheten av ytterligere deler av noen NOUer for å få et helhetlig bilde. Blant annet fant jeg at NOU 2011:10 kapittel 26 *Barn* var av relevans da jeg så at forståelsen og definisjonen av *barn* framkom på en annen måte enn kapittel 27 *Bo- og omsorgstilbudet for enslige mindreårige over 15* som jeg hadde valgt ut først. Dessuten inntok forfatterne et mestringsperspektiv i undersøkelsen av barns behov for en stabil hverdag og god integrering. Særlig mestringsperspektivet var hensiktsmessig for meg å ha fokus på da dette direkte reflekterer noe av den resiliensteoretiske forankringen i min oppgave. Jeg skrev ned notater i marginen på hvert av dokumentene med de umiddelbare tankene som kom under lesingen av dokumentene, og dette viste seg å være nytt i forbindelse med utformingen av de innledende kodene som kommer i neste steg. Dette gjorde seg særlig nyttig når jeg påbegynte den innledende organiseringen i programmet NVIVO som ble brukt for koding av datamaterialet.

Generere de første/innledende kodene

For å få en så god oversikt som mulig over datamaterialet begynte jeg denne fasen med å kode flest mulige potensielle mønstre og mulige tema, slik Braun og Clarke (2006) foreslår. Totalt ble det valgt ut 16 kapitler fordelt på av fire dokumenter. 217 sider ble kodet på totalt. Jeg begynte med de eldste dokumentene, og kodet disse i en avgrenset form, før jeg kodet de nyere dokumentene i avgrenset form, for så å se alle de genererte kodene i en helhet. Gjennomgang av de enkelte dokumentene genererte nye koder som også viste seg gjeldende for flere dokumenter. Totalt ble det i denne delen av kodeprosessen generert 50 forskjellige

koder, hvor utgangspunktet var 53 koder, men noen av kodene viste seg å ikke bli brukt eller ikke være seg relevante for det jeg så etter. Dermed ble 3 koder eliminert. Kodene som dukket opp ble hele veien vurdert opp mot problemstillingen for å sikre at kodene representerte trekk ved dataen som møtte mine problemstillinger og forskningsspørsmål. Jeg hadde et vidt fokus i denne fasen for å få et nyansert bilde av dataen, og sikre en variasjon av koder som etter hvert ville legge premissene for tema. Som sagt så genererte hvert dokument av datamaterialet nye koder underveis gjennom nøye og strukturert lesing. Under er en tabell med eksempel på koding i denne fasen:

Tekstutdrag	Kodet som
I den grad de oppfattes som representanter for kulturell forskjellighet, har særskilte behov, trekker seg tilbake i selvsegregerte enklaver og/eller blir utsatt for samfunnsmessig marginalisering, bidrar de også til å sette både velferdsstatens virkemåte og fellesskapets legitimitetsgrunnlag på prøve (NOU 2017:2)	Risikoperspektiv
Samtidig som gruppen defineres som en risikogruppe av de ovennevnte grunnene, understrekes det i forskningen at medlemmene i gruppen ikke må tilskrives en offerrolle, men at det må handle om mulighetene deres, og at de er sterke blant annet ved at de ble utvalgt til å flykte alene. (NOU 2011:10)	Ressursperspektiv

(Tabell 4 – Koding)

Se etter tema

Når jeg innledet den tredje fasen av tematisk analyse merket jeg i etterkant av de genererte kodene at jeg hadde et veldig generelt blikk på hva dataen fortalte meg, og trakk generelle overordnede linjer. Eksempel var ‘definisjon av EMA’ som jeg etter hvert trakk andre koder inn i og redefinerte til tre nye koder ‘definisjonen av EMA i et ressursperspektiv’, ‘definisjonen av EMA i et risikoperspektiv’ og ‘definisjonen av EMA nøytrale’. Denne delen av kodingen gjorde også at jeg fikk systematisert i forskjellige koder eksempelvis hva som var rene definisjoner av EMA og hva som var generelle definisjoner av barn og barndom. Dette førte videre til 30 brede temaer som rommet mange av kodene fra steg 2. Dette gjorde også at jeg satt flere av kodene i sammenheng med flere enn ett tema. Tematisk analyse er en refleksiv prosess, og det gis rom for revurdering og rekonstruering av tema. Det var nettopp dette jeg gjorde etter de første temaene var generert. Det som er relevant i forbindelse med

utvikling av tema er at de henholdsvis burde være internt homogen, og eksternt heterogen (Patton, 2002)

Gå gjennom tema (reviewing)

Ved nøyere gjennomgang av kodene, kunne jeg også se at flere av kodene passet inn under de første temaene som ble fremstilt, og dermed måtte kodene gjennomgås for ytterligere å kunne gjøre de gjensidig utelukkende, for å få så konkrete tema som mulig. Med utgangspunkt i min problemstilling ble dermed temaene i første runde som baserte seg på kodene gjennomgått og revurdert, og dermed også navngitt på nytt. Dette resulterte i at jeg kom frem til 14 redefinerte temaer som konkretiserte innholdet i datamaterialet ytterligere. På bakgrunn av at mitt datamateriale er policy dokumenter, som er store dokumenter, var det også naturlig for meg å trekke inn større deler av teksten i en kode, heller enn spesifikt utsagn som man kanskje ville funnet frem til i eksempelvis et intervju. Eksempel på hvordan kodene og de første temaene genererte nye temaer er vist under.

Innledende koder – fase 2	Se etter tema – fase 3	Gjennomgå tema – fase 4
Rettigheter	Rett til omsorg	Universale rettigheter (for 'alle' barn)
Begrensing i rettigheter		
Rettigheter – ressursperspektiv	Rett til beskyttelse	
Rettigheter – risikoperspektiv		
Generelt gjeldende for «alle»	Medbestemmelse	Samme rettigheter og forskjellige rettigheter
Medbestemmelse		
Begrensing i medbestemmelse	Rett til tjenester	
Tiltak		
Forskjellsbehandling	Universale vs. norske rettigheter	EMA får annen kvalitet på tjenestene
Lovmessigheter		
Under og over 15 år	EMA over og under 15 år	
EMA sine rettigheter		

(Tabell 5 fra kode til tema)

Definere og navngi tema

Sammenfatningen av tema fra steg tre og fire, ble sett i sammenheng med kodende som ble initiert av datamaterialet i steg 2. Dette for å kunne få frem mer spesifikke tema som kunne ses i sammenheng med min problemstilling. Ut ifra dette var det deler av datamaterialet som utmerket seg, hvor noen koder var mer fremtredende enn andre. På bakgrunn av dette ble

redefinering av temaene gjort fire tema, var særlig framtreddende i de utvalgte policydokumentene:

1. Et risikoperspektiv på EMA
2. Kultursensitivitet som sosialfaglig kompetanse
3. Integrering for å ivareta EMA sitt behov
4. EMA og norske barn har forskjellige rettigheter (får forskjellig tilbud)

Når analysen var ferdigstilt gikk jeg igjen tilbake i datamaterialet, samt gjennomgikk kodingen og fremstillingen av tema, og fant at der var en naturlig sammenheng mellom steg fire og steg 5. Derav fant jeg at de overordnede temaene for funn ble representert gjennom steg 5, og innholdet i disse temaene ville komme til uttrykk gjennom temaene generert i steg 4. Sammenhengen mellom kodene, og prosessen i å finne tema, samt sammenhengen i tema og innhold i tema er presentert på neste side i en tabell, samt en utvidet tabell som vedlegg 2.

Overordnet overskrift	Tema (Steg 5)	Innhold i tema (Steg 4)
Hvordan fremstilles EMA i policy dokumenter?	Et risikoperspektiv på EMA	Som unge i en sårbar situasjon
		Som unge med kompetanse og ressurser
		Som unge i en tilværelse preget av ambivalens
Hva formidles av nødvendig sosialfaglig kompetanse?	Kultursensitivitet som sosialfaglig kompetanse	Å arbeide resiliensfremmende
		Å arbeide på en kultursensitiv måte
		Dialog og kommunikasjon som viktige virkemidler
		Manglende forskning på EMA
Integrering som løsningen på alt	Integrering for å ivareta EMA sitt behov	Norske verdier som styrende og i konflikt
		Aktivitetstilbud generelt for å sikre integrering
		Skole spesielt for å sikre integrering
		«Å ikke bli for attraktiv»
Rettigheter	EMA og norske barn har forskjellige rettigheter	Universale rettigheter (for 'alle' barn)
		Samme rettigheter og forskjellige rettigheter
		EMA får en annen kvalitet på tjenestene

(Tabell 5.1 Overordnet funn og innholdet i det)

Produsere rapporten

Neste steg i den tematiske analysen var dermed å produsere rapporten med utgangspunkt i funnene. Dette har vært en pågående prosess fra start til slutt. Valget jeg tok ved å bruke

tematisk analyse som metode, og kodene dette genererte var også utgangspunkt for hvilket teoretisk rammeverk jeg kom til å velge. Selv om jeg også hadde gjort meg opp noen tanker om dette, så ble valget av resiliensteori forsterket underveis. Og det er nettopp dette den tematiske analysen gir rom for når den ikke er forankret i en spesifikk teori, og at den refleksive prosessen gjør at man koder, analyserer og fortolker i en parallell prosess.

4.4. Kvalitetssikring

Shenton (2004) omtaler fire kriterier for å sikre kvaliteten i kvalitativ forskning; troverdighet gjennom å presentere et riktig bilde av fenomenet som er gjenstand for forskning, overførbarhet i den forstand at man har gjort forskningen transparent for å sikre en detaljert beskrivelse av stegene man har tatt, bekreftbarhet i form av å demonstrere hvordan funnene kommer fra dataen og ikke fra forskerens egen predisposisjon. Det siste punktet er pålitelighet, som kan være noe vanskelig å møte som kriteriet i kvalitativ forskning «[R]esearchers should at least strive to enable a future investigator to repeat the study.» (Shenton, s.63, 2004). Refleksivitet i forskningsprosessen har vært viktig for å sikre kvalitet, særlig fordi jeg ikke har som mål å fremme andres stemmer fra en fenomenologisk posisjon, men heller selv tolke tekst og se sammenhengen mellom det utvalgte datamaterialet og det som preger den politiske diskursen omkring mine forskningsspørsmål. Det vil da si at for meg kommer refleksiviteten særlig til uttrykk gjennom å utforske og tenke over hvordan min egen posisjon og perspektiver har påvirket mine valg, funn, analyser og tolkninger. Jeg må anerkjenne at jeg også inngår i sosiale konstruksjoner, og at min evne til å fortolke og forstå vil bli farget av dette (Malterud, 2001). Å klargjøre sin egen posisjon vil være hensiktsmessig (Braun og Clarke, 2006).

Jeg er en 29 år gammel kvinne, utdannet sosionom, kommer fra Hammerfest, men har bodd i Bergen de 10 siste årene. Jeg jobber ved en barnevernsinstitusjon i en medlever turnus, som vil si at jeg flytter inn på institusjonen for en uke om gangen. Jeg har alltid jobbet med ungdommer, og herunder også EMA. Dermed vil jeg ha med meg en referanseramme som vil prege min forståelse. Min kompetanse har jeg sett på som en i utgangspunktet positiv forutsetning for dette prosjektet. Likevel utelukker ikke denne kompetansen at også jeg har forutinntattheter, og disse må jeg være oppmerksom på. Også jeg er preget av et fagmiljø og en disiplin som har konkret faglig fokus. Dette har jeg også merket når jeg nå ser at barnevernsfeltet i større grad enn før beveger seg mot en retning av traumebevisst omsorg.

Hvilke faglige briller man har på seg, vil farge hvordan man ser ting.

I denne oppgaven har særlig to deler ved analysen vært relevant å kvalitetssikre. Det gjelder selve utvelgelsesprosessen av relevante dokumenter, og dernest gjennomgangen og analysen av disse dokumentene. Dokumentanalyse kan være utsatt for utfordringer dersom forskeren ber om produksjon av tekst (Grønmo, 2004). På den måten kan teksten bli skrevet for å tilfredsstille forskningens anliggende. Dette er ikke en fallgrube for meg, ettersom at jeg har brukt tekster som allerede foreligger. Derimot vil mitt eget perspektiv kunne være utgangspunkt for et forskningsetisk dilemma. Dette fordi mitt perspektiv har hatt innvirkning på hvordan utvelgelsen og fortolkningen av tekstene har foregått. Dersom perspektivet er for snevert, kan dette ha en reduserende effekt på mulig meningsinnhold som kan framkomme av utvalgte tekster (Grønmo, 2004).

Gjennom å tilpasse utvelgelsen og kategoriseringen til forskjellige perspektiver, påpeker Grønmo (2004) at skjevhet i utvelgning og tolkning kan reduseres. I tillegg vil et begrenset kildekritisk blikk kunne påvirke forståelsen og tolkningen av tekstene. Dette kan svekke tekstenes autentisitet og troverdighet som igjen kan føre til feiltolkning. De kontekstuelle rammene for teksten må derfor vurderes, slik at man kan nyansere innholdet, og forhindre feiltolkning. Både kildekritiske og kontekstuelle vurderinger av dokumentene (Grønmo, 2004) ble gjort i tråd med Bowen (2009) og Hammersly & Atkinson (2007) systematiske gjennomgang av dokument. Dette har også blitt gjort gjennom at deler av kodeprosessen ble gjennomført i regi av veiledningsgruppen jeg var en del av. Dermed kunne medlemmene i gruppen drøfte kodene og sikre lik forståelse.

For selve analyseprosessen ble kvaliteten ved studien sikret gjennom Braun & Clarke (2006) sine steg for analytisk tilnærming. Dette for å få en gjennomgående og god analyse av materialet, hvor utdrag fra teksten anses som mer enn bare tekst, men heller er «(...) illustrative of the analytic points the researcher makes about the data.» (ibid, s. 94). I tillegg sikrer de analytiske stegene at man unngår å bruke spørsmålene for datainnsamling (Bowen, 2009; Hammersly & Atkinson, 2007) som utgangspunkt for tema som ville resultere i en svak analyse hvor tema og mønster i datamaterialet ikke ville blitt gjenkjent. Feiltolkning, mismatch mellom temaene og de analytiske funnene, samt mismatch mellom teori og analytiske funn er også sikret gjennom den systematiske prosessen ved gjennomgang av datamaterialet (Braun & Clarke, 2006).

4.5. Ethiske forutsetninger

Jeg har ikke vært nødt til å søke NSD, eller ta i betraktning personvern ettersom at mitt datamateriale foreligger som allerede ferdige dokumenter tilgjengelig for allmennheten. Likevel må jeg, som alle andre som forsker, forholde meg til de forskningsetiske prinsippene for redelig vitenskap. Det vil si at etiske implikasjoner knyttet til å bruke tekst til et annet formål enn det som egentlig var utgangspunktet for teksten har vært med meg gjennom forskningsprosessen. Refleksivitet gjennom forskningsprosessen har bidratt til at jeg kunne reflektere over min egen posisjon, og hvordan dette kunne ha påvirket min måte å forstå, lese og tolke dokumentene på. Således er bevissthet rundt egen forutinntatte holdninger og personlig erfaring viktig å tenke over slik at man ikke lar sin egen partiskhet komme i veien for å se dokumentene fra flere forskjellige innfallsvinkler for å sikre et nyansert bilde.

4.6. Oppgavens begrensinger

Jeg har ikke hatt anledning til å analysere alle dokumentene i sin helhet. Man kunne tenkt seg en oppgave hvor én NOU ble valgt ut, da dette kunne gi mer rom for å gå inn i dokumentet i sin helhet, og gi en god dybdekunnskap om det utvalgte dokumentet. Dette var ikke min hensikt da jeg ønsket å se om det var noen forskjell i eventuelle fremstillingen av EMA, og om dette kunne gi motstridende signaler til barneverntjenesten i møte med EMA jamfør de forskjellige dokumentene. Dermed ble deler av dokumentene plukket ut i tråd med min problemstilling, som er nettopp det som er knyttet opp mot en latent tematisk analyse. I tillegg måtte jeg være obs på at min tolkning er også en tolkning som er konstruert i rom og tid, og er et resultat av den konteksten jeg befinner meg i. Ved å klargjøre den sosialkonstruksjonistiske posisjonen så viser jeg at jeg er klar over dette, men man kan likevel ikke unngå å bli farget av den tid og det samfunn man lever i. Selv om målet er å være objektiv og uavhengig av eksempelvis tidligere forskning, politiske utsagn og gitte fremstillinger av vise grupper. Tid og sted er også en begrensning, slik som at jeg ikke har kunnet gå gjennom alle dokumentene i sin helhet. Også mitt valg av metode kan være en begrensning i seg selv, og man må ikke se bort fra at et annet metode valg ville gi helhetlige funn på en annen måte, som eksempelvis diskursanalyse.

5. Presentasjon og diskusjon av funn

Oppgavens målsetting var å finne ut på hvilken måte policy dokumenter, i dette tilfellet utvalgte NOUer, fremstiller EMA, og hva dette kan ha å si for barnevernfaglig praksis. Interessen lå også i å ha et komparativt syn på dokumenter før og etter 2015 som er satt som et definerende årstall med *flyktningekrisen* som et markerende begrep. Funnene mine viser til fire overordnede tema i tråd med min problemstilling;

- 1) Et risikoperspektiv på EMA er særlig fremtredende.
- 2) EMA og norske barn har forskjellige rettigheter.
- 3) Kultursensitivitet og resiliensfremmende arbeid som viktig sosialfaglig kompetanse.
- 4) Integrering er særlig viktig for å ivareta EMA sitt behov.

De to første punktene er knyttet opp mot problemstillingenes del 'fremstillingen av EMA', og de to siste punktene til problemstillingens del 'hva dette kan ha å si for barnevernets praksis'. Det vil si at fremstillingen av EMA både er knyttet opp til forklaring og forståelse av deres situasjon, og også deres kontekst. Det vil si den konteksten EMA havner i når de ankommer Norge, og dermed fremstillingen av deres rettigheter på bakgrunn av hva man tenker er best for EMA. Hva alt dette kan ha å si for den sosialfaglige praksisen munnet ut i spesifikke arbeidsmåter, samt at dette arbeidet har som mål å munne ut i integrering. Dette blir ansett som særlig viktig for å skape mestring hos EMA, og hjelpe dem til å tilpasse seg sin nye livssituasjon.

Innad i disse overordnede temaene inngår flere forskjellige perspektiver, framstillinger og forslag til tiltak som kan ha betydning både for hvordan man forstår og hvordan man møter EMA. I tillegg fremkommer det en enighet om at det finnes mangler og kunnskapshull i forskningen på EMA, da særlig i forbindelse med forskning som fremmer EMA sin egen stemme. Dette vil videre presenteres. Jeg vil gjøre noen drøftinger underveis i presentasjonen av funn, og deretter oppsummere og konkludere.

5.1. Fremstillingen av EMA i policy dokumenter

Barndom blir i NOUene presentert som en periode i livet som er sentral for sosial fungering og deltakelse, hvor en 'god' barndom vil legge riktige premisser for at barn skal kunne utvikle seg til å bli nyttige samfunnsborgere (NOU 2011:10). I tillegg blir barndom framstilt uløselig

knyttet til barnets beste, barnets behov for omsorg og beskyttelse. Samt barnets premisser for utvikling i sammenheng med relasjonelle- og utviklingsfremmende faktorer og tilknytningskvalitet (NOU 2016:16). Likevel er der en ‘annerledeshet’ over framstillingen av EMA sammenlignet med barn generelt. De er barn, men de er barn på en annen måte enn hvordan vi forstår barn og barndom i Norge. Man kan si at de avviker fra ‘normalen’.

Alle dokumentene nyanserer ressursene til EMA ved å si at de er en særlig sårbar gruppe, men at de også er ressurssterke som har kommet seg til Norge alene, og at de har en motivasjon til å klare seg i sitt nye hjemland (NOU 2011:10; NOU 2011:20; NOU 2016:16; NOU 2017:2). Likevel kan det se ut til at det er et overveiende fokus på sårbarhet og risiko. Et eksempel på nyansering og balanse mellom ressurs og risiko kommer fra NOU 2011:11

Det påpekes at disse barna verken kan ses entydig på som ofre eller som ressurssterke barn som klarer seg selv. Likeledes har barna ulik bakgrunn når det gjelder motiver for flukt, fluktruter og hvilke forventninger de har til sin nye tilværelse i eksil. Også på andre områder kan de individuelle forskjellene være store, både innad i minoritetsgruppene og på tvers av etnisk og kulturell bakgrunn. (NOU 2011:11 s. 248)

5.1.1. Som unge i en sårbar situasjon

Sårbarhets- og risikofokuset er tilknyttet forskjellige forklarings faktorer. Det kan virke å være en generalisering av gruppen som helhet hvor alle anses som sårbar ‘i større eller mindre grad’ (NOU 2011:10). Der foreligger en sammenligning av EMA og andre definerte sårbare grupper som ‘like’ eller ‘sammenlignbare’ kategorier (NOU 2011:20). Det ligger en forutinntatthet knyttet til det generelt foreliggende bilde det norske samfunnet har på EMA som traumatiserte og alene (NOU 2011:10). I tillegg blir risiko sett opp mot faktorer som anses å være ‘flyktningspesifikke’ slik som kulturelle, sosiale og økonomiske faktorer (2016:16). Samt faktorer som påvirker den sosiale arven og generell utvikling for barnet i forbindelse med å bli en god samfunnsborger i det norske samfunn (NOU 2017:2).

Alle NOUene en beskrivelse av enten barn, EMA eller voksne flyktninger og asylsøkere som er motstridende til et ressursperspektiv, og som fokuserer på risiko basert på et sårbarhetsperspektiv. Nedenfor er utvalgte eksempler på dette:

Enslige mindreårige asylsøkere er en heterogen gruppe, men de er alle i større eller mindre grad sårbare personer. (NOU 2011:10, s. 245).

Disse ungdommene er presumptivt i en særlig sårbar situasjon siden de har valgt å komme til landet som asylsøkere, og er neppe bedre i stand til å klare seg uten barnevernets omsorg enn andre ungdommer på samme alder. (NOU 2011:20 s. 106107).

Årsakene til at barn og unge med minoritetsbakgrunn er overrepresentert i barnevernsstatistikken, er antagelig sammensatt av kulturelle faktorer, sosiale og økonomiske faktorer, og flyktningerrelaterte faktorer som kan påvirke psykisk helse, foreldrekompetanse og barns omsorgssituasjon. (NOU 2016:16, s. 35).

Barn som vokser opp med lav inntekt deltar mindre i organiserte fritidsaktiviteter og har større risiko enn andre for å bli stående utenfor arbeidslivet som voksne.» (NOU 2017:2, s. 211).

Psykisk helse, språkbarrierer 'aleneheten' og en ambivalent tilværelse var særlige momenter som av NOUene ble trukket frem for å illustrere sårbarheten til EMA. Det viser seg også å være en sammenheng mellom disse. Momenter som jeg fant var 'generelt' for flyktninger/asylsøkere ble også trukket ut av teksten. EMA er ikke en statisk avgrenset kategori, men er berørt av mange av de samme elementene som også kan oppleves av voksne asylsøkere. Dermed så jeg det hensiktsmessig å undersøke framstillingen av asylsøkere og flyktninger generelt også.

I forbindelse med psykisk helse er dette det tema som blir trukket hyppigst frem i forbindelse med sårbarhetstanken om EMA. Det dreier seg da blant annet om traumer, opplevelse av flukten og brudd i nære relasjoner (NOU 2011:10; 2016:16). De fremmes at «[a]sylsøkere er ifølge undersøkelser antakelig en gruppe som er overrepresentert når det gjelder enkelte psykiske helseproblemer, som traumatisering, sammenlignet med befolkningen for øvrig.» (NOU 2011:10, s 216).

NOUene anerkjenner det at EMA sin situasjon i vertslandet kan ha en negativ effekt på psykisk helse. Således er det ikke kun individuelle opplevelser knyttet til den enkelte personen og fluktsituasjonen, men også de rettighetene som personene har når de ankommer

Norge. «Både fra Norge og andre land finnes det imidlertid dokumentasjon på at langvarige mottaksopphold virker nedbrytende og fører til psykiske lidelser.» (NOU 2011:10 s. 200).

Der NOU 2011:10 fremmer synet på psykisk helse som forankret i nettopp selve fluktsituasjonen, og oppholdssituasjonen til EMA, har NOU 2016:16 en noe annen vinkling. Som et dokument med stort fokus på det kulturelle møtet med innvandrere, kan man se at dette er en faktor som NOU 2016:16 også knyttet opp mot psykiske lidelse, Dermed trekkes det en parallell til at nettopp kultur kan være en av grunnene til «at barn og unge med minoritetsbakgrunn er overrepresentert i barnevernsstatistikken.» (s. 35). I tillegg kategoriserer samme NOU (2016:16) psykiske lidelser opp mot andre definerte problemområder, blant annet det de kaller «flerkulturell problematikk» (NOU 2016:16 s. 60) uten å beskrive hva dette innebærer.

Alle NOUene nevner nødvendig psykisk helsevern som en forutsetning for å møte ‘alle’ mennesker som er preget av psykiske utfordringer. Dette er forankret i lov om psykisk helsevern som en rettighet for individet. Det presiseres at endringer må til i situasjonen til flyktninger og asylsøkere for å arbeide for bedre psykisk helse. Foreslåtte tiltak er knyttet opp mot status og ventetid, opplæring og aktivitetstilbud, og behovet for en bedre bemanningstetthet og god kompetanse (NOU 2011:10).

Likevel viser det seg at uavhengig hvor stort fokuset er på psykiske lidelse så presiserer blant annet NOU 2011:10 at «[f]lere av disse faktorene er det ikke mulig å gjøre noe med fordi de er en følge av det å være asylsøker.» (s. 232), og trekker frem nettopp det som berører usikkerheten om fremtiden knyttet opp mot eksempelvis svar på asylsøknaden. Dermed avgrensers NOUen et ansvarsområde, og setter begrensinger i hvordan man kan møte EMA fordi deres situasjon ‘bare er sånn’.

Psykiske lidelser er viktige å fange opp, og fordrer at man har tilstrekkelig apparat og sosialfaglig kompetanse til å hjelpe personer som av ulike årsaker sliter psykisk. Dermed er ikke fokuset på psykiske lidelser i seg selv utelukkende negativt. Det berører et viktig fokusområde som henger sammen med å kunne skape gode forutsetninger for EMA sin opplevelse av mestring, og evne til å integrere seg i samfunnet

Dette er i tråd med forskning som foreligger på feltet at flyktninger og asylsøkere, i større grad enn befolkningen for øvrig, kan oppleve symptomer på psykiske lidelser som posttraumatisk stress og depresjon (Hodes, Jagdev, Chandra og Cunniff, 2008; Oppedal og

Raeder, 2011; Jensen, Skårdalsmo og Fjermestad, 2014; Jensen, Fjermestad, Granly og Wilhelmsen, 2015). I tillegg har det blitt gjort funn som antyder at selvrapportert opplevelse av psykiske lidelser gir utslag i å være kronisk da det ble rapportert å være vedvarende i minst et år (Bean, Eurelings-Bontekoe og Spinhoven, 2007; Vervliet, Lammertyn, Broekaert og Derluyn, 2014). På den andre siden framkommer spørsmålet om utfordringene ved traumeforståelse sin hegemoniske plass. Det vil si at der har vært et overveiende fokus på EMA sine traumatiske opplevelser, og dermed vil dette nødvendigvis har en innvirkning på hvordan man forstår EMA.

Many policy texts about these children assume an almost universal prior experience of a traumatic event. Among most educational, social welfare and healthcare professionals there is a general acceptance that PTSD is a condition to which refugees seem particularly vulnerable. (Rutter, 2006:37).

Ettersom at EMA har opplevd brudd i nære relasjoner, og ofte står uten omsorgsperson i Norge, blir de sett på som spesielt sårbare. Dette fordi man som barn og unge trenger nettopp relasjoner som forutsetning for en god utvikling. En god relasjon blir av utviklingspsykologien sett på som en forutsetning for en god utvikling. NOUene nevner sammenhengen mellom EMA sin alenesituasjon som en faktor som kan påvirke og fremme de mest fremtredende psykiske lidelsene som post traumatisk stress, angst og depresjon. I forbindelse med redusering av disse lidelsene blant EMA er det vist til viktigheten ved å ha minst én voksen tilknytningsperson, eksempelvis en kontaktperson eller verge (NOU 2011:10).

Både tilknytningskvalitet og relasjonskvalitet blir fremmet som del av 'barnets beste' forståelsen. Dette er en forutsetning for at barn klatrer utviklingsstigen på riktig måte, og skal også «være grunnregelen for alt arbeid i barnevernet» (Prop. 106 L (2012–2013) sitert i NOU 2016:16s. 44). I tillegg til at tilknytningskvaliteten er essensiell i barns tidlige faser av utvikling, så har den også noe å si når det dreier seg om å gjenopprette forutsetning for utvikling og mestring når det har oppstått brudd i nære relasjoner (NOU 2011:10, NOU 2016:16). Det anerkjennes at dårlig tilknytnings- og relasjonskvalitet kan sakke ned og stagnere en sunn utvikling, og dermed er enslige asylsøker- og flyktningbarn som kommer alene portrettert som en særlig utsatt gruppe. Mangelen på nære omsorgspersoner, samt tanker og bekymringer omkring familie i hjemlandet som fortsatt lever under krig eller forfølgelse er noen faktorer som kan øke sårbarheten hos barn.

På bakgrunn av at alenesituasjonen til EMA blir understreket som en sårbarhetsfaktor (Kohli, 2011) og, at en god relasjon blir av utviklingspsykologien sett på som en forutsetning for en god utvikling (Masten, 2001), kan det tenke seg som paradoksalt at tiltak som midlertidig oppholdstillatelse for EMA mellom 15 og 18 år. Dersom den unge må forlate Norge etter fylte 18, kan dette medføre brudd i ytterligere relasjoner, og tilhørigheten man har opparbeidet seg i vertslandet. Dette har blitt kritisert av Norsk forum for barnekonvensjon (2017), blant annet på bakgrunn i at dette kan vise til en urettferdig og diskriminerende behandling av EMA.

Viktigheten av minst en viktig omsorgsperson som en beskyttelsesfaktor blir presisert i litteraturen (Daniel et al. 2010). I forbindelse med dette kan man stille seg spørrende til hvorvidt de 'tause' bli fanget opp. Dette er taushet som er et resultat av skepsisen knyttet til at man ikke er sikret at de personene man blir kjent med, og som har omsorgen, blir værende i livet til den unge (Kohli, 2006). Dette kan derfor resultere i at de unge ikke tør å betro seg til de som egentlig skal være omsorgspersonen. Dermed blir situasjonen enda mer ambivalent på bakgrunn av et system som ikke klarer å skape tillitt mellom EMA og de som jobber med dem. Tillitt og det å tro på historien til de unge er noe EMA selv har trukket frem som viktig i relasjoner (Skårdalsmo et al, 2015).

EMA sin tilværelse preges av ambivalens og usikkerhet (NOU 2011:10). Dette særlig dersom søknaden er under behandling, eller dersom man har fått avslag og ikke vet noe ytterligere om veien videre etter dette. Det trekkes paralleller mellom denne usikkerheten og ambivalensen og psykisk helse særlig. Dette fordi personer som har opplevd krig, forfølgelse og/eller tortur, samt har opplevd en fluktsituasjon ofte viser tegn til post traumatisk stress og depresjon noe som kan forsterkes av en tilværelse preget av usikkerhet. NOU 2017:2 fremmer at trygghet er en forutsetning for å kunne integreres og være deltakende i samfunnet.

En generell følelse av trygghet, der man opplever at tilværelsen er noenlunde forutsigbar, og at man er beskyttet mot naturkatastrofer, sult, krig og kriminalitet, kan minske behovet for overnaturlige forklaringer. s. 172

Flyktning- og asylsøker tilværelsen blir definert som at «Passivitet og usikkerhet om framtiden kjennetegner kanskje mer enn noe annet asylsøker tilværelsen.» (NOU 2011:10 s. 237), at denne passiviteten kan være et hinder i seg selv for utvikling i integreringsprosessen (NOU 2017:2), og hvordan «Lang ventetid i passivitet medfører fare for at kunnskap og ferdigheter går til spille.» (NOU 2017:2, s. 197). Det NOU 2017:2 sier her er at situasjonen man setter

flyktninger og asylsøkere i, i seg selv, kan motvirke velferdsstatens utgangspunkt for integrering og deltakelse som er sentrale verdier.

Denne passiviteten, usikkerheten og ambivalensen henger også sammen med det å vente på svar på asylsøknaden, og at personer i denne fasen befinner seg i et slags limbo hvor velferdsgoder og rettigheter er noe begrenset. NOU 2011:20 illustrerer nettopp dette ved å trekke frem Redd barna sitt prosjekt *Mens vi venter – en hilsen fra barn som søker asyl i Norge* (2010) som fant på bakgrunn av intervjuer med asylsøkende barn at «Mange fortalte at de ikke hadde mulighet til å påvirke beslutninger som angikk dem, men at de samtidig følte seg ansvarlig for den situasjonen de var i.» (NOU 2011:20, s. 101). Således ser man at avmakt også preger asylsøkertilværelsen, og følelsen av kontroll over eget liv og medbestemmelse svekkes, og dermed kan dette ses som en medvirkende sårbarhetsfaktor.

Ambivalens og usikkerhet kan virke motstridende på det å utvikle mestringsstrategier. For å kunne skape mening i en ny hverdag, og bearbeide eventuelle traumer, så har EMA behov for å kunne skape mening av sin historie (Kohli, 2011). Man kan stille seg spørrende til hvorvidt et hjelpeapparat setter EMA i en slik posisjon hvor usikkerheten tar overhånd, og rommet for nettopp å skape mening snevres inn. I tillegg viser det seg at muligheten til håp, og det å kunne ha et framtidsrettet perspektiv er en viktig mestringsstrategi for EMA (Majumder, 2016).

Språkbarrierer er også noe som NOUene påpeker forsterker sårbarhetsfaktoren. Noen ganger er det sett opp mot flyktninger og asylsøkeres evne til å kommunisere hvor det kan «gjøre tilgangen på tjenester dårligere for grupper som av kulturelle eller språklige grunner har problemer med å formidle sine behov.» (NOU 2011:10, s.224). Andre ganger ses det opp mot strukturelle faktorer hvor kultursensitiv kompetanse også innebærer språklig tilrettelegging i forbindelse med eksempelvis informasjonsarbeid og anskaffelse av tolk (NOU 2016:16).

I tillegg er der et todelt syn på språklige forhold, hvor man på den ene siden ser individets rett til å 'beholde' språket og gjøre seg forstått slik individet selv er mest komfortabelt med, eksempelvis gjennom samtale med tolk (NOU 2017:2; 2016:16). På den andre siden hviler imidlertid forventningen om personers egen innsats til deltakelse i samfunnet, som også innebærer språkopplæring (2011:10). NOU 2011:10 viser til hvordan én av fire fastleger mener «at ansvaret for oppheving av språkbarrierer først og fremst er pasientens ansvar.» (s. 225). Også barneverntjenesten opplever at samarbeidet er vanskelig med barn og familier som ikke snakker samme språk, men her fordrer NOU 2016:16 at forslag til ny barnevernlov også

skal rettighetsfeste språklige rettigheter, og at barneverntjenesten må «ta seg til å sette seg inn i familiens bakgrunn, om nødvendig med bruk av kvalifisert tolkebistand, og ta hensyn til dette i møte med barnet og familien.» (s. 36).

Dermed kan man her se at språkbarrierer anerkjennes, men at der er en tanke, hvert fall hos NOU 2016:16 utvalget, at ansvaret for oppheving av språklige barrierer burde ligge hos profesjonsutøveren. Dette kan vise en endring av fokus- og ansvarsområde fra NOU 2011:10 som i større grad ila ansvaret til individet, og hvor NOU 2016:16 er tydeligere i å definere barneverntjenestens ansvar på dette området.

Kommunikasjonsferdigheter blir nevnt av alle NOUene som utgangspunkt for godt samarbeid, det å kunne fremme mestring og medbestemmelse, og forståelse og retten til informasjon. NOU 2016:16 sier at «[i] møte med familier med minoritetsbakgrunn er det på det rene at språk og kommunikasjonsproblemer er en barriere for samarbeid mellom barnverntjenesten og familien,» s. 35. Dette er ikke sett på som en uløselig utfordring, men som noe som må belyses for å kunne heve kunnskapsnivået på området.

Dermed kan man drøfte om hvorvidt individuelle egenskapene blir tillagt mindre, større eller lik vekt som strukturelle faktorer. Hvis man fokuserer på individuelle faktorer hos den enkelte vil det i større grad skape et bilde om at «den andre» ikke passer inn i kategorien av «vi», fordi «de» ikke klarer å tilegne seg språket fort nok. Fokuserer man derimot på de strukturelle faktorene kan dette bidra til å endre «vi» tanken til å omstille seg i tråd med et endrende samfunn, og dermed også bli mer inkluderende (Sawrikar og Katz, 2014).

I forskning som har fokus på kommunikasjon mellom saksbehandlere og flyktninger/asylsøkere/innvandrere er det nettopp språkbarrierer som fremkommer som en av de største utfordringene. Dette på bakgrunn av at man ikke kan gjøre seg selv forstått på en god måte, og heller ikke forstå det som blir formidlet. (Kriz og Skivenes 2010; Kriz og Skivenes, 2015). I forskning fra Norge fremkommer det også at å kunne kommunisere er en forutsetning for å bli inkludert i samfunnet. «The common message these ten Norwegian child welfare workers sent was that linguistic competence was a means of integration, understanding (...)» (Kriz og Skivenes 2010:2640).

Også her kan man trekke inn 'de tause barna'. Der man tidligere trodde at dette hadde et utgangspunkt i skepsis, så drøftes det nå hvorvidt dette er en mestringsstrategi. Dette i form av å utsette seg selv fra å si noe som kan sette spørsmålet om oppholdstillatelse på spill, så vel som å skjerme seg selv fra nye brutte relasjoner (Kohli, 2006) Dermed ligger det en

utfordring i at denne tausheten nettopp blir brukt som beskyttelsesfaktor, men kan av systemet ses som noe som motarbeider den måten man prøver å hjelpe barna på. 'De tause barna. blir ikke nevnt av noen av NOUene, og dermed kan man tenke seg at inkongruensen mellom barnas beskyttelsesmekanisme og systemets strukturelle utforming. Dermed vil ikke 'de tause barna' i like stor grad bli ansett som språklige kompetente, og dermed enda mer sårbare.

5.1.2. Som unge med kompetanse og ressurser

Funnene i dokumentene som viste til et fokus på ressurs- og/eller løsningsperspektiv ble koblet opp mot fremstillingen av asylsøkere/flyktninger generelt, fremstillingen av EMA spesielt og rettigheter i et ressursperspektiv. Som det framkommer av alle NOUene så er det et særlig fokus på EMA og flyktninger og asylsøkere som en utsatt og sårbar gruppe. Det er likevel nyanser i dokumentene hvor også et mestrings- og ressursfokus er fremtredende. Dette illustrere NOU 2011:10 når utvalget skriver at

Samtidig som gruppen defineres som en risikogruppe av de ovennevnte grunnene, understrekes det i forskningen at medlemmene i gruppen ikke må tilskrives en offerrolle, men at det må handle om mulighetene deres, og at de er sterke blant annet ved at de ble utvalgt til å flykte alene. s. 248

Dermed differensieres det mellom å se EMA/flyktninger og asylsøkere som en særlig sårbar gruppe med individuelle behov, og det å anerkjenne disse personene som individer med muligheter og ressurser. Til dels blir det å anerkjenne personers sårbarhet og behov som et utgangspunkt for å på best mulig måte møte dem og hjelpe dem til å utvikle mestring, satt over det å tilskrive personene en tittel som offer som i seg selv kan virke negativt forsterkende. Forskjellen mellom over og under 15 år blir også koblet opp mot at man ser særlig de over 15 år som kompetente.

Utvalget mener at gruppen over 15 år generelt sett ikke har behov for samme omfang i omsorgstilbudet som det som i dag tilbys i omsorgssentre for enslige mindreårige under 15 år. Utvalget er av den oppfatning at enslige mindreårige i alderen 15 – 18 år generelt sett heller ikke har et oppfølgings- og hjelpebehov på det nivå som normalt tilbys i barnevernsinstitusjoner med beboere i samme aldersgruppe. (NOU 2011:10 s. 255)

Begreper som *mestringsperspektiv* (NOU 2011:10), *barneperspektiv* (NOU 2016:16) og *rettighetsperspektiv* (NOU 2011:20; 2016:16) er det som blir beskrevet som de enkelte utvalgenes utgangspunkt for en ressursforståelse av EMA, asylsøkere og flyktninger. Dette er begreper som i seg selv er positivt ladet, og som legger føringer for en forståelse knyttet opp mot et ressurs/mestringsfokus. Selv om ressursfokuset var betydelig mindre enn sårbarhetsfokuset, så ble det ut fra mine funn koblet opp mot tre tema: Barnet her og nå, barnet som aktør og deltaker, og barnet som rettighetsbærer.

NOU 2016:16 har fokus på det utvalget kaller en «child-focused and child sensitive» (s. 51) samt «child rights based approach» (s. 44) hvor det *utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp* og *emosjonell omsorg* er særlig relevante begreper. Det presiseres med bakgrunn i disse begrepene at

For at et barn skal utvikle seg til et voksent individ med integritet, empati og selvstendighet, er det avhengig av god omsorg og respekt fra voksne. Barns rett til omsorg må anses som et kjerneelement i Grunnloven § 104 tredje ledd.

Integritetsvernet etter EMK artikkel 3 og artikkel 8 omfatter også en rett til omsorg. (NOU 2016:16, s.45)

NOU 2011:10 trekker frem en definisjon av barn generelt i sammenheng med mestring:

Barns opplevelse og erfaring av tid er annerledes enn voksens i den forstand at deres eksistens mer preges av «her og nå». Sammenlignet med voksne betinges deres mestring og identitet mer av nåtiden enn av fortiden og framtidsutsikter, Derfor har deres livsbetingelser her og nå langt større betydning i mestringssammenheng. (s. 243.)

Dette ser jeg som en vinkling til et mestringsperspektiv, hvor forutsetningene for mestring blir trukket fram og sett i lys som generelt gjeldende for alle barn, dermed også EMA. Av begge utdragene kan man se det på den måte at ressurser blir sett i sammenheng med hva Norge har å gi til disse barna (rett til omsorg) og at et utgangspunkt i mestring ligger tett opp mot tanken om integrering (her og når). Det er blitt fremmet at nettopp den hverdagslige pådriverkraften, og dagligdagse ressurser rundt et barn, er sentrale elementer for å kunne promotere sosial kapital. «Even the most basic of human adaptational systems are not invulnerable and require nurturance.» (Masten, 2001:235).

Tilknyttet ressursperspektivet blir det også trukket frem begrep som *beboermedvirkning*, som er forankret i norske grunnleggende verdier som deltakelse og medbestemmelse (NOU 2011:10). Dette dreier seg både om å involvere personer i egen hverdag der de er blitt plassert, og om å øke den sosialfaglige kompetanse til de som arbeider med EMA, flyktninger og asylsøkere for å på best mulig måte tilrettelegging for deltakelse. Dette dreier seg om informasjonsutveksling, praktisk hjelp og veiledning for å nevne noe (NOU 2011:10).

Når det kommer til ressursperspektivet og tiltak blir det særlig rettet fokus mot deltakelse og hvordan man fremme dette. Det er snakk om deltakelse i skole og barnehage (NOU 2011:10; NOU 2017:2), deltakelse på fritidsaktiviteter (NOU 2011:10), normalisering og kontinuitet i hverdagen (NOU 2011:10), samt samtaleteknikker

For å sikre medvirkning, framhever Barnevernpanelet viktigheten av å utvikle samtaleformer som sikrer at barn og unge vil dele erfaringer og komme med ønsker for livet sitt. Panelet viser også til at det er behov for å ta i bruk nye uttrykksformer for å kunne realisere medvirkning og innflytelse. Panelet foreslår at de ansatte gis kunnskap om betydningen av å gi barn og unge innflytelse. (NOU 2011:20, s. 104).

Sitatet over viser til hvordan faglig kompetanse og mestring burde brukes for å fremme EMA sin deltakelse.

Særlig viktig er dette i forbindelse med å møte EMA på en positivt forsterkende måte. Det fremkommer av NOUene hvordan EMA i hovedtrekk blir fremstilt som barn innad i en kategori med likheter mellom individene. Samtidig presiserer NOUene at EMA ikke er en homogen gruppe hvor alle kan forstås på samme måte. Det er snakk om individuelle barn som har sin individuelle historie med seg. Det er nettopp gjennom det å la EMA medvirke og være aktør i eget liv som kan gi drivkraft til mestring, og motarbeide undertrykkelse. Dette argumenteres også for i litteraturen, hvor barn har rett til å eie sin egen historie. «Certainly, one of the characteristics of being oppressed is having one's story buried under the force of ignorance and stereotype.» (Saleebey, 1996:301).

Som man kan se så er mye av ressursfokuset tilknyttet rettigheten til barn generelt, og EMA spesielt. I forbindelse med rettighetstenkningen som framkommer av NOU 2016:16 ytrer utvalget at «For barnvernstjenesten vil en rettighetsfesting bidra til utviklingen med å behandle barnet som et subjekt som har rett til omsorg og beskyttelse, ikke bare et objekt som trenger hjelp.» (s. 74). Her presiseres altså viktigheten av å se på barn som handlende aktør i

eget liv, med rettigheter, som en forutsetning for å forstå hva som er barnets beste og på hvilken måte man kan møte barnets behov. Videre er ressursperspektivet også forankret i forståelse for, og i møte med, personer med annen etnisk og kulturell bakgrunn, og at dette kan være en styrke som supplerer samfunnet med mangfold og utvikling (NOU 2016:16).

Samtlige NOUer trekker frem både FNs Menneskerettighetskonvensjon og Barnekonvensjon for mål på hva som er ansett som barns kjerne rettigheter, samt Grunnloven og barnevernloven som nasjonale førende lovgivninger. Disse gjelder blant annet at et hvert barn har rett på opplæring i skole (NOU 2011:10; 2017:2), rett til å ikke bli diskriminert (NOU 2011:10; 2017:2) og rett til beskyttelse og omsorg (2011:10; 2011:20; 2016:16;). Fremmer NOU 2016:16 i sammenheng med *Regulering av grunnleggende rettigheter og prinsipper* (Kap. 5) at retten til omsorg er et grunnelement for barns utvikling og mestring, og fremmer at «[b]arns rettigheter innebærer noe kvalitativt annet enn voksnes rettigheter. Barnekomiteen har gjentatte ganger understreket nødvendigheten av en barneorientert («child-focused and child sensitive») tilnærming.» (NOU 2016:51)

Det er også en kvalitativt annen vinkling på rettigheter som framkommer utover retten til omsorg. Dette er den spesifikke retten til deltakelse. Mens retten til omsorg kan virke og fremme EMA som barn med behov for beskyttelse, så fremmer retten til deltakelse EMA som barn som aktive aktører. Man beveger seg dermed fra objekt til subjekt forståelse.

NOUene trekker inn elementer som brukermedvirkning og beboermedvirkning inn da dette blir sett på både som nødvendigheter for å få en god hverdag i et nytt land, men også for å fremme EMA sine rettigheter. Utover at NOUene påpeker konvensjonenes kjerneelementer, snakker de om retten til helsehjelp gjennom et likeverdig tilbud, det å ha reell påvirknings i egen hverdag, rettigheten til å uttale seg for å belyse egen situasjon, retten til å kjenne til bestemmelser i egen sak og kultursensitivitet som en rettighet på bakgrunn av språklige, kulturelle og religiøse rettigheter.

Det å kunne medvirke i og ta styring over eget liv er en vesentlig forutsetning for å mestre egen hverdag (Kohli, 2006; Skårdalsmo & Harnischfeger, 2017).). Likevel framkommer det på bakgrunn av reguleringshensyn en begrensning av EMA sine rettigheter. Avmakt kan virke motstridende på det å kjenne mestring. NOU 2011:20 illustrerer nettopp dette ved å trekke frem Redd sitt prosjekt *Mens vi venter – en hilsen fra barn som søker asyl i Norge* (2010) som fant på bakgrunn av intervjuer med asylsøkende barn at «Mange fortalte at de ikke hadde

mulighet til å påvirke beslutninger som angikk dem, men at de samtidig følte seg ansvarlig for den situasjonen de var i.» (NOU 2011:20, s. 101). Således ser man at avmakt også preger asylsøkerlivet, og følelsen av kontroll over eget liv og medbestemmelse svekkes. Dette kan virke mot rettighetene som fremmer deltakelse og medbestemmelse.

Det fremmes et ressursperspektiv på EMA, men av mine funn virker det for meg at dette perspektivet er betydelig mindre fremmet enn et sårbarhets- og risikofokus. I tillegg kommer NOUene med noe motstridende beskrivelse. Disse virker også å bevege seg i spennet mellom å se EMA som individer, og å kategorisere dem inn i både gruppen EMA som en til dels homogen gruppe, og generaliserer dem inn i en større gruppe av 'alle' som beskrives som sårbare i det Norske samfunn.

5.1.3. Motstridende fremstillinger: Individualitet, generalisering og kategorisering

Det anerkjennes at EMA er selvstendige individer med individuelle behov. I 2011:10 NOUen presiseres viktigheten av at «beboernes individuelle ønsker og behov kan ivaretas.» (s. 200). Dette er en gjenganger i alle NOUene, og knyttes opp flere elementer slik som boforhold, utdanning/arbeid, medbestemmelse og integrering. Dermed fremkommer det av alle NOUene at den enkeltes integritet og individuelle behov er en sentral verdi i det norske samfunn. 2011:10 utvalget utfordrer likhetstenkningen på bakgrunn av nettopp de individuelle behovene, og sier at man ikke skal etterstrebe «en så lik innkvarteringsstandard som mulig innenfor mottakssystemet» s. 200. Dette kan gi noen signaler om at utvalget på et overordnet nivå kritiserer en generalisering av flyktning/asylsøker gruppen som er en heterogen gruppe med ulike behov.

På den andre siden virker det også å framgå en generalisering av gruppen, og ofte omtales enslige mindreårige på bakgrunn av likheter heller enn forskjeller. Denne framstillingen har derfor innvirkning på hvordan praksis utføres med bakgrunn i en helhetstenkning. Ofte viser det seg at helhetstenkningen er at EMA er «de andre» og «vi» (Norge) har både et syn på hva som preger gruppen, hvordan vi kan hjelpe dem, og på hvilke forventninger vi har til dem her i Norge.

Ofte fremkommer det at utfordringer som presenteres ved møte med EMA eller asylsøkere og flyktninger blir satt opp imot andre definerte kategorier i samfunnet. Ikke bare er EMA utenfor-gruppen på bakgrunn av at de bryter med det 'tradisjonelle' bildet på barn og

barndom (Masocha, 2015), men de blir i tillegg kategorisert sammen med andre utenforgrupper. Dette kan også ses i sammenheng med Bergen kommune sin nye samhandlingsplan hvor man sidestiller barn av innvandrere med barn av rusavhengige. Dermed tilskriver man innvandrere en karakteristikk som viser til annerledeshet kontra 'normalen'. Eventuelt at dette er 'normalen' for innvandrere. Dermed finner man dette igjen både i policy dokumenter på nasjonalt og på kommunalt nivå.

Selv om NOUene anerkjenner heterogeniteten ved gruppen flyktninger og asylsøkere (da også EMA) så blir deres situasjon i flere av dokumentene sett i sammenheng med andre «utsatte» grupper. I NOU 2011:10 kap. 24 *Identifisering av sårbare personer* fremkommer det med bakgrunn i EUs mottaksdirektiv at følgende grupper er nevnt som eksempel på spesielt sårbare:

(...) barn, enslige mindreårige, funksjonshemmede, eldre, gravide kvinner, enslige forsørgere med mindreårige barn og personer som har vært utsatt for tortur, voldtekt eller annen form for grov vold av psykisk, fysisk eller seksuell karakter. (pkt. 10.9.15) Disse kategoriene kalles også gjerne for sårbare grupper.» s. 211

Det er også av interesse at NOU 2011:10 trekker frem «brev av 3.6.2010 til departementet gir Utlendingsdirektoratet en anbefaling til minstestandarder for mottak for enslige mindreårige asylsøkere.» (s. 253) hvor det presiseres at «Flertallet av beboerne er aldersmessig og funksjonsmessig i en fase (17 – 18) hvor så tett oppfølging ikke er naturlig.» (brev sitert i NOU 2011:10, s.253). Dette kan på den ene siden ses på som et mestringsfokus hvor man anerkjenner det 'aldersmessige og funksjonsmessige' som en styrke og forutsetning for å klare seg selv, mestre sin egen hverdag og individuell utvikling. Likevel kan det på den annen side ses på som om der ligger en forutinntatthet om hva 17-18 åringer i Norge er forventet å klare, og dermed tilskrives denne gruppen (EMA) samme forventninger. Dette kan ses opp mot viktigheten av å la EMA eie sin egen historie (Masocha, 2015, og at dersom man tilskriver EMA et ansvar på bakgrunn av en generell forståelse av hva barn i eksempelvis alderen 17-18 burde klare, så utelukker man faktorer i EMA sine narrative som kan ha betydning for deres mestringsevne og kapasitetsbygging,

5.2. Fremstillingen av EMA sine rettigheter

I følge artikkel 2 i FNs barnekonvensjon skal statene respektere og sikre de rettighetene som er fastsatt i konvensjonen, for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten diskriminering av noe slag (NOU 2011:10).

NOU 2016:16 som er forslag til ny barnevernlov viser til et skifte i tenkningen omkring barn og rettigheter, hvor rettighetstenkningen er styrket i forhold til tidligere. Utvalget fremmet et ønske om å gjøre barnevernloven til en rettighetslov for barn på lik linje som sosiale tjenester og helsetjenester. Rettighetstenkningen i seg selv er ikke ny, men forsterkingen av det lovmessige aspektet viser et styrket syn på barnet som aktiv aktør i eget liv. NOUene viser til at der finnes en forskjell i hva som blir ansett som universale rettigheter, og hvilke rettigheter EMA har når de kommer til Norge.

Slik som alle barn som oppholder seg i Norge, vil EMA sine rettigheter være uløselig knyttet til barnets beste. Norge har også forpliktet seg til FNs barnekonvensjon når denne ble tatt inn i norsk lovgivning i 2003. Alle NOUene spesifiserer denne lovgivningen som et utgangspunkt for alle barns rett til de tre p'ene, rett til tjenester (provision), rett til beskyttelse (protection) og rett til deltakelse (participation). Selv om disse rettighetene er godt framstilt og utgreid for i NOUene, så viser det seg, slik som med fremstillingen av EMA, at det er en annerledeshet over disse, hvor EMA tydelig får en annen behandling enn norske barn uten omsorgspersoner (eksempelvis barn plassert på institusjon). Dette dreier seg i stor grad om rettigheter som begrenses på bakgrunn av oppholdstatusen til EMA og plasseringssted på bakgrunn av alder. «Tvert imot er dette uttrykk for en ekstrem forskjellsbehandling av norske og utenlandske barn som oppholder seg i Norge.» (NOU 2011:20:106 om plassering i omsorgssentre.)

5.2.1. Universale rettigheter (for 'alle' barn)

Som sagt trekker alle NOUene frem universale rettigheter for barn, flyktninger, asylsøkere og enslige mindreårige sett i sammenheng med menneskerettighetene og barnekonvensjonen, samt norsk lovgivning som er gjeldende for alle som oppholder seg i Norge. NOU 2011:20 presiserer generelle behov og rettigheter for 'alle' unge under offentlig omsorg. Barnets beste som det generelle utgangspunktet for å møte barn, samt at man har beveget seg vekk fra å se barn som hjelpeløse individ og over til å anerkjenne barn som rettssubjekt er i utgangspunktet fremmet i NOUene som en generell rettighet, og dermed gjelder det også for EMA.

Når NOU 2016:16 trekker frem at omsorg og beskyttelse som sentrale momenter i universale rettigheter for alle barn, har et utgangspunkt i barnets beste. I tillegg trekkes forsvarlighetskravet frem som viktig «på alle stadier av barnevernstjenestens arbeid. Det er en forutsetning for å ivareta involvertes rettigheter, og er uløselig knyttet til barnets beste.» (NOU 2016:16:45). Barnets beste-prinsippet blir gjentatte ganger nevnt og det sies at «[d]et rettslige prinsippet om at barnets beste skal være det avgjørende hensyn ved alle handlinger og beslutninger etter loven som berører et barn.» (NOU 2016:16:44). Alle NOUene tar for seg barnets beste som et grunnleggende prinsipp. Tanken om retten til omsorg og beskyttelse er således knyttet opp mot et barns rett til en trygg oppvekst uavhengig av om de bor hjemme eller har måttet flytte hjemme ifra.

Begrepet 'omsorg' har to hovedbetydninger. Den ene betydningen er å sørge for, dra omsorg for noe, synonymt med ettersyn, pass, pleie, stell og tilsyn, eksempelvis det offentlige omsorg for eldre og syke, eldreomsorgen. Den andre betydningen har en mer utpreget følelsesmessig dimensjon og handler om å nære omsorg for noen, synonymt med interesse og omtanke. De to ulike formene kan deles i henholdsvis formell og uformell omsorg. (NOU 2011:10 s.247.)

Det fremmes også som et viktig moment at de som er under barnevernets omsorg ikke skal ha dette som en ulempe. Altså skal det jobbes aktivt med å motvirke at de blir «dårligere rustet enn andre ungdommer til å møte voksenverdenen.» (NOU 2011:20). Dermed skal det å ha fått hjelp fordi ens egen familiesituasjon ikke er en 'vanlig' familiesituasjon, ikke være noe som teller negativt for utvikling og mestring.

Det jeg fant særlig interessant i nytt i forslag til barnevernlov NOU 2016:16 er det kulturelle aspektet som blir trukket inn. «Utvalget viser for øvrig til at barneverntjenesten skal sikre barns rett til omsorg og beskyttelse for alle barn uavhengig av familiens språklige, religiøse og kulturelle bakgrunn.» (NOU 2016:16: 36). Dette fremhever også menneskerettslige og barnekonvensjonelle forpliktelser som Norge har tatt inn i loven. Eksempelvis retten til å ikke bli diskriminert.

I Norge er man forpliktet gjennom barnekonvensjonen til å gi «alle barn rett til å få oppfylt konvensjonens rettigheter uten urimelig eller usaklig forskjellbehandling» (Aadnanes og Pastoor, 2013:46) samt at rettighetene skal gjelde «for et hvert barn innenfor vårt lands jurisdiksjon, uten diskriminering av noen slag.» (Ibid). Likevel har det blitt vist til at det

framkommer en forskjellsbehandling av EMA på bakgrunn av deres status i landet. I tillegg kan det til dels virke som om det i noen grad dreier seg om hvordan EMA bryter med det tradisjonelle bildet av barn og barndom i Norge.

Selv om NOUene visert til klart uttalte rettigheter både på et globalt og et nasjonalt nivå som gjelder for 'alle' barn, så har det blitt stilt spørsmål til hvorvidt EMA blir diskriminert. Og om barnets beste faktisk blir lagt til grunn for vurdering i den enkelte sak. Når vurderinger gjøres som ikke nødvendigvis er i tråd med konvensjonenes uttalelser, så blir dette gjerne sett opp mot kategoriseringer som skal legitimere begrensning i rettigheter. Slik som eksempelvis avslag på familiegjenforening. (Engebrigtsen, 2003). Dette kan være kategorier som det forlatte barnet versus anker barnet hvor man setter spørsmål ved hvorvidt barnet er sendt på bakgrunn av foreldrenes interesser. Dette kan skape et gitt bilde av barna for myndighetene som skal avgjøre deres rettigheter, slik som å kunne søke familiegjenforening (Ibid).

5.2.2. EMA over og under 15 år

Både implisitt og eksplisitt blir det i dokumentene nevnt hvordan EMA har andre rettigheter enn norske barn som er inn under barnevernet. Dette beror både på skillet som er gjort på EMA over og under 15 år, samt andre faktorer slik som oppholdsstatus, evne til å integreres og ressurser fra bostedskommunene sin side (NOU 2011:10). Dermed dreier det seg både om individuelle, strukturelle og økonomiske faktorer.

NOUene har en oppbygning hvor norsk lovverk ofte blir presentert innledningsvis i henhold til det tema som blir tatt opp i kapittelet, og således nevner alle, bortsett fra NOU 2017:2, barnevernloven som var gjeldende på det tidspunktet som NOUen ble skrevet. Her er særlig forskjellen mellom før 2015 og etter 2015 fremtredende da det har vært lovmessige endringer i dette tidsrommet, dette ses tydelig i NOU 2016:16 som har som siktemål å gjøre Barnevernloven til en rettighetslov for barn.

Likevel viser mine funn at NOUene før 2015 i større grad konkretiserer behovet for å tydeliggjøre rettighetene til EMA særlig over 15 år. I tillegg at botilbudet for de over 15 år ikke er tilstrekkelig. NOU 2016:16 derimot har en mer helhetlig tilnærming til barn som rettighetsbærere og jeg har tolket det dithen at de rettighetene som fremmes i forslag til ny barnevernlov skal være gjeldende for alle barn som oppholder seg i Norge. Det blir i NOU 2016:16 ikke sagt noe om hvorvidt bostettingssituasjonen til EMA i dag anses som lite

tilstrekkelig. Det NOUen sier er at utvalgets forslag er å «[v]idereføre reglene om barnevernstjenestens ansvar for mindreårige asylsøkere med mindre strukturelle, tekniske språklige forenklinger» (NOU 2016:16 s. 27). NOU 2016:16 henviser til høring til forslag om lov om omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere av 31. august 2016 som imidlertid foreslår lavere bemanning ved omsorgssentre for eldre barn og lavere krav til kompetanse. Noe som er motstridende mot forslag til tiltak som NOUene før 2015 kom med.

Det har tidligere vært drøftet av regjeringen at «overføringen av omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år til Bufetat fortsatt er et langsiktig mål.» (NOU 2011:10 s. 246). Dette kom fra Stoltenberg II-regjeringen. Samme NOU trekker frem at

Det norske nettverket Forum for barnekonvensjonen (FFB), som består av om lag 50 ulike organisasjoner, har i en rapport til FNs barnekomité gitt uttrykk for at de mener enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år diskrimineres når de ikke får de samme rettighetene til omsorg, i medhold av barnevernloven, som andre barn. s. 246.

Sett opp imot EMA over og under 18 år, vil gjennomføringen av alderstesting være relevant å belyse. I forbindelse med spørsmålet om EMA over og under 15 år, har det vært drøftet hvorvidt alderstesting er en legitim måte å sikre et barns alder på. Definisjonen av barn i Norge har et utgangspunkt i hvordan Barnekonvensjonen definerer barn, som er alle under 18 år (NOU 2011:10; NOU 2011:20). NOU 2011:10 trekker videre linjer til identifiseringen av sårbare grupper og fremmer at «[h]vem som tilhører en sårbar gruppe, lar seg i mange tilfeller fastslå ut fra helt objektive kriterier. Selv om det i noen tilfeller kan være tvil om en person faktisk er under 18 år, lar det seg oftest enkelt slås fast at en person er et barn.» (s. 211).

NOU 2011:10 presiserer at statistikken over EMA kan være preget av alderstesting og på bakgrunn av dette at «[a]ntallet enslige mindreårige som skal bosettes, kan være vesentlig lavere enn antall registrerte asylsøknader. Dette skyldes blant annet at en del vurderes som over 18 år etter aldersundersøkelse (...).» (s. 245). Dette er interessant sett opp imot NOU 2011:20 som sier

For enslige mindreårige asylsøkere er det i tredje ledd fastsatt at disse alltid skal ha hjelpeverge eller fullmektig til stede i samtalen, og at samtalen så vidt mulig skal gjennomføres innen 14 dager etter at søknaden er mottatt, med mindre det er behov for aldersundersøkelse for å kartlegge søkerens alder. Opplysninger et barn gir under samtalen skal alltid nedtegnes skriftlig, jf. fjerde ledd. (NOU 2011:20, s. 102)

og hvordan dette illustrerer at nettopp alderstesting i seg selv kan være en begrensning i forhold til hva som er de generelle rettighetene for barn i Norge, samt svekking av medbestemmelse og deltakelse. Dermed er dette en metode som betviler et barns alder, og således legger føringer for å gi forskjellige rettigheter til EMA kontra norske barn. Dette fordi hvilke rettigheter EMA får i Norge nettopp er forankret i hvilken alder de har. Dette gjelder retten til skole og/eller arbeid, samt i hvilket tiltak de blir plassert og hvem som har omsorgen ovenfor disse barna.

Å forstå EMA, først og fremst som barn, skal settes over deres status som flyktning. I følge norsk lovgivning og internasjonale konvensjoner er de definert som barn. De skal dermed ha like rettigheter som et hvert annet barn. Det har blitt stilt spørsmål ved hvorvidt tidligere erfaringer tilsier at regjeringer på den ene siden har vist til hvordan omsorgssituasjonen og botilbudet til EMA tenkes å være tilstrekkelig, og organisasjoner på den andre siden mener at EMA blir behandlet annerledes enn norske barn. Dermed tenker jeg at det vil være behov for å reflektere rundt hvordan en 'generell' lovgivning for 'alle barn' jf. NOU 2016:16 også vil gjøre seg gjeldende for EMA. Når ansvaret for EMA under 15 år ble overført til Bufetat og EMA over 15 år til UDI i 2007 ble det presisert en uklarhet i hvor ansvaret ligger og hva dette kan ha å si for EMA. Blant annet kom det frem på bakgrunn av dette at «[d]et overordnede ansvaret for barnas rett til omsorg synes dermed ikke å være forankret noe sted, og de praktiske konsekvensene av å anvende paragrafene på denne måten kan bli en utilsiktet forskjellsbehandling av de enslige mindreårige.» (Aadnanes og Pastoor, 2013: s.48).

Forskjell i rettigheter vil nødvendigvis også medføre dårligere kvalitet på tjenester. Dette peker NOU på at Norsk senter for menneskerettigheter sier er tilfellet ettersom at ansvaret for denne gruppen ikke ligger hos Bufetat

Samtidig framholdt statsråden at selv om det i dag er forskjell i de tjenester som ytes til gruppen over og under 15 år, er norsk praksis likevel innenfor konvensjonens krav. Fordi alle mindreårige asylsøkere gis omsorg, utdanningsmuligheter, helsetjenester og mulighet til å delta i ulike aktiviteter, representerer gjeldende omsorgsløsning ikke et brudd på barnekonvensjonens diskrimineringsforbud. NOU 2011:10 s.247.

5.2.3. EMA får en annen kvalitet på tjenester

Når det snakkes om kvaliteten på tjenester for EMA er det flere aspekter som trekkes inn. Dette beror på bemanningen der EMA blir bosatt i form av antall på vakt og deres kompetanse. Det trekkes også frem selve bosituasjonen til EMA, samt forsvarlighet der de bor.

NOU 2011:10 legger kravet om bemanning og kompetanse tett opp mot det som ble beskrevet som resiliensfremmende arbeid med utgangspunkt i omsorg. I tillegg trekkes boligstandarden frem og det argumenteres for og imot desentraliserte mottaksplasser. Ettersom at omsorg legger grunnlaget for en god utvikling hos barn, er dette knyttet opp mot «psykologiske og pedagogiske forhold» (NOU 2011:10 s. 252), dette vil derfor si at «Kvaliteten på omsorgen som tilbys enslige mindreårige asylsøkere, vil derfor i stor grad betinges av institusjonens bemanning, det vil si *personaltetthet og personalets kompetanse.*» (NOU 2011:10 s. 252). I følge NOU 2011:10 viser bemanningstettheten seg å være forskjellig fra de forskjellige institusjonene, og dermed vil dette ha effekt på hvor mye barnevernfaglige kompetanse som er tilgjengelig, som igjen vil virke inn på kvaliteten på tilbudet. I tillegg til bemanningstettheten generelt med tanke på antall årsverk som anses som forsvarlig og hvilken kompetanse bemanningen burde ha, så er også spørsmålet om kontinuitet særlig relevant.

Ifølge Barnevernpanelet ønsker barn og unge først og fremst å snakke med mennesker de har tillit til. Panelet peker på at både arbeidstidsordninger og de voksne mange roller og sammensatte oppgaver gjør at plasserte barn ofte må forholde seg til mange voksne, og at det oppleves slitsomt og vanskelig å dele sine erfaringer med stadig nye folk. (NOU 2011:20, s. 95).

NOU 2011:10 tar for seg innkvartering av asylsøkere. Her fremmes riktignok statistikk og regler, lover og normer for innkvartering av voksne asylsøkere. Likevel kan det være hensiktsmessig å se på dette da EMA for det første en gang blir voksen, og det sier noe om standarden som var og som eventuelt har endret seg i forbindelse med bosituasjonen til asylsøkere. NOUen problematiserer hvordan begrepet *innkvartering* ikke er ytterligere spesifisert, og henviser til tre rundskriv (RS 2008-031 Krav til innkvarteringstilbud i ordinære statlige mottak, RS 2010-177 Krav til innkvarteringstilbud i statlige transittmottak og RS 2011-004 Krav til innkvarteringstilbud i retursentre) hvor det er felles for alle at mottakene skal være både nøktern og forsvarlig. Enslige mindreårige presiseres i denne delen av NOUen

som en gruppe med særskilt behov, og man stiller spørsmål ved hva «nøktern og forsvarlig» innkvartering innebærer, særlig med tanke på skillet EMA over og under 15 år.

Det er interessant at utvalget trekker frem året 1993 hvor det var en økning av asylsøkere til Norge på bakgrunn av krigen i Jugoslavia. Her viser utvalget til hvordan mottakskapasiteten måtte økes, noe som resulterte i at kvaliteten på mottakene ble dårligere. Det ble gjennomført en slag ad hoc løsning for å kunne møte minstebehovet til det store antallet flyktninger/asylsøkere som kom til Norge den gang. Dette er særlig interessant ettersom at utvalget påpeker at denne «standardtenkningen» fra 1993 hang igjen, og man så en likhet i hvordan det store antallet asylsøkere/flyktninger ble håndtert i 2009. Det framkommer her at økonomi er en sentral styrende del når det kommer til både opptrapping og nedtrapping av mottakskapasiteten. «Etter dette kan det se ut til at den lavere standarden ble gjenstand for en generell aksept og slik sett bidro til å senke gjennomsnittsnivået på boligstandarden i mottakssystemet.» (NOU 2011:10 s. 198 – 199.).

NOU 2016:16 trekker på sin side frem forsvarlighetskravet og sier at «[f]orsvarlighetskravet gjelder på alle stadier av barnevernstjenestens arbeid. Det er en forutsetning for å ivareta involvertes rettigheter, og er uløselig knyttet til barnets beste.» (s. 45). NOU 2016:16 som peker på hvordan forsvarlighetskravet i barneverntjenesten burde lovfestes og hvordan dette kan bidra til å gjøre barneverntjenestens ansvarsområder eksplisitt og tydelig for å kunne legge gode føringer, særlig der det gjelder skjønnsmessige vurderinger. Likevel fremmer også NOU 2016:16, som tidligere nevnt, Høring – Forslag til ny lov om omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Denne høringen fremmer både lavere standard til innkvartering, lavere krav om kompetanse og lavere krav til bemanningstetthet. Dette kan ses opp i mot tidligere nevnte standardtenkning fra økende innvandring i 1993 og 2009.

Igjen kan man se nyanseringen som NOU 2011:10 gjør til sammenligning med NOU 2016:16. NOU 2011:10 tar for seg *minstestandard* for mottak og omsorgssentre, hvor utgangspunktet er å heve den generelle standarden.

Det vil kunne bidra til at tilbudet ikke havner på et nivå under det som er forsvarlig. Det vil også kunne redusere bruken av skjønn i vurderingene av hva som er forsvarlig, og det vil være enklere for driftsoperatørene selv å vurdere om de tilfredsstillende kravene som stilles til mottaksdriften. Og endelig vil minstestandarder bidra til større

grad av standardisering i den forstand at det vil bli større likhet på tilbudet mellom mottakene, noe som etterspørres av mange.» NOU 2011:10??? s. 200.

Videre nevner NOU 2011:10 eksplisitt hvilket behov for kompetanse som trengs

UDI foreslår i sin anbefaling til departementet i ovennevnte brev av 3.6.2010 om minstestandarder for mottak for enslige mindreårige, at minst 30 prosent av ansatte skal ha barnefaglig kompetanse med minimum treårig høyskoleutdanning. Det anbefales at sosialfaglig, pedagogisk og flyktningfaglig kompetanse skal være representert i den samlede barnefaglige kompetansen. Leder samt fag-, retur- og bosettingskoordinator og minst 1 miljøarbeider skal ha barnefaglig kompetanse. (NOU 2011:10, s. 253)

5.3. Nødvendig sosialfaglig kompetanse

Alle NOUene kommer med forslag til hvilke områder det trengs kompetanse, og hva som burde være fokus i arbeid med EMA (og barn og flyktninger asylsøkere generelt). Disse forslagene er riktignok rettet seg inn mot det som er hovedmomentene for de utvalgte delene av NOUene, og dermed kan man si at fokusområdene er noe spisset. Likevel er det relevant info og det kan gi en pekepinn på hva som er det overordnede tankesettet i møte med barn og unge.

Når det kommer til sosialfaglig kompetanse, og hvilke signaler som gis til det barnevernfaglige praksisfeltet retter de forskjellige NOUene seg mot forskjellige fokusområder. NOU 2016:16 har et særlig rettighetsperspektiv på bakgrunn av forslag til ny lov som ønsker å gjøre barnevernloven til en rettighetslov for barn, og har fokus på det som blir kalt *kultursensitivitet*. NOU 2011:20 fremmer medbestemmelse som et sentralt element i arbeidet med unge og som en forutsetning for god sosialfaglig praksis, og NOU 2011:10 har trekker frem at manglende kompetanse i forbindelse med arbeid med personer med annen kulturell og språklig bakgrunn representerer en særlig utfordring. NOU 2017:2 drøfter integrering gjennom jobb og skole.

Felles er at kompetanseheving blir nevnt av alle dokumentene, og da særlig kompetanse på hvordan man skal møte, forstå og hjelpe personer som kommer fra andre land. Det blir nevnt relasjonskompetanse, tilrettelegging i forbindelse med eksempelvis tolk, hjelp til aktivisering

og skolegang som integreringsverktøy, men mye tyder på at kultursensitivitet og kulturforståelse ligger som utgangspunkt for å kunne klare å gjennomføre de overnevnte sosialfaglige tiltakene. I tillegg nevnes resiliensfremmende arbeid som særlig sentralt og, i likhet med kultursensitivitet, som et utgangspunkt for alt annet arbeid.

5.3.1. Å arbeide resiliensfremmende

NOU 2011:10 henviser til veilederen *Psykososialt arbeid med flyktningbarn – Introduksjon og fagveileder* (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2006) for å fremme det som i denne blir kalt *resiliensfremmende arbeid*. Resiliens defineres i veilederen som «arbeid med styrking av barns og ungdoms ressurser og mestring. (Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, 2006, s. 9). NOUen presiserer at resiliens knytter seg opp til individnivå i motsetning til det strukturelle nivå som «kan omfatte alt fra nasjonal og internasjonal politikk og lovgivning, til skole, barnehage og mottakstilbud.» (NOU 2011:10, s. 237). I tillegg knytter NOU 2011:10 resiliens tett opp mot *mestring* som omhandler problemløsning og sosial kompetanse som forutsetning for og utvikling. Konkrete tiltak som blir presentert handler om å legge til rette for fritidstilbud, idrettsaktiviteter og utvikling av sosialt nettverk, som fører til «tilegnelsen av ferdigheter, og opplevelse av egenverd, selvtillit og mestringsglede.» (NOU 2011:10, s. 241). Dermed kan man se at selv om NOUen presiserer det individuelle ved resiliens, så fremmer den også et 'avhengighetsforhold' til muligheten for å utvikle resiliens som forankret et strukturelt nivå.

På bakgrunn av Lidén mfl. viser 2011:10 utvalget til særlig er lang saksbehandlingstid, og usikkerhet faktorer som preger tilværelsen som asylsøker (NOU 2011:10). «Det er altså selve premisset ved det å være asylsøker som også er det største problemet, både for foreldre og barn. Det er dermed i mange henseender en uløselig situasjon.» (Lidén, Hilde mfl. 2011: *Medfølgende barn i asylmottak – livssituasjon, mestring, tiltak ISF-rapport nr. 2011:1*, s. 102 sitert i NOU:2011:10 s. 242). Det framkommer av NOUene at man ikke ønsker å gjøre Norge for attraktivt som innvandringsland, men i NOU 2011:10 med hensyn til hva som anses som resiliensfremmende arbeid, så presiserer utvalget at «hensynet til innvandringsregulering ikke kan være avgjørende når det gjelder grunnleggende velferdstilbud for barn. Barn har krav på å bli behandlet som barn, og deres sosiale og materielle situasjon må først og fremst vurderes ut fra deres egne behov.» (NOU 2011:10 s. 243). Dermed ser man også her at det å se EMA først og fremst som barn går over innvandringspolitiske hensyn.

Resiliensfremmende arbeid knytter seg opp mot deltakelse i barnehage og skole da «[d]isse institusjonene kan i stor grad sies å bidra til normalisering i en problematisk livssituasjon, de representerer en motvekt til usikkerhet og er samtidig viktige arenaer for integrering.» (NOU 2011:10, s. 243). Det er ingen av de andre NOUene som nevner resiliens og mestringsbegrepet, likevel kan man se paralleller til annen begrepsbruk. Et eksempel er NOU 2016:16 som snakker om *utviklingsstøttende tilknytningsprinsipp* som et utgangspunkt for god utvikling og således også mestringsevne. Samme NOU ønsker å gjøre barnevernloven til en rettighetslov for barn og fremmer særlig barnets rett til omsorg og beskyttelse (2016:16).

Dette blir knyttet opp mot at barnets beste skal tydeliggjøres i loven og således være et enda mer konkret prinsipp for de som arbeider med barn. Omsorg, beskyttelse og barnets beste er også forutsetninger for barns ivaretagelse og utvikling, og således også noe som kan fremme og utvikle resiliens og mestring.

Der har vært undersøkelser som fremmer hva som innebærer i å arbeide resiliensfremmende. Blant annet viktigheten av profesjonell støtte og god oppfølging, hvor de som følger opp har god kompetanse (Aytar og Brunnberg, 2016), legge opp til mestring i forbindelse med skole og arbeid (Masten og Coastworth, 1998), fremme utvikling av selvregulering i relasjon til andre (ibid). Nylig, og særlig relevant for EMA, er forståelsen av kultur, aksepten for denne og muligheten for å finne mestringsstrategier som er kulturelt forankret (Masten, 2014). Mye forskning fokuserer på det profesjonelle aspektet ved resiliensfremmende arbeid i forbindelse med hva man trenger av kunnskap og kompetanse, og hvordan man systematisk arbeider resiliensfremmende. Et hovedmoment er å la barn og unge eie sin egen historie for å kunne skape mening i sin tilværelse (Kohli, 2011). Dermed vil også EMA sin stemme være viktig for å kunne forstå. Alle disse momentene virker for meg ut fra mine funn å framkomme av NOUene.

NOUene snakker også mye om medbestemmelse, deltakelse og barnet som rettssubjekt, likevel fant jeg ikke i noen av de utvalgte delene noe som fremmet EMA sin egen stemme om hva de trenger. Kohli (2007) snakker nettopp om det som handler om å kunne skape sammenheng i sin egen hverdag (sense of cohesion). Det har vært en norsk undersøkelse som fremmet nettopp EMA sin stemme og hva de ser som sitt eget behov. 'Prøv og innta mitt perspektiv' og 'hjelp meg' er svar fra EMA på hva de trenger. Barna var særlig opptatt av ektehet, og det å bli sett som enkeltindivid, for selv om barna har lignende erfaringer, så er det en heterogen gruppe hvor det enkelte behovet varierer. (Skårdalsmo Bjørgo & Harnischfeger,

2017). Å innta den andres perspektiv kan man se opp mot medbestemmelse og deltagelse og det å hjelpe kan ses opp mot omsorg. Videre er dette arbeidet også knyttet opp mot forståelsen av kultur.

5.3.2. Å arbeide på en kultursensitiv måte

Det er kun NOU 2016:16 som bruker begrepet *kultursensitiv*. Likevel nevner de andre NOUene elementer som er knyttet opp mot kulturforståelse, og viktigheten av dette. Det skal være sagt at det var noe utfordrende ved å finne en klar definisjon av kultursensitivitet, men det virket for meg at uttrykket ofte ble knyttet opp mot *kulturelle rettigheter*.

Den økte andelen av folk med bakgrunn fra andre land reiser spørsmål om hvordan språklige, religiøse og kulturelle rettigheter samt kultursensitivitet bør komme til uttrykk i barnevernsloven. (s. 28).

De kulturelle særegenhetene ved en person blir ofte beskrevet som noe som kan skape utfordringer i møte med dem, og uttrykk som *minoritetsstress* og *flyktningerelaterte faktorer* framgår av dette synet på kultur som utfordrende. Det som er påfallende er hvordan disse faktorene knyttes opp mot flyktninger, asylsøkere og minoriteter spesielt, men sammenlignes med 'andre sårbare grupper' generelt. (kjønnsidentitet, transnegativitet, komme ut-prosesser, handicappede, rusavhengige NOU 2016:16).

Når NOUene omtaler kultur og kulturkompetanse som en del av kultursensitivitet, så dreier det seg i stor grad om styrking av denne kompetansen

Det innebærer også en kontinuerlig innsats for å styrke den kulturelle kompetansen i etatene som møter individer og familier med minoritetsbakgrunn, slik at offentlige tjenester faktisk blir likeverdige.» (NOU 2017:2, s. 185).

Det presiseres også at selv om kultur kan skape utfordringer i møte mellom eksempelvis barnevern og barn og familier, så har den profesjonelle et ansvar når det gjelder å forhindre eller minske disse utfordringene.

Videre har utvalget vurdert hvorvidt arbeidet knyttet til kultursensitivitet bør tydeliggjøres i loven. Utvalget peker på at det er viktig å fremme forståelse for den enkeltes kulturelle bakgrunn og for de særlige utfordringer som reises i

kommunikasjon med barn og foreldre med en annen språklig, religiøs og kulturell bakgrunn» (NOU 2016:16, s. 35.)

Likevel er NOU 2016:16 noe motstridende når utvalget samtidig sier at

Utvalget foreslår at den overordnede bestemmelsen om barnets beste i ny § 2 tredje ledd presiserer at barnets og foreldrenes etniske, religiøse, kulturelle og språklige bakgrunn er ett av de momenter som skal vurderes når det tas stilling til hvilken løsning som er til barnets beste. s. 35.

Således kan man her se at NOU 2016:16 som gjentatte ganger fremmer det språklige, religiøs og kulturelle som sentrale momenter i kultursensitivitet, også presiserer at disse i sammenheng med vurderingen av barnets beste kun er ett moment, og ikke nødvendigvis det mest tungtveiende. «Samtidig peker utvalget på at det er viktig at det ikke oppstår kulturrelativisme i den forstand at det opereres med ulik standard for hva som er god omsorg for barn, basert på familiens kulturelle bakgrunn» NOU 2016:16

Dermed virker det for meg at det som fremmes som kultursensitivitet arbeid i NOU 2016:16 er sterk knyttet opp mot å 'overkomme' de utfordringene som kulturelle særegenheter skaper, og hvor man må balansere de kulturelle rettighetene med det å kunne legge premisser for god integrering. Rugkåsa, Eide og Ylvisaker (2015) sier om møte med personer av annen kultur at balansen mellom kulturalisering og det å frigjøre seg fra kultur helt er en knivegg å gå på. Dersom policy dokumentene viser til en problemrepresentasjon ved særegne kulturelle egenskaper som utfordrende, vil dette kunne ha betydning for utførende praksis. Den sosialfaglige kompetansen som fremmes som nødvendig er forankret i integrering som et overordnet punkt. Både for at EMA skal 'lykkes' og at de som arbeider med EMA skal 'lykkes'.

5.4. Integrering som alfa omega for å lykkes

Når det kommer til de overnevnte punktene både om fremstillingen av EMA og nødvendig sosialfaglig kompetanse, så er disse forankret i norsk struktur og norske kjerneverdier. Norge har innlemmet Barnekonvensjonen som norsk lovgivning, men det vil også si at den på samme tid er regulert til å passe inn i det norske. Samhold, likestilling og deltakelse er fremmet som sentrale norske verdier som legger grunnlaget for hvordan vi møter forskjellige

grupperinger av mennesker (NOU 2017:2). Dermed er de forrige punktene i forbindelse med integrering knyttet tett opp mot både hvordan man anerkjenner personers rettigheter, og hvordan man møter dem på adekvat måte. Altså har Norge noen forventninger til personene som oppholder seg i landet 'i bytte mot' de velferdsgodene vi kan tilby.

NOU 2017:2 sier at ««Likhhet» er et sentralt stikkord i Norge. «Likhhet» er både en beskrivelse av samfunnsforholdene, og et ideal man kan spille på i politiske sammenhenger.» (s. 162), med tanke på at alle skal ha like rettigheter, at det skal være likestilling og at man ikke skal diskrimineres. Herunder faller også lik rett til utdanning som en ressurs for alle barn, men det blir også problematisert ved å si at samfunnet preges av motsetninger og at

Likhhet som sosialt faktum og som verdi kan være utfordrende for personer med bakgrunn fra andre kulturer – noe som også er en høyst aktuell problemstilling for innvandrere og deres etterkommere i det moderne Norge. Samtidig kan majoritetsbefolkningen føle uro over at likhetsidealene forvitrer når samfunnet blir mer kulturelt heterogent. (NOU 2017:2 s. 162).

Dette henger igjen sammen med holdningene i befolkningen. Dette er noe NOU 2017:2 tar for seg, og illustrerer hvordan største delen av befolkningen har en likhetstenkning som fremmer norske kjerneverdier som samhold og likestilling for alle. Likevel framkommer det at denne tenkningen har et utgangspunkt i en forventning til individet. «Nyere studier av befolkningens holdninger til innvandring og velferd tyder på at det er relativt få som vil ekskludere alle nykommere permanent, men svært mange som vil gjøre tilgangen til ordningene betinget» (NOU 2017:2:178 om velferdsordninger).

NOU 2017:2 er mer direkte knyttet til spørsmålet omkring integrering av innvandrere uansett bakgrunn og grunnlag for hvorfor de kom til Norge, og sier at

I den grad de oppfattes som representanter for kulturell forskjellighet, har særskilte behov, trekker seg tilbake i selvsegregerte enklaver og/eller blir utsatt for samfunnsmessig marginalisering, bidrar de også til å sette både velferdsstatens virkemåte og fellesskapets legitimitetsgrunnlag på prøve. (s. 168).

Her kan man se hvordan barn, EMA og generelt personer med annen kulturell bakgrunn enn norsk blir ansett som særlig sårbar, men også sett på som noe som utfordrer det norske, nettopp på bakgrunn av deres sårbarhet.

5.4.1. Aktivitetstilbud generelt og skole spesielt for å sikre integrering

Deltakelse i det norske samfunnet blir sett på både som en forventning og som en mulighet til å styrke ressursene til individet (NOU 2011:10). Deltakelse kan sikres på forskjellige arenaer, og aktivitetstilbud blir nevnt som en drivkraft i dette. På første trappetrinn dreier det seg om deltakelse i mottak og omsorgssentre, både for å få en meningsfylt hverdag, men også som et spring brett inn i samfunnet dersom personen det gjelder skulle få permanent oppholdstillatelse. Beboermedvirkning og deltakelse i hverdagen og aktiviteter ved mottak og omsorgssentre blir «vurdert som et viktig forebyggende tiltak mot negative konsekvenser av mottakstilværelsen» (jf. psykisk helse.) (s, NOU 2011:10, s. 207).

Aktivitet dreier seg om arbeid så vel som fritidsaktiviteter. Når det kommer til arbeid finnes det i Norge reguleringer i forbindelse med arbeidstillatelse og oppholdsstatus. Altså er det begrenset om man får arbeide på bakgrunn av om man avventer svar på asylsøknaden. Det fremmes at arbeid har en positiv effekt på psykisk helse hos personer som er ankommet nytt land, og befinner seg i en usikker situasjon. «Erfaringen tilsier at personer som har arbeidet i asylsøkerperioden, har et langt bedre utgangspunkt for integrering i arbeidslivet og samfunnet generelt.» (NOU 2011:10 s, 268). Likevel er det satt begrensninger til mulighet for arbeid i forhold til innvandringsregulerende hensyn. Som et kompromiss er dermed fokuset på aktivitet i forbindelse med arbeidsoppgaver på mottak og omsorgssentre, samt tilbud om eksempelvis idrettsaktiviteter sett på som en midlertidig løsning for å fylle hverdagen til asylsøkere og flyktninger med noe produktivt og positivt.

Hensikten med et aktivitetstilbud både i og utenfor mottak, institusjon og omsorgssentre, er ifølge UDI sitt rundskriv *Reglement for drift av statlige mottak skal de ordinære mottakene* som NOU 2011:10 refererer til å «bidra til at beboerne kan ivareta sin egen livssituasjon under mottaksoppholdet» og «være et mest mulig normalt bosted for personer i en unormal livssituasjon, samt ivareta, og gi vekstmuligheter for deres individualitet, tilhørighet og mestringsevne» (s. 265) Samme NOU understreker videre viktigheten av aktivisering og sier at «Klientifisering er en reell fare i en passiv mottakstilværelse. Verken for personer som skal integrere seg i Norge, eller for dem som må returnere til hjemlandet, vil det være hensiktsmessig å leve en passiv tilværelse.» NOU 2011:10 s. 269.

NOU 2011:10 refererer til beboermedvirkning som særlig viktig for flyktninger og asylsøkere. Utvalget kobler det opp mot rundskriv (RS 2008-034) om krav til beboermedvirkning. «prinsippene om rettferdighet, likebehandling og gjensidig respekt ligger

til grunn, sammen med et syn på beboere som personer med ressurser, erfaring og kunnskap som kan tas i bruk til beste for dem selv, mottaket og lokalsamfunnet.» s. 203. Utvalget viser også til et tilbakeblikk på disse verdiene i norsk historie som fremmer at dette er særlig verdsette verdier i det norske samfunn. Selvhjelpenhet gjennom midlertidig arbeidstillatelse framkommer av Stortingsmelding nr. 39 (1987-1988), men dette endret seg i takt med det økte antallet asylsøkere fra tidligere Jugoslavia. Da ble fokuset skiftet over til at asylsøkerne skulle bidra på selve mottaket i det daglige som et middel for å få en verdifull og nyttig hverdag. Denne endring i holdning henger enda igjen, og er noe som blir tatt opp også i NOU (2017:2). NOU 2011:10 viser til to sentrale begreper når det kommer til beboermedvirkning, hvor man på den ene siden har brukermedvirkning; «I mottakssammenheng ble brukermedvirkning definert som beboernes muligheter til medbestemmelse over og innflytelse på sin egen livssituasjon innenfor rammene av et statlig mottak». s. 205, og på den andre siden har beboerdeltakelse «Beboerdeltakelse handlet om beboernes utførelse av praktiske oppgaver på mottaket». S. 205.

Utvalget i NOU 2011:10 (kap 26) presiserer at et mestringsperspektiv ligger til grunn når de skal se på barns situasjon i mottak. Aktivitetstilbud blir særlig fremhevet som et viktig moment. Innad i dette aktivitetstilbudet ligger også tanken om skole. NOU 2016:16 sier at «Utdannelse er svært viktig for at barnevernsbarn skal klare seg godt i voksenlivet og bli integrert i arbeids og samfunnslivet.» (s. 55). Det nevnes her eksplisitt *barnevernsbarn*, og denne gruppen blir sett på som spesielt sårbar med behov for omsorg og beskyttelse, og således kan man tenke seg at det er en gruppe som er sammenlignbar med EMA. Mye av grunnlaget for å promotere utdanning ligger i utviklingen integritet, selvstendighet og muligheten til å utvikle seg til å bli en nyttig samfunnsborger (NOU 2016:16). I tillegg er det som nevnt et poeng slik som vist til ved tanken om aktiviteter at å utvikle sine ressurser kan knyttes både opp til om man får bli, eller om man blir sendt ut av Norge.

Deltakelse i skole kan bidra til å fremme iboende ressurser, men også selvfølelse, samt fremme sosialt nettverk. I tillegg bidrar det til forutsigbarhet og kontinuitet i hverdagen (NOU 2011:10). Dette henger igjen sammen med det resiliensfremmende arbeidet.

EMA har utviklet kompetanse ut fra konteksten som skaper det lærings- og oppvekstmiljøet de har vært en del av. Når de kommer til Norge vil de ha med seg verdifulle evner og kunnskap som de har tilegnet seg gjennom egen oppvekst. Det er viktig å være bevisst på at

disse kan utfordres når de kommer til et nytt samfunn som har andre kulturspesifikke mål på kompetanse og utvikling enn det EMA kan oppleve i eget hjemland.

Både aktivitetstilbud og integrering blir av samtlige NOUer beskrevet som tjenlig både med hensyn til å bli i Norge og for eventuell retur. Innad i denne forståelsen fant jeg at det også ligger en holdning som baserer seg på å ikke gjøre Norge for attraktivt.

5.4.2. «Å ikke bli for attraktiv»

Flere av NOUer problematiserer tanken omkring å se integrering i et perspektiv som tjener to sider, både med tanke på integrering i det nye samfunnet som man er ankommet, og med tanke på eventuell retur. Eksempelvis snakkes det om å finne balansen mellom det å tilby arbeid og utdanning uten at dette skal gjøre Norge til et 'attraktivt' land å flykte til. NOU 2011:10 trekker frem Stortingsmelding nummer 17 (2000–2001) som sier at man kan

argumentere med at høve til å ta seg arbeid og tilbod om kvalifisering for asylsøklarar i mottak vil kunne gjere det meir attraktivt å søkje asyl i Noreg. Det kan òg vere vanskelegare å få personar som har fått avslag på ein søknad om asyl, til å forlate landet når dei langt på veg et blitt aktive deltakarar i samfunnslivet. Å leggje til rette for kvalifisering i mottak kan også skape urealistiske forventningar om ei framtid i lande. s. 271. NOU 2011:10???

Og NOU 2017:2 sier at

En viktig avveining er hvordan man kan redusere barrierene til arbeid eller utdanning for flyktninger uten at det samtidig – med en viss sannsynlighet – gjør Norge mer attraktivt for asylsøkere. s. 188

og også at selvhjelpenhet, medbestemmelse og deltakelse som sentrale norske verdier vil være til nytte for flyktninger og asylsøkere «både for dem som må reise hjem igjen, og for dem som må bli og således det norske samfunnet i sin helhet.» (NOU 2017:2:207) Det tosidige løpet blir også sett opp mot bosituasjonen til flyktingene, og det drøftes for og imot en øking av boligstandard

På den annen side ser utvalget det heller ikke som ønskelig å etablere et system som kan oppfattes dit hen at det å ikke rette seg etter utlendingsmyndighetenes vedtak, gir en belønning i form av bedre boforhold. (NOU 2011:10, s. 200.)

Det skal være sagt at NOU 2011:10 utvalget nyanserer bilde noe og sier at

imidlertid at hensynet til innvandringsregulering ikke kan være avgjørende når det gjelder grunnleggende velferdstilbud for barn. Barn har krav på å bli behandlet som barn, og deres sosiale og materielle situasjon må først og fremst vurderes ut fra deres egne behov. s. 242-243.

Her kan man se hvordan EMA faller mellom makt og hjelp, og dette er et tema som også er dagsaktuelt. Dette kan ses i sammenheng med eksempelvis nylige innstramminger i forhold til utlendingsloven, eller at det fremmet et ønske om nye regler for omsorgssentre i form av ny omsorgssenterlov.

5.5. Manglende forskning på EMA

Flere områder blir nevnt som framtidige fokusområder, og hvor det foreligger behov for forskning og kunnskapsøking. Det fremheves manglende forskning på mestring og resiliens i forbindelse med barn i asylmottak (2011:10). Det problematiseres at selv om omsorg er et vesentlig forskningsområde så må ikke dette føre til snevrer forskningen som kun omfatter hjelperollen. Forskning her må ses i sammenheng med «barnas relasjoner til jevnaldrende, det som foregår på skolearenaen, transnasjonale relasjoner til familie og venner, tilhørighet til etnisk gruppe, aktiviteter på fritidsarenaer, forholdet til lokalsamfunnet og mere.» (Eide, Ketil og Tuva Broch, 2010 sør. i NOU 2011:10, s. 248).

Barns rett til å uttale seg, og da særlig knyttet til unge asylsøkeres opplevelse av egen situasjon og sak formidles av NOU 2011:20 utvalget som et særlig relevant område å fokusere på: «Det er også nødvendig med videre forskning på hvordan unge asylsøkeres informasjons- og uttalerett blir ivaretatt i praksis.» (s. 106). Dette innebærer også spesifikke metoder for den typen samtaler med barn som dreier seg om å kunne ivareta deres uttalerett og opplevelse av egen situasjon. Videre sier NOU 2011:20 at «Utvalget mener også at det er behov for forskning om hvordan unge enslige asylsøkere blir ivaretatt i omsorgssentre og i asylmottak.» (s. 107). Utvalget presiserer at dette dreier seg om ivaretagelse på alle nivåer,

men også det å se på forskjellen i behandling og plassering av EMA under 15 år og de over 15 år.

NOU 2017:2 trekker behovet for forskningen opp på et høyere strukturelt nivå som kan gi utslag i individuelle forutsetninger. «[i] den grad nykommerne faktisk også lever på måter som kan sies å være i strid med prinsippene om gjensidighet, må man søke å avdekke om det er manglende vilje eller manglende evne og muligheter som gir dette utfallet.» (s. 165). Dette blir riktignok ikke fremmet som et spesifikt forskningsområde som trengs å belyses, men likevel kan man se at behovet for denne 'avdekkingen' også vil ha konsekvenser for hvordan man møter EMA.

Dette er et sammenfallende perspektiv med den forskningen som foreligger. I norsk sammenheng er det skrevet mye om saksbehandleres opplevelser og perspektiver (Križ, og Skivenes, 2015). Særlig i norsk forskning viser det seg at studier av EMA særlig fokuserer på organisasjonsteori, barnerettigheter, psykososiale studier, barnas tidligere erfaringer og barnespesifikke grunnlag for asyl (Wernesjö, 2012). Det kan virke som om EMA sine stemmer er noe svakere i forskningslitteraturen

6. Oppsummering og konklusjon

Det framkom av mine funn fire sentrale temaer knyttet opp mot min problemstilling: 1) Der foreligger et risikoperspektiv på EMA, 2) EMA og norske barn har forskjellige rettigheter, 3) kultursensitivitet og resiliensfremmende arbeid som viktig sosialfaglig kompetanse og 4) at integrering er særlig viktig for å ivareta EMA sitt behov. I tillegg framkom det at det foreligger manglende forskning på EMA. Mer og bredere forskning kan bidra til utvidet forståelse og øke kompetanse. Det var naturlig nok et skille for hvor mye hver av NOUene gjorde seg gjeldende til å belyse aspekter ved problemstillingen. Dette fordi de har hvert sitt mandat med grunnlag i en bestilling om å belyse gitte samfunnsspørsmål. Likevel framkom det interessante funne, spesielt i forbindelse med NOU før og etter 2015. Jeg vil her oppsummere sentrale trekk ved funnene i min analyse og ut fra disse trekke konklusjoner.

6.1. Sårbare, ressurssterke og lik andre – legitimering av ‘annerledeshet’

Fremstillingen av EMA viste seg i NOUene å være preget av kompleksitet, og til dels en ‘annerledeshet’. Denne annerledesheten utspiller seg når man ser fremstillingen av EMA opp mot definisjon av barn og barndom i Norge. Dette selv om det blir presisert at man først å fremst skal se EMA som barn. Samtidig viser det seg å være motstridende fremstillinger av EMA. Som sårbar, som ressurssterk, som individ, og som generalisert og kategoriser. Funnene tyder på at det er sårbarhetsperspektivet som er dominerende. Denne framstillingen av EMA som sårbare kommer til uttrykk gjennom generalisering av gruppen som helhet, gjennom å sidestille EMA med andre ‘sammenlignbare’ sårbare kategorier, og gjennom å relatere risiko opp mot ‘flyktningsespesifikke’ faktorer. Psykisk helse, språkbarrierer og ‘aleneheten’ til EMA blir trukket frem som særlige risikofaktorer, med psykisk helse som mest tungtveiende.

Fremstillingen av EMA som sårbare har et utgangspunkt i forskjellige forståelser av disse barna. Blant annet EMA sin individuelle situasjon både i forbindelse med flukten og med oppholde i nytt land, samt ‘kulturspesifikke’ faktorer. Den individuelle situasjonen vil eksempelvis være opplevelser av traumatiske hendelser og brudd i nære relasjoner. I forbindelse med opphold i nytt land dreier det seg om eksempelvis usikkerheten ved å vente på svar om oppholdstillatelse, og passiviteten dette medfører. Dermed avgrenser NOUen et ansvarsområde, og setter begrensinger i hvordan man kan møte EMA fordi deres situasjon

‘bare er sånn’. ‘Kulturspesifikke’ faktorer blir ikke ytterligere definert, men det vises i sammenheng med dette at kompetanseheving innenfor kultursensitivitet er særlig sentralt.

Det fremkommer også et ressursperspektiv på EMA, men det er i vesentlig mindre grad enn framstillingen som sårbar. Det ressursfokuserte fokuset ligger i et her og nå fokus hvor man ser mestring som betinget av nåtiden heller enn fortiden. EMA som aktør og deltaker er forankret i deltakelse og medbestemmelse som utgangspunkt for å fremme ressurser. EMA som rettighetsbærere bygger oppunder ressursperspektivet ved å gi barnet en subjektposisjon. Det virker også som at ressursfokuset i større grad er tilknyttet hva «vi» (profesjonelle) kan få til å gjøre for EMA ut fra rammene man jobber innenfor.

Man kan stille seg undrende til hvorvidt sårbarhetsfokuset har innvirkning på praksis i den form at det fremmer EMA sitt behov når det kommer til hvordan de møtes og deres rettigheter. Her viser NOUene til motstridende holdninger. Eksempelvis fremmes ‘aleneheten’ og opplevelsen av brutte relasjoner til EMA som en risikofaktor. Sett opp imot at det ikke er noen automatikk i at EMA over 15 får oppholdstillatelse, kan sårbarhetsframstillingen og således hva man må gjøre for å fremme mestring, virke motstridende til den politiske praksisen som føres (Forum for Barnekonvensjonen, 2017).

En annen måte å se det på er om sårbarhetsfokuset er et resultat av en forutinntatt forståelse. EMA er noe som ‘truer’ den allerede etablerte ‘virkeligheten’ som vi anerkjenner rundt det å være barn og det som anses som ‘god’ eller ‘riktig’ barndom. Dermed kan et risikoperspektiv ses opp mot det faktumet at EMA ‘truer’ vår virkelighet, og et ressursperspektiv kan ses opp mot de elementene som tilsier at EMA har tilpasset seg det norske samfunnet, og dermed også det vi anser som ‘riktig’ (Kohli, 2005).

Det har vist seg nettopp at av tre minoritetsdiskurser, ressursorientering, usynliggjøring og problemfokus, var problemfokus framtrædende i forbindelse med å forklare avvikende atferd hos minoritets elever i skolen. Problematismen av problemfokuset som forklaringsfaktor er tilknyttet reproduksjonen av sosial ulikhet dersom inkludering utelukkende rettet seg mot majoriteten. Det er fare for at individer som har mindre, eller andre ressurser enn, majoriteten, blir sett på å ha en atferd som fraviker majoritetens væremåte, og dermed defineres som avvikende atferd. (Daae-Qvale, 2009).

Ut funnene kan det virke som sårbarhets- og risikoperspektiv blir sett opp mot individuelle faktorer som er forankret i individet, altså egenskaper ved personen og valg som personen har

tatt ('valgt' å flykte). Ressursperspektivet virker i større grad å være knyttet opp mot det som kan anses å være kjerneverdier i det norske samfunnet, og som blant annet er en forankret del av barnevernstjenestens mandat og framgangsmåte. Dette er av interesse fordi det kan si noe om en problemrepresentasjon av EMA med rot i individuelle karakteristikk, og en positiv 'annen' representasjon sett opp mot norske kjerneverdier eller i forbindelse med hva systemet kan bistå med (eks. bistå med omsorg som forutsetning for å utvikle integritet, bistå med å involvere). Man kan også se ressursperspektivet som en legitimering for fokusområdene som fremmes i arbeidet med EMA slik som integrering. Dette blir dermed også en positiv framstilling av «oss» (de profesjonelle).

En vinkling i forbindelse med det å belyse EMA som ressurssterke er hvordan de over 15 år fremstilles som mer selvstendig og som bedre utrustet for å klare seg, til dels alene, sammenfaller med det norske synet på barn og barndom. Likevel kan man stille seg undrende til hvorvidt det å fremstille 15 åringene på denne måten er en legitimering av hvordan deres asylstatus behandles. For realiteten er at de mellom 15 og 18 år får midlertidig oppholdstillatelse, og dermed er det sannsynligheten tilstede for at de blir sendt ut av landet når de er 18 år. Dermed kan man også bruke ressursperspektivet som et grunnlag for å si at 'de kommer til å klare seg selv'.

Bilde av EMA er nyansert, men ut fra mine funn virker det som at annengjøring og positive egne representasjon og negative annen representasjon er framtrede forklaringsfaktorer på sårbarhetsperspektivet. Denne typen forklaringsfaktor som grunnlag for å nyansere bildet til EMA virker å være tilstede i alle NOUene både før og etter 2015.

6.2. Blir EMA frarøvet rettigheter?

Det blir av NOUene gitt inngående beskrivelser i hva som er universelle rettigheter for alle barn, og videre hvordan barns rettigheter er uløselig tilknyttet tanken og forståelsen om barnets beste. De universelle rettighetene fordrer retten til omsorg og beskyttelse og er forankret i internasjonale konvensjoner. Kulturelle rettigheter, retten til å ikke bli diskriminert og til lik behandling er noe av det som blir trukket frem som generelt gjeldende for alle.

Likevel framkommer det at EMA har forskjellige rettigheter både innad i gruppen og sammenlignet med andre barn for øvrig. Disse blir berettiget særlig med bakgrunn i innvandringspolitiske hensyn. Skillet mellom over og under 15 år er særlig tatt opp. NOUene

før 2015 presiserer hvordan forskjellsbehandlingen som framkommer her, har blitt kritisert fra flere hold. Her fremkommer et tydelig skille mellom NOUene før og etter 2015. Ettersom at NOUene er skrevet i en gitt kontekst, kan man trekke linjer til den innvandringspolitiske situasjonen på tidspunktet. NOUene etter 2015 er preget av et samfunn med høy innvandring, og NOUene før 2015 er preget av de har en større distanse til årene før som var preget av økende høy innvandring.

For NOUene etter 2015 blir ikke kritikken av denne forskjellsbehandlingen fremmet, og NOU 2016:16 henviser til forslag om lov for omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere (Barne- og likestillingsdepartementet, 2016). Dette forslaget berettiger å senke krav om kompetanse, krav om bemanning og krav om innkvarteringsstandard i at de over 15 år kan ses på som mer selvstendig enn de under 15, og dermed ikke har like stort behov for oppfølging. Denne tanken er ny i forbindelse med hva som har blitt foreslått som tiltak tidligere. NOU 2011:11 tar for seg hvordan Regjeringen fra 2009 hadde en politisk plattform som omhandlet å overføre ansvaret for EMA fra UDI til det statlige barnevernet. Det ble presisert av Regjeringen at dette ikke ville la seg gjøre på en fire års periode, men at dette ville være et arbeidsområde man skulle fortsette med. Ut fra NOU 2016:16 tyder det på at denne tanken har endret seg. NOUene før 2015 viser til hvordan en ad hoc løsning på innkvartering og mottak av flyktninger og asylsøkere ble opprettet etter en økning av innvandring i 1993. Dette så man igjen i 2009 når tallene igjen økte, og ut fra mine funn kan man se hvordan dette igjen gjør seg gjeldende i 2015 etter flyktningekrisen. Dermed kan tenke seg om NOU 2011:11 fordrer et annet syn fordi den ikke er et direkte resultat av et år med økende innvandring.

Der er pågående debatter i dag i forbindelse med hvilke rettigheter EMA skal ha videre. Et forslag som heter Innstramminger II har en ordlyd som begrenser muligheten for EMA å bli værende i Norge etter fylte 18 år. Dette vil dermed ha innvirkning på hvilken mulighet kommunene har til langsiktig planlegging, noe som kan gjøre situasjonen til EMA enda mer utrygg og uforutsigbar. Dette kan virke motstridende til tanken om hva som anses som god omsorg for disse barna og hva som anses som resiliensfremmende atferd. Høringsnotatet resulterte i Prop. 90 L (2015-2016), men har foreløpig ikke resultert i lovendring på dette punktet.

Deltakelse som rett kan virke å bli motarbeidet av innvandringspolitiske tiltak. Her trekker NOU 2011:20 frem Redd sitt prosjekt *Mens vi venter – en hilsen fra barn som søker asyl i Norge* (2010) som fant på bakgrunn av intervjuer med asylsøkende barn at «Mange fortalte at

de ikke hadde mulighet til å påvirke beslutninger som angikk dem, men at de samtidig følte seg ansvarlig for den situasjonen de var i.» (NOU 2011:20, s. 101). Således ser man at avmakt også preger asylsøkerilværelsen, og følelsen av kontroll over eget liv og medbestemmelse svekkes, og dermed er en medvirkende sårbarhetsfaktor.

Det er også en kvalitativt annen vinkling på rettigheter som framkommer utover retten til omsorg. Dette er den spesifikke retten til deltakelse. Mens retten til omsorg kan virke og fremme EMA som barn med behov for beskyttelse, så fremmer retten til deltakelse EMA som barn som aktive aktører.

Tross anbefalingene fra komiteen i 2010, har regjeringen høsten 2016 foreslått at omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere under 15 år heller ikke lenger skal reguleres i barnevernloven, men i en egen lov. Forslaget innebærer en betydelig svekking av omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere, sammenlignet med situasjonen for barn under barnevernets omsorg. (Forum for barnekonvensjonen, 2017 s.26).

Det er tydelig at EMA har andre rettigheter og får en annen kvalitet på tjenester sammenlignet med norske barn. Skillet er bemerkelsesverdig når det kommer til EMA over og under 18 år. NOUene fra før 2015 problematiser dette, og viser til Regjeringens plan om å overføre omsorgsansvaret fra UDI til det statlige barnevernet. I dokumentene etter 2015 kan man se at igjen så har en periode med økning av flyktninger og asylsøkere hatt innvirkning på rettigheter og tjenester, tilsvarende det man så i 1993 og 2009. Fremstillingen av EMA mellom 15 og 18 år som mer kognitivt kompetente enn de under 15, virker i større grad å være legitimeringsgrunn for forskjellige botilbud i NOUene etter 2015 enn de før.

6.3. Hva er kultursensitivitet *egentlig*?

NOUer har den hensikt at de skal belyse et område, komme med kunnskapsøking, og ut fra dette eventuelt komme med forslag til tiltak. I NOUene ble det trukket fra mange fokusområder og forslag til tiltak. Det kom imidlertid frem av mine funn knyttet opp mot min problemstilling at kultursensitivitet og resiliensfremmende arbeid er viktige kompetanseområder i arbeidet med EMA.

Fremstillingen av EMA som sårbare forankret i 'kulturspesifikke' utfordringer, kan være noe som har hatt betydning for at kultursensitivitet blir fremmet som et område for kompetanseheving. Dessuten vil denne sårbarhetsfremstillingen, særlig med utgangspunkt i forståelsen av EMA som traumatisert og alene, være en mulig katalysator for at nettopp resiliensfremmende arbeid blir presisert.

Resiliensfremmende arbeid er forankret i en godt definert teori, og dermed er det bred kunnskap om dette. Man vet at det er forankret i en tilknytningsteoretisk og utviklingspsykologisk forståelsesramme. Ut fra mine funn virket det som om kultursensitivitet er et noe mer diffust område. Det frontes som særlig viktig i forbindelse med kulturelle rettigheter som retten til å beholde språk og religion, i dette ligger også de profesjonelles ansvar for å ha kompetanse om mennesker fra andre kulturer. Likevel er ikke kultursensitivitet definert ytterligere. Dette har betydning for hvor man tenker ansvaret ligger, og hva man faktisk legger i en kultursensitiv tilnærming.

Det kan drøftes hvorvidt mangelen på å definere kultursensitivitet godt nok kan ha en uheldig effekt på hvordan profesjonelle forstår kultursensitivitet. Dersom man bruker forståelsen av kultur i en overgeneraliserende forstand, vil alle egenskaper og dermed også alle utfordringer bli forstått ut fra denne forståelsen. Dette vil også ha betydning for kvaliteten på tjenestene som mennesker med annen etnisk bakgrunn får. Her argumenteres som et motsvar det «at det å 'ta hensyn til kultur' ikke bare betyr å få mer kunnskap om kulturelle normer og særtrekk, men også om å *akseptere* slike forskjeller» (Bredal, 2009:45). Dette kan også ses som uheldig fordi man kan ende opp med og 'akseptere' alt som har med kultur og gjøre, og således bli 'fargeblind' eller 'kulturblind'. Det er ikke slik at disse utgangspunktene for forståelse utelukker hverandre, og man skal etterstrebe både kultursensitivitet og flerkulturell kompetanse. Men disse forståelsesrammene gir oss et utgangspunkt hvor vi får verktøy til å først forstå en handling, for i det hele tatt å kunne vurdere den (Bredal, 2009).

6.4. Integrering – ikke løsningen på på alt

Integrering ble av dokumentene sett på en særlig viktig forutsetning for at EMA skal klare seg, samt som et viktig arbeidsområde for de som jobber med EMA. Her blir aktivitetstilbud og skole spesielt nevnt. Integrering blir sett på i sammenheng med deltakelse. Gjennom medvirkning og medbestemmelse er hensikten å gi EMA en meningsfylt hverdag, og et

utgangspunkt for mestring. Integrering forklares som forankret i sentrale verdier som samhold, likestilling, inkludering og deltakelse. Dette er også forklart som både en forventning til individet og en mulighet for individet til å styrke sine ressurser. Ut fra mine funn kan det tyde på at NOUene etter 2015 i større grad har fokus på ansvaret individet selv har til å integrere seg i samfunnet. I motsetning virker NOUene før 2015 å presisere at det er systemet og hjelperne som i større grad har ansvar for å hjelpe individer å bli integrert,

Det har blitt problematisert hvorvidt ordet *integrasjon* forbeholdes innvandrere med annen kulturell bakgrunn, og at kampene som har blitt kjempet i forbindelse med inkludering og likestilling er forbeholdt av eksempelvis kvinner og personer med funksjonsnedsettelse. Vike & Eide (2009) tar dette opp som et catch 22 problem:

«Når en spesiell kategori mennesker, som identifiseres upresist og stereotypisk på bakgrunn av hudfarge, etnisk bakgrunn og religion (...), utsettes for generell mistenksomhet og et moralsk krav om å vise større vilje til å 'integrere seg', skapes en opplevelse av å være permanent skyldig.» (s. 21)

Altså kan man kategorisere og stereotypere en gruppe mennesker på bakgrunn av gitte kvaliteter og hevde at det er samfunnet sitt ansvar å hjelpe dem til å bli integrert (inkludert], og på samme måte kan man kategorisere og stereotypere en annen gruppe mennesker på bakgrunn av andre kvaliteter, og sette krav om forventning til at de «inkluderer seg selv».

I forbindelse med integrering framkom også spennet mellom den tosidige tilværelsen ved å være asylsøker og flyktning. Også her var det et skille mellom før og etter 2015 i NOUene. NOU 2017:2 peker på hvordan avveiningene i forhold til å gi mer rom for arbeid og utdanning i påvente av svar på asylsøknaden også må ta hensyn til om dette gjør Norge mer attraktivt for asylsøkere. Her er det ingen spesifisering for aldersmessige forskjeller. NOU 2011:10 derimot presiserer nettopp at «barn har krav på å bli behandlet som barn» (s 242-243) og dermed at innvandringsregulering skal gå på bekostning av dette. I NOU 2017:2 virker det å være mer konkret i behovet for å ikke gjøre Norge til en attraktiv destinasjon. I NOU 2011:10 blir det også presentert momenter som taler for en viss begrensning i rettigheter til flyktninger og asylsøkere, men til stadighet blir disse momentene problematisert ut fra menneskelige hensyn. «Arbeid kan skape falske forhåpninger om oppholdstillatelse, og et avslag kan oppleves som en større skuffelse. Komiteen konkluderer likevel med at momenter som taler for rett til å ta arbeid, er sterkere enn det som taler mot.» (NOU 2011:10)

I forbindelse med EMA sin evne til å integrere seg, kan man se dette opp mot en negativ annen representasjon og en positiv egen representasjon. Gjennom å fremstille integrasjon i samfunnet som en sentral verdi, vil dette kunne legitimere profesjonelles eventuelle syn på EMA sitt ansvar til å integrere seg. Gjennom å fremme sårbarhet som mangel på tilpasning til sentrale verdier i det norske samfunnet, vil de som møter EMA kunne legitimere en negativ annen representasjon i det som anses som sosialfaglige kjerneverdier. «For instance, these narratives can be criticized for failing to foreground asylum seekers' resilience and agency by constructing them as a vulnerable group as this masks diversity of experiences. » (Masocha 2015 s.571).

Integrering foreligger som et sentralt element i det som fremmes som viktig i arbeidet med EMA. Deltakelse i samfunnet og tilhørighet er også ansett som viktige resiliensfremmende faktorer. NOUene viser til forskjellige ansvarsområder, og her viser det seg at NOUene før 2015 i større grad ilegger ansvaret til integrering over på de profesjonelle. NOUene etter 2015 trekker i stor grad fram aspektet ved å ikke gjøre Norge for attraktivt. Dermed virker det som at det i større grad er EMA sitt behov og hvilken kompetanse som styrer hva som skal være fokuset i møte med EMA i NOUene før 2015. I NOUene etter 2015 virker det som om fremstillingen av EMA forankret i innvandringspolitiske faktorer legitimerer hvordan EMA skal møtes.

6.5. EMA sin stemme må frem! (Forslag til videre forskning)

Det er enighet i at det er kunnskapshull i forskningen i forbindelse med EMA. Særlig dreier det seg om forskning som fremmer EMA sin egen stemme. For å kunne nettopp bygge oppunder mestring, så vil det være et poeng at man etterspør EMA selv hvilke mestringsstrategier som er viktige for dem. OG ikke minst hva de ønsker i møte med nye omsorgspersoner i Norge. Slike funn kan ikke generaliseres over hele gruppen da behovene og strategiene vil være individuelle. Men det kan bidra til å belyse eksempelvis behovet for, og hva kultursensitivitet innebærer. I tillegg kan det belyse spørsmål omkring 'de tause barna' og bidra til at man får en annen forståelse for denne tausheten enn at det motarbeider den jobben som blir gjort fra de profesjonelles side. Spørsmålet om diskriminering og institusjonell rasisme virker ikke å være særlig fremtredende i NOUene i forbindelse med kunnskapsheving om dette. Dersom man ikke reflekterer rundt disse spørsmålene som saksbehandler, så kan diskriminering og institusjonell rasisme gå ubemerket hen med

legitimering i det man tenker er godt sosialfaglig arbeid. Derfor vil også profesjonelles syn på, samt EMA sine opplevelser, av hva som kan oppleves som diskriminerende være relevant.

7. Avslutning

Der finnes en sammenheng mellom hvordan EMA blir fremstilt, og hvilke sosialfaglig kompetanse som fremmes som viktig. Fremstillingen av EMA i NOUene er nyansert, men likevel er det et sårbarhetsfokus som er særlig fremtredende. Resiliensfremmende arbeid og kultursensitivitet kan ses på som et resultat av at sårbarhetsfokuset blant annet legger kultur og aleneheten til EMA som forklaringsfaktor.

Det viser seg å være en forskjell i framstillingen av EMA og hva som blir ansett som viktig barnevernfaglig kompetanse i NOUene før og etter 2015. I NOUene før 2011 er det resiliensfremmende arbeid som kommer frem som særlig sentralt. Framstillingen av EMA i disse NOUene er tilknyttet en problematisering av at EMA har andre rettigheter enn andre barn. I NOUene etter 2015 fremstilles derimot EMA i tråd med hva som anses som hensiktsmessig innvandringspolitiske tiltak tilknyttet økt innvandring. Dermed kan man se at språk skaper handling når NOUene legitimerer framstillingen av EMA forankret i den gitte konteksten for samfunnet. Dermed vil interaksjonen mellom hva som fremmes som EMA sine behov og hva som fremmes som samfunnet sitt behov være i en gjensidig interaksjon knyttet opp mot tid og rom.

Referanser

- Abrams, L. S., & Moio, J. A. (2009). *Critical race theory and the cultural competence dilemma in social work education*. Journal of Social Work Education, vol 45(2), s.245261. doi:10.5175/JSWE.2009.200700109
- Aadnanes, M. og Pastoor, Lutine de Wal (2013) *Blir enslige mindreårige flyktninger diskriminert?; en drøfting av deres rettigheter*. Tidsskrift Norges barnevern, 2013, vol 90(1), s. 42-51.
- Antonovsky (1987) *Unraveling the mystery of health. How people manage stress and stay well*. San Francisco: Jossey-Bass
- Aytar, O. og Brunnberg, E. (2016) *Empowering Unaccompanied Children in Everyday Life in a New Country: A Resiliense Support Center in Sweden Evaluated from the Perspective of Program Theory*. Revista de Asistentia Sociala, 2016, vol 15(2) s. 35-56
- Barnekonvensjonen. (2003). *FNs konvensjon om barnets rettigheter*: Vedtatt av De Forente Nasjoner den 20. november 1989, ratifisert av Norge den 8. januar 1991: Revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller. Oslo: Barne- og familiedepartementet
- Barneombudet (u.d) *Barn som søker asyl alene*. Hentet fra:
<<http://barneombudet.no/dine-rettigheter/til-en-rettferdig-asylsituasjon/barn-somsoker-asyl-alene/>>
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet (2012) *Endring i barnevernloven*. (Prop. 106 L 2012-2013) Oslo: Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2011). *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger: En håndbok for kommunene*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013) *Barnevernet – en hjelper Kommunikasjonsstrategi for barnevernet 2013-2016*. Oslo.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2016) *Høring – Forslag til ny lov om omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere*. Oslo
- Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (2017/2018) *Enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger*. Publisert 10. mars 2015, oppdatert 2. mai 2018. Oslo Hentet fra:
<https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Oppvekst/Barn_pa_flukt/Enslige_mindre_earige_asylsokere_EMA/>
- Spinhoven, P., Bean, T., & Eurelings-Bontekoe, L. (2006). *Inconsistencies in the self-report*

- of traumatic experiences by unaccompanied refugee minors.* Journal of Traumatic Stress, vol 19(5), s. 663-673.
- Bengtson, M. (2007) *Ungdommens prosjekt*. I Haavind og Øvereide (red). Barn og unge i psykoterapi, bind 1, samspill og utviklingsforståelse, s. 208 – 228 Oslo: Gyldendal Akademiske
- Bengtson, M. og Ruud, A. K. (2012) *Utviklingsstøtstende omsorg i mottaksfasen*. I Eide (red) Barn på flukt psykososialt arbeid med enslige mindreårige flyktninger. S. 183 – 198. Oslo: Gyldendal Akademiske
- Bergen kommune (2016) *Bergens barn – byens fremtid Plan for helsestasjons- og skolehelsetjenesten, psykisk helsearbeid for barn og unge i barnevernet i Bergen 2016 – 2026*. Bergen: Bergen kommune
- Berger og Luckman (1966) *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge* London: Penguin Books
- Bowen, G. A. (2009). *Document analysis as a qualitative research method*. Qualitative research journal, vol 9(2), s. 27-40.
- Bø, B. P. (2015). *Social work in a multicultural society: New challenges and needs for competence*. Vol 58(4), s. 562-574. doi:10.1177/0020872814550114
- Clarke, V. & Braun, V. (2006). *Using Thematic analysis in psychology*. Research in Psychology, vol 3(2), s. 77-101 Doi: <http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Catic, S. (2015) *De sårbare og ressurssterke barna. En diskursanalyse: Ulike fremstillinger av enslige mindreårige asylsøkere*. Masteroppgave. Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Christoffersen, H. (2010) *Semantikk og politikk. En analyse av integreringsbegrepet i stortingsmeldinger om innvandring*. Masteroppgave. Høgskolen i Oslo
- Carlson, B. E., Cacciatore, J., & Klimek, B. (2012). *A Risk and Resilience Perspective on Unaccompanied Refugee Minors*. Social Work, vol 57(3), s. 259-269. doi:10.1093/sw/sws003
- Daniel, B., Wassell, S., Gilligan, R., & Howe, D. (2010). *Child development for child care and protection workers* (2nd ed.). London: Jessica Kingsley.
- De nasjonale forskningsetiske komiteene (2014) *Generelle forskningsetiske retningslinjer*. Oslo. Hentet fra: <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/>
- Eide, K. (2012) *En kunnskapsoversikt*. I Eide (red.) Barn på flukt psykososialt arbeid med

enslige mindreårige flyktninger. Oslo: Gyldendal Akademiske. s. 61-78

Engebriksen, A. (2003). *The child's – or the state's – best interests? An examination of the ways immigration officials work with unaccompanied asylum seeking minors in Norway*. Child & Family Social Work, vol 8(3), s. 191-200.

doi:10.1046/j.13652206.2003.00280.x

Ensor, M., & Goździak, M. (2010). *Children and Migration: At the Crossroads of Resiliency and Vulnerability*.

Barne- og likestillingsdepartementet. (2008) *Et åpent barnevern – kommunikasjonsstrategi for barnevernet 2008 – 2011*. Oslo. Hentet fra

https://www.bufdir.no/Global/Et_åpent_barnevern_kommunikasjonsstrategi_2008_2011.pdf

Frey, E., & Johansen, M. (2014). *Hvordan blir barnevernets oppdrag framstilt i kommunikasjonsstrategiene?* Fontene Forskning, vol 7(1), s. 43-55.

Forum for barnekonvensjonen (2017) *Supplerende rapport til Norges femte og sjette rapport til FNs komité for barns rettigheter 2017*. Hentet fra:

<http://forumforbarnekonvensjonen.no/onewebmedia/Supplerende%20rapport%20-%20norsk%20endelig.pdf>

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder* (2. utg. ed.). Bergen: Fagbokforlaget

Hammersley, M., & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: principles in practice* (3 utg.). London: Routledge.

Hansen, T. (2017) *Norges offentlige utredninger (NOU)* i Store norske leksikon. Hentet fra [https://snl.no/Norges_offentlige_utredninger_\(NOU\)](https://snl.no/Norges_offentlige_utredninger_(NOU))

Helljesen, V. og Wernersen, C. (2017). *Menneskerettighetsjurist reagerer kraftig på Listhaugs utspill: Alvorlig og foruroligende*. Norsk Rikskringkasting. Hentet fra:

https://www.nrk.no/norge/menneskerettighetsjurist-reagerer-kraftig-pa-listhaugsutspill_-alvorlig-og-foruroligende-1.13657937

Hennum, N. (2011). *Controlling children's lives: covert messages in child protection service reports*. Child & Family Social Work, vol. 16(3), Doi: 10.1111/j.1365-2206.2010.00744.x

Hodes, Matthew, Jagdev, Daljit, Chandra, Navin, & Cunniff, Anna. (2008). *Risk and Resilience for Psychological Distress amongst Unaccompanied Asylum Seeking Adolescents*. Journal of Child Psychology and Psychiatry, vol 49(7), s. 723-732.

- Hollekim, R., Anderssen, N., & Daniel, M. (2016). *Contemporary discourses on children and parenting in Norway: Norwegian Child Welfare Services meets immigrant families*. Children and Youth Services Review, vol 60(Supplement C), s. 52-60. doi:<https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2015.11.004>
- Jensen, T. K., Skårdalsmo, E. M. B. og Fjermestad, K. W (2014) *Development of mental health problems – a follow-up study of unaccompanied refugee minors*. Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 2014, vol 8(29) s.1-10
- Jensen, T., Fjermestad, K., Granly, L., & Wilhelmsen, N. (2015). *Stressful life experiences and mental health problems among unaccompanied asylum-seeking children*. Clinical Child Psychology and Psychiatry, vol 20(1), s.106-116.
- Karlsen, R. (2014) *Enslige, mindreårige asylsøkere*. Human Rights Service, Hentet fra <https://www.rights.no/2014/03/enslige-mindrearige-asylsokere/>
- Kohli, R. K. S. (2003) *Social Work With Unaccompanied Asylum Seeking Children*. Oxford: Blackwell.
- Kohli, R. K. S. (2006). *The comfort of strangers: social work practice with unaccompanied asylum-seeking children and young people in the UK*. Child & Family Social Work, 11(1), 1-10. doi:10.1111/j.1365-2206.2006.00393.x
- Kohli, R. K. S. (2011). *Working to Ensure Safety, Belonging and Success for Unaccompanied Asylum-seeking Children*. Child Abuse Review, 20(5), 311-323. doi:10.1002/car.1182
- Kohli, R. K. S. og Mather, R. (2003) *Promoting psychosocial well-being in unaccompanied asylum seeking young people in the UK*. Child & Family Social Work, vol 8(3), s. 201-212.
- Kommunal- og arbeidsdepartementet. (1987) *Om innvandringspolitikken*. St.Meld. Nr. 39 (1987-88) Hentet fra:< https://www.stortinget.no/no/Saker-ogpublikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1987-88&paid=3&wid=c&psid=DIVL411&pgid=c_0339>
- Kommunal- og regionaldepartementet (2000) *Asyl- og flyktningpolitikken i Noreg*. St.meld. Nr. 17. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/7e193f4745e947a8827cec632b896318/no/pdfa/stm200020010017000dddpdfa.pdf>>
- Krippendorff, K. (2012). *Content analysis : an introduction to its methodology* (3rd ed. ed.). Thousand Oaks, Calif: Sage.
- Križ, K., & Skivenes, M. (2015). *Challenges for marginalized minority parents in different welfare systems: Child welfare workers' perspectives*. International Social Work, 58(1), 75-87. doi:10.1177/0020872812456052

- Laing, R. D. (1974) *Selvet og de andre*. Hentet fra:
https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2014051907014
- Lewin, N. (2007) *En bedre kultur for læring – for hvem? En dekonstruksjon av begrepet «mangfold» sin diskursive flertydighet i St.meld. nr 30 (2003-2004) Kultur for læring*. Masteroppgave. Universitetet i Oslo.
- Lidén, H., Seeberg, M. L. og Engebrigsten, A. (2001) *Medfølgende barn i asylmottak – livssituasjon, mestring, tiltak* ISF-rapport nr. 2011:1
- Lustig, S., Kia-Keating, M., Knight, W. G., Geltman, P., Ellis, H., Kinzie, J. D., Keane, T. og Saxe, G. (2004) *Review of Child and Adolescent Refugee Mental Health*. Journal of Amerikan Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 2004, vol 43(1). s.24-36.
- Majumder, P. (2016). *'Inoculated in pain': Examining resilience in refugee children in an attempt to elicit possible underlying psychological and ecological drivers of migration*. International Journal of Culture and Mental Health, vol 9(4), s. 327-339.
- Mahieu, E. og Olsbänning, C. (2014) *Ensamkommande flyktningbarn i media; en diskursanalys*. Uppsala Universitet
- Malterud, K. (2001). *Qualitative research: standards, challenges, and guidelines*. The Lancet, Vol 358(9280), s. 483-488. doi:10.1016/S0140-6736(01)05627-6.
- Masocha, S. (2015). *Construction of the 'other' in social workers' discourses of asylum seekers*. Journal of Social Work, vol 15(6), s. 569-585.
doi:10.1177/1468017314549502
- Masten, A., Coatsworth, J., Fowler, Raymond D., & Hetherington, E. Mavis. (1998). *The Development of Competence in Favorable and Unfavorable Environments*. American Psychologist, 53(2), 205-220.
- Masten, Ann S. (2001). *Ordinary Magic: Resilience Processes in Development*. American Psychologist, vol 56(3), s. 227-38.
- Masten, A. (2014) *Global Perspective on Resilience in Children and Youth*. Child Development, vol 85(1), s. 6-20.
- Mathiesen, K. S., Kjeldsen, A., Skipstein, A., Karevold, E., Torgersen, L. & Helgeland, H (2007) *Trivsel og oppvekst – barndom og ungdomstid*. Rapport 2007:5 Nasjonalt folkehelseinstitutt.
- Merriam-Webster (2018) *Resilience*. Hentet fra:

< <https://www.merriam-webster.com/dictionary/resilience> >

Paulsen, V., Berg, B., & Michelsen, H. (2015). *Barnevernets arbeid med barn i asylsøkerfasen*. Tidsskriftet Norges Barnevern, vol 92(03), s. 222-231

Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (2006) *Psykososialt arbeid med flyktningbarn – Introduksjon og fagveileder*. Oslo: NKVTS.

Nilsen, D. L. (2011) *Kultur som diplomatisk virkemiddel. Et kritisk diskursanalytisk perspektiv på bruken av kulturbegrepet i Utenriksdepartementets tekster*. (Masteroppgave) Universitetet i Bergen.

Non-governmental organistaions utredninger (2006) *Først og fremst barn. overføring av omsorgsansvaret for enslige, mindreårige asylsøkere til barnevernet*. Avgitt til Stortinget november 2006. Oslo: Non-governmental organistaions utredninger

NOU 2011:10 *I velferdsstatens venterom Mottakstilbud for asylsøkere*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

NOU 2011:20 *Ungdom, makt og medvirkning*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

NOU 2016:15 *Lønnsdannelse i lys av nye økonomiske utviklingstrekk*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

NOU 2016:16 *Ny barnevernslov Sikring av barns rett til omsorg og beskyttelse*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

NOU 2017:2 *Integrasjon og tillit. Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*. Oslo: Statens forvaltningstjeneste.

Olsen, C., El-Bialy, R., Mckelvie, M., Rauman, P. og Brunger, F. (2014) «Other» Troubles: *Deconstructing Perceptions and Changing Responses to Refugees in Canada*. Immigrant Minority Health. (2016) vol 18 s. 58-66. Doi: 10.1007/s10903-014-9983-0

Pastoor, L. d. W. (2012) *Skolen – et sted å lære et sted å være*. I Eide (red.) Barn på flukt psykososialt arbeid med enslige mindreårige flytkninger. Oslo: Gyldendal Akademiske, s. 219 – 240

Pieloch, K. A., McCullough, M. B. og Marks, A. K. (2016) *Resilience of children with refugee status. A research review*. Canadian Psychology/Psychologie Canadienne 2016, Vol. 57(4), s. 330 –339

Prior, L. (2003). *Using documents in social research* (Introducing qualitative methods). London: Sage

- Qureshi, N. A. (2009). *Kultursensitivitet i profesjonell yrkesutøvelse*. In K. Eide, N. A. Qureshi, M. Rugkåsa, & H. Vike (Eds.), *Over profesjonelle barrierer. Et minoritetsperspektiv i psykososialt arbeid med barn og unge* s. 206-230. Oslo: Gyldendal akademisk
- Reed, R. V., Fazel, M., Jones, L., Panter-Brick, C. & Stein, A. (2011). Mental health of displaced and refugee children resettled in low-income and middle-income countries: Risk and protective factors. *The Lancet*, vol 379(9812), s. 266-282.
- Redd Barna (2010) *Mens vi venter – en hilsen fra barn som søker asyl i Norge*. Oslo: Redd Barna
- Rugkåsa, M., Eide, K., & Ylvisaker, S. (2015). *Barnevernsarbeideres møte med barn og familier med minoritetsbakgrunn*. *Tidsskriftet Norges barnevern* (02), 98-106.
- Jill Rutter. (2006). *Refugee children in the UK* (Vol. 122, Education in an urbanised society. Open University Press.
- Saleebey, D. (1996) *The strengths perspective in social work practice: Extensions and cautions*. *Social Work*, vol 41(3), s. 296-305.
- Sapienza, J. K., & Masten, A. S. (2011). *Understanding and promoting resilience in children and youth*. *Current Opinion in Psychiatry*, Vol 24(4), s. 267-273.
- Schneider, A. L. og Ingram, H. (2008) *Social Constructions in social Policy* I Holstein, J. A. og Gubrium, J. F. *Handbook of Constructionist research*. New York/London: The Guilford Press. s. 189-212
- Shenton, A. K. (2004). *Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects*. *Education for information*, vol 22(2), s. 63-75.
- Seglem, K., Oppedal, B., & Raeder, S. (2011). *Predictors of depressive symptoms among resettled unaccompanied refugee minors*. *Scandinavian Journal of Psychology*, vol 52(5), s. 457-464.
- Skårdalsmo Bjørge, E. M., & Jensen, T. K. (2015). *Unaccompanied refugee minors' early life narratives of physical abuse from caregivers and teachers in their home countries*. *Child Abuse & Neglect*, 48, 148-159. doi:10.1016/j.chiabu.2015.08.003
- Supkoff, L. M., Puig, J og Sroufe, L. A.(2012) *Situating Resilience in Developmental Context*. I Ungar (2012) *The Social Ecology of Resilience* s. 127- 142.
- Taylor, E. S., Sherman, D. K., Kim, H. S., Jarcho, J., Takagi, K. & Dunagan, M. S. (2004).

- Culture and social support: Who seeks it and why?* Journal of Personality and Social Psychology, vol 87(3), s. 354-362.
- Theron, L. og Liebenberg, L. (2015) *Understanding Cultural Contexts and Their Relationship to Resilience Processes* I Theron, Liebenberg, og Ungar. (2015). Youth Resilience and Culture (Vol. 11, Cross-Cultural Advancements in Positive Psychology). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Tracy, S. (2010). *Qualitative Quality: Eight “Big-Tent” Criteria for Excellent Qualitative Research*. Qualitative Inquiry, vol 16(10), s. 837-851.
- Ungar, M. (2005). *Handbook for working with children and youth : Pathways to resilience across cultures and contexts*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ungar, M (2008) *Resilience across cultures* British Journal of Social Work (2008) vol 38, s. 218–235 doi:10.1093/bjsw/bcl343
- Ungar, Michael. (2012). *The Social Ecology of Resilience*. New York, NY: Springer New York.
- Ungar, M. (2015) *Resilience and Culture: The diversity of protective Processes and Positive Adaptation*. I Theron, Liebenberg og Ungar (2015) Youth Resilience and Culture. Commonalities and Complexities. Dordrecht: Springer Netherlands.
- Utlendingsdirektoratet (2008) *Krav til beboermedvirkning i ordinære statlige mottak* [RS 2008-034] Oslo: UDI
- Utlendingsdirektoratet (2008) *Krav til innkvarteringstilbud i ordinære mottak*. [RS 2008-031] Oslo: UDI
- Utlendingsdirektoratet (2010) *Krav til innkvarteringstilbud i statlige transittmottak* [RS 2010 - 177] Oslo: UDI
- Utlendingsdirektoratet (2010) *Retningslinjer for aldersundersøkelser av enslige mindreårige asylsøkere, jf. utlendingsloven § 88*. [RS 2010-183] Oslo: UDI
- Utlendingsdirektoratet (2011) *Reglement for drift av statlige mottak skal de ordinære mottakene* [RS 2011-003]. Oslo: UDI
- Utlendingsdirektoratet (2011) *Krav til innkvarteringstilbud i retursentre*. [RD 2011-004] Oslo: UDI. (Opphevet og utradert dokument.)
- Utlendingsdirektoratet (2012) *Behandling av asylsaker fra enslige mindreårige søkrer – særlig om aldersvurdering*. [PN 2012-011] Oslo: UDI

Utlendingsdirektoratet (2017) *Enslige mindreårige asylsøkere*. Hentet fra:
<<https://www.udi.no/ord-og-begreper/enslig-mindrearig-asylsoker/>>

Vervliet, M., Lammertyn, J., Broekaert, E., & Derluyn, I. (2014). *Longitudinal follow-up of the mental health of unaccompanied refugee minors*. *European child & adolescent psychiatry*, vol 23(5) doi:10.1007/s00787-013-0463-1

Wernesjo, U. (2012). *Unaccompanied Asylum-Seeking Children: Whose Perspective?* *Childhood: A Global Journal of Child Research*, vol 19(4), s. 495-507.
doi:10.1177/0907568211429625

Vedlegg

Vedlegg 1 – oversikt over utvalget

NOU	Kapitler	Antall sider
NOU 2011:10	Kap.22: Innkvartering av asylsøkere	s. 198-219 og s. 227-270
	Kap.23: Beboermedvirkning	
	Kap 24: Identifisering av sårbare personer	
	Kap 26. Barn	
	Kap 27: Bo- og omsorgstilbudet for enslige mindreårige over 15 år.	
	Kap:28 Informasjon	
	Kap 29 Aktiviteter	
NOU 2011:20	Kap.9 Unge under offentlig omsorg	s. 93 – 107
NOU 2016:16	Kap 3: Tilpasning av loven til samfunns- og kunnskapsutviklingen - tidsriktighet	s. 28-36 og s. 44-96
	Kap 5. Regulering av grunnleggende rettigheter og prinsipper	
	Kap 6. Barnevernloven som en rettighetslov for barn	
	Kap 7. Ansvar for trygt oppvekstmiljø, omsorg og beskyttelse	
NOU 2017:2	Kap 8 Samfunnsmessige konsekvenser av høy innvandring	s. 147-226
	Kap 9. Samhold og tillit	
	Kap 10 vurdering av relevante politikkområder	
	Kap 11 Overordnede tilnærminger til integrering	
	Totalt antall sider:	217

Vedlegg 2 tabell over hele analyseprosessen stegvis.

Steg 2	Steg3	Steg 4	Steg 5	Overordnet spørsmål
Definisjon av EMA	Psykisk helse	Som unge i en sårbar situasjon	Et risikoperspektiv på EMA	Hvordan fremstiller policy dokumenter EMA?
Definisjon av barndom	Språkbarriere			
Barndom		EMA er alene		
Fremstilling av EMA	Barnet her og nå	Som unge med kompetanse og ressurser		
- Risikoperspektiv				
- Ressursperspektiv				
- Nøytrale def.	Aktør og deltaker	Som unge i en tilværelse preget av ambivalens		
Fremstilling av flyktninger				
- Risikoperspektiv	Rettighetsbærer			
- Ressursperspektiv				
- Nøytrale def.	Individualitet			
Definisjon av familie	Generalisering			
Generalisering av EMA				
Generelt for flyktninger	Kategorisering			
Barn				
EMA sitt behov	Behov for tilknytning	Å arbeide resiliensfremmende	Kultursensitivitet som sosialfaglig kompetanse	Hva formidles som nødvendig sosialfaglig kompetanse i policy dokumentene?
Sosialfaglig kjernekompetanse	Behov for mestring	Å arbeide på en kultursensitiv måte		
Begrensinger tilknyttet tiltak	Å anerkjenne kultur			
Kultur (kultursensitivitet)	Å ikke kulturalisere	Dialog og kommunikasjon som viktige virkemidler		
Relevant litteratur	EMA sin stemme			
Bemanning	Informasjon	Manglende forskning på EMA		
Bemanningsstetthet				
Bemanningskompetanse	Språkbarrierer			
Forsvarlighet	Manglende forskning			
Vilkår for kompetanse				
Forslag til forskningsområder				
Utfordring i møte med EMA	Samhold	Norske verdier som styrende og i konflikt		
Forventninger til flyktninger	Individualitet			
Ansvarsfordeling	likestilling			
Politikk				

Økonomi				
Lovmessigheter	Aktivitet som mestringsarena	Aktivitetstilbud generelt for å sikre integrering	Integrering for å ivareta EMA sitt behov	Integreringen som løsningen på alt?
Norske verdier/det norske samfunn	Aktivitet som sosialiseringsarena	Skole spesielt for å sikre integrering		
Norske holdninger	Utdanning for å 'bli norsk'	«Å ikke bli for attraktiv»		
Samhold				
Norsk barndom				
Integrering	Utdanning for å bli en ressurs			
Bosituasjon				
Rettigheter	Omsorg	Universale rettigheter (for <i>alle</i> barn)	EMA og norske barn har forskjellige rettigheter	Rettigheter
Begrensning i rettigheter	Beskyttelse	Samme rettigheter og forskjellige rettigheter		
- Ressursperspektiv				
- Risikoperspektiv				
Generelt gjeldende for «alle»	Medbestemmelse			
Medbestemmelse	Rett til tjenester			
Begrensning i medbestemmelse				
Tiltak				
Forskjellsbehandling	Universale vs. norske rettigheter	EMA får en annen kvalitet på tjenestene		
Lovmessigheter				
Under og over 15 år				
EMA sine rettigheter				
	EMA o/u 15 år			